

**NORSK
ARKIVSEMINAR
1988**

RAPPORT

ARKIVARFORENINGEN

OSLO 1990

Norsk arkivforum er en skriftserie
utgitt av Arkivarforeningen,
c/o Riksarkivet, Oslo

Redaksjonsutvalg:

Inger-Karin Martinsen, Ester Olstad og
Per-Øyvind Sandberg

Arkivarforeningen 1990

Trykt i Riksarkivet, Oslo

ISBN 82-548-0025-1(hft)

ISSN 0800-3106 (hft)

INNHOLO

	side	1
Forord		
 <u>GENERALFORSAMLINGEN</u>		
Referat fra generalforsamlingen	"	2
Vedlegg til	-	-
- Arsmelding 1986-1988	"	10
- Regnskap	"	11
- Brev fra styret:		
Stemmerett - Norsk Arkivseminar	"	12
- Brev fra styret:		
Valg av styre - Norsk Arkivseminar	"	14
- Brev fra Liv Mykland:		
Norsk Arkivseminar 1990	"	15
 <u>PRIVATARKIVER</u>		
Sofie Rogstad:		
Velg og vrak	"	16
Inger-Karin Martinsen:		
Plenumsdebatt	"	28
Grupperapporter	"	33
 <u>MILITÆRE ARKIVER/GRADERTE ARKIVER</u>		
Knut Einar Eriksen:		
Søkelys på kassasjon og nedgradering	"	46
 <u>KONSERVERING</u>		
Kjell Bols:		
Konserveringsvirksomheten i Arkiv- verket i krise	"	58
Kari Anne Johansen:		
Diskusjon	"	59
 <u>NOU 1987: 35</u>		
John Herstad:		
Orientering om NOU 1987: 35	"	64
Inger-Karin Martinsen:		
Plenumsdebatt	"	70
 PROGRAM	 "	 80
DELTAKERLISTE	"	82

FORORD

Det sjuende norske arkivseminar ble avholdt på Victoria Hotel, Hamar, i tiden 9. - 11. mai 1988. Styret i Norsk Arkivseminar var ansvarlige for arrangementet. I tillegg har flere av de ansatte ved Statsarkivet i Hamar vært engasjert.

Styret har hatt følgende sammensetning: Per-Øivind Sandberg (SAH) (formann), Roger Tronstad (SATØ), Ester Olstad (SAH), Kjell Bols (SAS) og Inger-Karin Martinsen (SAH). Styremedlemmene fra Statsarkivet i Hamar samt vararepresentantene fra samme sted har fungert som arbeidsutvalg.

Rapporten er redigert av Ester Olstad, Per-Øivind Sandberg og Inger-Karin Martinsen.

Redaksjonen takker referenter og innledere for bidragene til denne rapporten.

Hamar, 12. januar 1989

REFERAT FRA GENERALFORSAMLINGEN I NORSK ARKIVSEMINAR
9. MAI 1986

SAK 1: Valg av referent.

Forslag: Inger-Karin Martinsen. Enstemmig valgt.

SAK 2: Valg av møteleder.

Forslag: Per-Øivind Sandberg. Enstemmig valgt.

SAK 3: Valg av 3 personer til å underskrive protokollen.

Forslag: Jørgen H. Marthinsen. Grethe Haugset. Roger Tronstad. Enstemmig valgt.

SAK 4: Årsmelding og regnskap.

Disse var utdelt til deltakerne (se vedlegg). Møtelederen kom med følgende rettelser til årsmeldingen:

Inger-Karin Martinsen har vært sekretær og Roger Tronstad nestformann. Arvid Lohne er vararepresentant for Roger Tronstad og skal sitte i en periode til. Kari Anne Johansen har vært personlig varamann for Kjell Bols og går ut nå.

Møtelederen leste opp årsmeldingen med rettelser.

Enstemmig godkjent.

Møtelederen leste opp regnskapet for 1986 fra Stavanger.

Enstemmig godkjent.

SAK 5: Styrets forslag til stemmerettsregler for Norsk Arkivseminar (vedtektenes § 3) (vedlegg).

Sandberg viste til sak som ble forelagt på Generalforsamlingen i Norsk Arkivseminar i Stavanger i 1986. Her ble det bestemt at styret skulle ta stilling til forslag om utvidede stemmerettsregler for Norsk Arkivseminar.

Sandberg leste opp styrets konklusjon og bad om kommentarer.

Anne Marie Bøhmer fant det "betydningfullt" at det utdelte forslaget ikke var undertegnet.

Hun spurte om Norsk Historisk Kjeldeskrift-Institutt var blitt informert om dette på forhånd og om det var enig i denne endringen.

Per-Øivind Sandberg svarte at ifølge de tidligere vedtektene hadde NHKI medlemskap, men at styret nå foreslår at dette skal opphøre. Sandberg mente at man fikk utsette saken dersom Generalforsamlingen skulle være av den mening at NHKI burde informeres. Sandberg opprettholdt styrets forslag og påtok seg å underskrive forslaget om nødvendig.

Andres A. Svalestuen sa at styret stort sett hadde gjort rede for hvorfor det mener at NHKI burde utelates. Han refererte følgende fra styrets forslag: "NHKI har i løpet at de siste par åra klarlagt og markert sin egenart som organ utenfor Arkivverket på en så markant måte at det ikke er naturlig å betrakte NHKI som organ på linje med det tidligere Privatarkivinstitutet". Han bad styret utdype dette nærmere.

Per-Øivind Sandberg ville ikke ha noen debatt om styrets presisering. Han bad Svalestuen reise motforslag dersom han ikke var enig. Sandberg mente at styret hadde gjort god nok rede for sitt syn i forslaget. Sandberg fremholdt fortsatt forslaget slik det stod og bad Böhmer og Svalestuen stemme imot ved en eventuell avstemning dersom forslaget ikke var akseptabelt.

Hans P. Hosar mente at styrets forslag måtte kunne debatteres før en eventuell avstemning. Han var ikke forberedt på dette da papirene ikke var utsendt på forhånd.

Per-Øivind Sandberg så ingen grunn til å diskutere premissene for dette forslaget da saken var tatt opp i Stavanger i 1966.

Jørgen H. Marthinsen forklarte hvorfor NHKI og Privatarkivinstitutet er med. Grunnen er at Norsk Arkivseminar startet som Arkivarforeningens interne seminar arrangert av Arkivarforeningens styre for Arkivarforeningens medlemmer i begynnelsen av 70-årene. Arkivarforeningen var dengang som nå en fagforening med medlemmer fra Privatarkivinstitutet og NHKI. På det tredje seminaret ble det lagt opp til å gjøre om Norsk Arkivseminar til en selvstendig organisasjon. Dette ble gjort etter forslag fra et utvalg nedsatt av Arkivarforeningens styre. Det var den gang naturlig å ta med de medlemsberettigede institusjonene over i Norsk Arkivseminar. Dette er grunnen til at Privatarkivinstitutet og NHKI er medlemsberettigede i vedtektene.

Marthinsen var usikker på om NHKI burde ekskluderes som stemmeberettiget. Dersom styrets forslag skulle vedtas, mente han det måtte vedtas med den forutsetning at medarbeiderne ved NHKI må inviteres enkeltvis av styret når det er rimelig og når man kan forvente at disse kan være interessert i å delta. Han mente at det kunne tenkes flere temaer som kan være aktuelle å behandle på Norsk Arkivseminar, hvor det er viktig å ha med NHKI.

Per-Øivind Sandberg påpekte at det står klart i vedtektene at det står styret fritt å invitere hvem det vil. Han presiserte også at mange institusjoner står Arkivverket nærmere enn NHKI og er minst like berettiget til medlemskap. Sandberg mente at man bør ha klare linjer. Styret

har gått inn på et såpass stramt forslag av denne grunn, men han sa at det selvsagt kunne stemmes over andre forslag.

Sandberg påpekte at kun ansatte i Arkivverket hadde stemmerett ved seminaret. Han gjorde oppmerksom på at avstemningen om endring av vedtektene om ønskelig kunne foregå skriftlig. Dette var det ingen som ønsket.

Styrets forslag ble stilt under avstemning og Sandberg leste opp konklusjonen på forslaget. Styrets forslag ble vedtatt mot 1 stemme.

Møtelederen foreslo å gå over på sak 9, da denne også dreide seg om en eventuell vedtektsendring.

SAK 9: Styrets forslag til ny styresammensetning (vedtektenes § 4) (se vedlegg). Sandberg sa at alle institusjoner unntatt Statsarkivet i Tromsø nå har arrangert Norsk Arkivseminar, slik at nesten alle har skaffet seg erfaring.

Dersom man jevnlig skal ha styremøter når styret består av personer fra flere kanter av landet, vil utgiftene bli meget høye. Sandberg forklarte at medlemmene av styret som bor på arrangørstedet, har utgjort et arbeidsutvalg foran dette seminaret. Medlemmene av styret som bor andre steder i landet, har fått skriftlig og telefonisk underretning etter hvert møte i utvalget med muligheter for uttalelse.

Som konsekvens av styrets erfaringer, foreslås nå at styret bare skal bestå av personer fra den institusjon som skal ha arrangementet. Sandberg leste opp styrets forslag og bad om synspunkter.

Jørgen H. Marthinsen var av den mening at styret hadde ordnet forberedelsene til dette seminaret praktisk og greit og syntes godt at det kan fortsette på denne måten.

Han henviste til tilråding til å vurdere Norsk Arkivseminar datert 27. april 1979 og siterte følgende fra utvalgets forslag: "For å sikre kontinuiteten i styrets arbeid arrangeres sammensetningen (av styret) slik at to av dem er på valg ved hver generalforsamling". Marthinsen sa at kontinuiteten i styrets arbeid ikke avhenger av at man er fysisk tilstede ved alle styremøter, men at det er med personer i styret som er kjent med hva som tidligere er gjort, hvilke synspunkter som er lagt til grunn for tidligere beslutninger og hvordan den praktiske gjennomføringen av seminaret skal foregå. Han mente at Norsk Arkivseminar ikke har funnet sin endelige form og at det heller aldri vil gjøre det.

Marthinsen mente at det er viktig at tidligere erfaringer blir brakt med inn i et nytt styre. Dette har man ingen garanti for hvis det blir nye styrer hver gang og mente vedtektenes § 4 burde opprettholdes som den var.

Marthinsen refererte fra styrets forslag om endring av vedtektenes § 4 og påpekte at kun statsarkivene var tatt med som aktuelle arrangører av Norsk Arkivseminar. Han presiserte at Riksarkivet også er en del av Arkivverket, og at det har vært det i lang tid.

Per-Øivind Sandberg sa at arbeidsutvalget kanskje denne gang hadde benyttet seg litt for lite av den "gjennomgående ekspertise". Man kunne muligens ha trukket med Kjell Bols, som hadde erfaringer fra Stavanger, mer aktivt i arbeidet. Sandberg mente at det ville ha blitt dyrt "å bevare kontinuiteten", da reiseutgiftene ville ha blitt høye.

Hans E. Næss var enig med Marthinsen. Vedtektenes § 4 bør ikke endres. Han grunnga dette med at alle medlemmene ikke behøver å bli brukt, men er en ressurs som kan brukes om nødvendig. Han bifalt måten det denne gangen hadde vært gjort på. Næss mente at med et styre bestående av fem personer, hvorav tre fra den arrangerende institusjon, har man oppnådd den gode hensikten man er ute etter. Dermed slipper man å vedta endring av vedtektenes § 4.

Per-Øivind Sandberg trakk tilbake styrets forslag og vedtektenes § 4 blir stående som den er. Han sa at han forstod det slik at Generalforsamlingen nå hadde bifalt den arbeidsmåten som er blitt trukket opp.

SAK 6: Stedfestelse av neste arkivseminar. Brev av 22. januar 1988 fra Statsarkivaren i Tromsø om utsettelse av arrangementet av Norsk Arkivseminar til 1992/1994. (Se vedlegg).

Møtelederen sa at styret mente det var Generalforsamlingens oppgave å realitetsbehandle denne forespørselen. Han leste opp brevet og bad Generalforsamlingen drøfte dette.

Hans E. Næss mente at det ville være en fordel om mennesker som arbeider med de samme oppgaver og med problemer som blir stadig større, kom sammen med visse mellomrom til faglig og fagsosialt samvær. Denne oppfatningen har Generalforsamlingen tidligere møtt med en "halvkald skulder".

Tanken var å lage en nasjonal arkivorganisasjon som Norsk Arkivseminar skulle gå inn som en del av. Dette ble det ikke noe av. Nå er det derimot blitt vedtatt at Norsk Arkivseminar er Arkivverkets møte annethvert år.

Næss pekte på at det etterhvert er blitt en mengde foreninger/organisasjoner som arbeider med arkiver og arkivdokumentasjon. Han mente at alle disse burde ha praktisk mulighet til å se hverandre, selv om det ikke ble noen stor-organisasjon. Styret i Norsk Arkivseminar burde ta kontakt med disse og forhøre seg om de var interessert i å legge sin generalforsamling til samme by på samme tidspunkt som Norsk Arkivseminar. Da kunne dette bli et stort faglig forum uten å være organisert "sønder og sammen". Næss tror dette kan være lett å få til og anmodet det nye styre om å ta kontakt med disse andre landsomfattende foreninger/organisasjoner for å høre om de kan være interessert i å legge sin generalforsamling til samme sted som Norsk Arkivseminar om to år. Han mente at dette ville gi store faglige og økonomiske fordeler, samt at det vil ha en "media-effekt". Næss etterlyste pressedekning for seminaret. En stor forsamling som arbeider med hele samfunnets dokumentasjonsproblem ville fått stor oppmerksomhet, noe som det er behov for.

Andres A. Svaltestuen mente at mange har forståelse for situasjonen for Statsarkivet i Tromsø og stilte spørsmål om styret hadde noe alternativ dersom det neste seminaret ikke blir lagt til Tromsø. Han spurte om dette eventuelt kom til å bli Kristiansand, da dette ville være rekkefølgen etter den "gamle" turnusordningen.

Per-Øivind Sandberg bekreftet at det er Kristiansand som står som neste arrangørsted, men at turnusen kan brytes. Han påpekte at styret mener at dette er en sak for Generalforsamlingen, og at det da ikke har noen hensikt "å kaste ballen tilbake" til styret.

Hans Try bekreftet at Kristiansand står for tur og sa at de gjerne ville arrangere seminaret. Saken har vært drøftet i Kristiansand, og man har kommet frem til at man helst ser at turnusen følges. En av grunnene har med styrerepresentasjonen å gjøre, og han mente at Tromsø nå i og for seg er forberedt i og med at det har vært et medlem derfra i styret. Try mente man var inne på "farlige veier" når man klusser med rekkefølgen, og ville foretrekke å arrangere seminaret om fire år. Kristiansand har liksom Tromsø sine grunner til ikke å ville ha seminaret i 1990, blant annet flytting, som vil komme til å kreve ekstra ressurser og ekstra innsats.

Liv Mykland sa at det nå var fastholdt at Arkivverket er Norsk Arkivseminar og at andre ikke er en naturlig del av dette. Hun påpekte at når Norsk Arkivseminar i den grad er Arkivverket, har hun desto større rett til å kreve forståelse for at det er vanskelig for Tromsø å påta seg arrangementet neste gang. Her syntes hun etatsfølelsen burde melde seg. Hun foreslo Rust-Agder-Arkivet som sted for neste arkivseminar.

Jørgen H. Marthinsen påpekte at Riksarkivet arrangerte de tre første arkivseminarene. Dersom turnusen er så viktig, mente han at neste seminar burde arrangeres i Riksarkivets regi.

Per-Øivind Sandberg spurte om man skulle ta det som et seriøst forslag at neste seminar skulle arrangeres i Riksarkivets regi.

Jørgen H. Marthinsen sa han var usikker på hvem som kunne vedta hva, og om Generalforsamlingen kunne pålegge Tromsø arrangementet selv om Tromsø verken kan eller vil. Han påpekte at det faktisk forelå forslag om Statsarkivet i Tromsø som arrangerer i 1990. Han ville ikke på det grunnlag sette frem noe forslag om å legge det noe annet sted. Dersom dette forslaget ble trukket, ville han sette frem forslag om et styre fra Riksarkivet som arrangerer.

Per-Øivind Sandberg trakk tilbake styrets forslag om arrangement av Norsk Arkivseminar i Tromsø i 1990 og foreslo Riksarkivet som arrangerer og satte forslaget under debatt.

Jørgen H. Marthinsen presiserte at det ikke er Riksarkivet eller et statsarkiv som arrangerer Norsk Arkivseminar. Det er et styre valgt av representanter fortrinnsvis fra disse institusjonene. Det er styret som har ansvaret for seminaret. Han påpekte at det man kunne velge, var eventuelt et nytt styre.

Marthinsen hadde forslag til medlemmer i et slikt. I tillegg til de to som er valgt for to perioder, Inger-Karin Martinsen og Roger Tronstad, hadde han forespurt tre personer i Riksarkivet om de kunne være villige til å være med i et eventuelt styre. Disse var villige til å stille som medlemmer dersom forslaget om Tromsø som neste arrangerørsted falt. Han hadde også forespurt to personer vedrørende vararepresentantskap.

De tre aktuelle personer, samt vararepresentantene, kom, i samsvar med vedtektene, henholdsvis fra arkivargruppen, registratorgruppen og kontorgruppen i Riksarkivet.

De var følgende:

Bente Hartviksen	(2 perioder)
Dag Mangset	(2 perioder - vararepresentant)
Vidar Øverland	(1 periode)
Hege Brit Randsborg	(1 periode - vararepresentant)
Ase Røst	(1 periode)
Anne Brennhovd	(1 periode - vararepresentant)

Per-Øivind Sandberg gjorde oppmerksom på at det fortsatt var Sak 6 som var under behandling og at dette hørte under Sak 7. Han foreslo derfor å slå sammen sakskompleks 6 og 7. Han kom med følgende forslag: "Norsk Arkivseminar 1990 arrangeres av et styre med hovedtyngden av medlemmer plas-

sert i Riksarkivbygningen. Styrets forslag under Sak 7 i den opprinnelige dagsorden trekkes. Forslag til nytt styre som består av følgende:

Inger-Karin Martinsen, (SAH) (fortsetter 1 periode)
 Unni Merete Kleven, (SAH) (vararepresentant)
 Roger Tronstad (SATØ) (fortsetter 1 periode)
 Arvid Lohne (SATØ) (vararepresentant)
 Bente Hartviksen (RA) (2 perioder)
 Dag Mangset (RA) (vararepresentant)
 Vidar Øverland (RA) (1 periode)
 Hege Brit Randsborg (vararepresentant)
 Ase Røst (RA) (1 periode)
 Anne Brennhovd (RA) (vararepresentant)

Det var ingen innsigelser mot forslaget og det ble vedtatt.

SAK 8: Valg av revisor.

Forslag: Jenny Mykland. Enstemmig valgt.

Per-Øivind Sandberg gjorde oppmerksom på at forslag til styret måtte være kommet frem to måneder før Generalforsamlingen. Flere saker enn de som var blitt behandlet, var ikke kommet inn. Det var ikke satt opp noen post for Eventuelt. Sandberg ga ordet til den som eventuelt måtte ha noe å si.

Brita Nyquist, som hovedtillitsvalgt for Norsk Tjenstemannslag, ytret ønske om at det måtte vurderes om egenandelen ved deltakelse på seminaret kunne kuttes ut. Hun begrunnet dette med at det ble en del urettferdighet med dette faste beløpet da lønnsforskjellene i Arkiverket er temmelig store.

Per-Øivind Sandberg sa at dette var diskutert tidligere og var enig i at dette er en uting. Han støttet Nyquist i det at seminarer som blir avholdt i arbeidstiden burde være gratis. Kostnadene til avholdelse av disse seminarene er imidlertid blitt temmelig høye etter hvert, bl.a. ettersom det er blitt stilt høyrere krav til boforholdene.

John Herstad sa at dette er et budsjettspørsmål. Da budsjettet for Norsk arkivseminar i dag stort sett dekkes over fellesbudsjettet, er det et spørsmål om hvordan Norsk arkivseminar skal prioriteres i forhold til andre nødvendige tiltak. Han stilte spørsmål til forsamlingen om egenandelen virker slik at personer fra enkelte stillingsgrupper ikke ser seg økonomisk i stand til å delta ved seminarene.

Ranveig Opheim sa at det i Bergen aldri har vært snakk om at det er pengene som er årsak til at noen uteblir fra seminarene.

Brita Nyquist sa hun hadde fått flere henvendelser om at dette med egenandelen er et problem. Hun påpekte at konserveringssektoren og kontorgruppen er dårlig representert.

Liv Mykland sa seg enig med Brita Nyquist. Hun mente at problemet kan løses ved at institusjonen dekker egenandelen for sine ansatte, noe som ved flere institusjoner har vært praktisert.

Andres A. Svalestuen mente Generalforsamlingen kunne henstille til det kommende styre å utrede konsekvensen av å opprettholde eller kutte ut denne egenandelen.

Jørgen H. Marthinsen
sign.

Grethe Haugseth
sign.

Roger Ironstad
sign.

ÅRSMELDING FRA STYRET I NORSK ARKIVSEMINAR 1986-1988

Styret har i perioden hatt følgende sammensetning:

Kjell Bols	SAS,	styremedlem	(går ut)
Ester Olstad	SAH,	"	(går ut)
Inger-Karin Martinsen	SAH,	"	(2 perioder)
Roger Tronstad	SATØ,	"	(2 perioder)
Per-Øivind Sandberg	SAH,	formann	(går ut)
Vararepresentanter:			
Kari Anne Johansen	SAS,	for Bols	(går ut)
Arvid Lohne	SATØ,	for Tronstad	(2 perioder)
Unni Merete Kleven	SAH,	for Martinsen	(2 perioder)
Arne Per Falck	SAH,	for Olstad	(går ut)
Bjarne Gulbrandsen	SAH,	for Sandberg	(går ut)

Styremedlemmer fra Statsarkivet i Hamar samt vararepresentantene har fungert som arbeidsutvalg. Styrerepresentantene fra Statsarkivet i Stavanger og Statsarkivet i Tromsø (Bols og Tronstad) har vært underrettet skriftlig og telefonisk med anmodning om kommentarer til de tilsendte referater fra hvert avholdt arbeidsmøte.

I alt er det avholdt 5 arbeidsmøter - det første den 1. juli 1987 og det siste den 2. mai 1988. Referat fra samtlige arbeidsmøter med unntak av det siste, som var et "oppsummeringsmøte", er sendt Bols og Tronstad for kommentarer.

Konstituerende styremøte er holdt 9. mai 1988.

Styret har behandlet innkommet brev fra Statsarkivaren i Tromsø, som ber om utsettelse av arrangementet av Norsk Arkivseminar til 1992/1994 og forslag om ny styresammensetning (se vedlegg)

Styret

Regnskapsoversikt

Inntekter:

Tilskudd fra Riksarkivet	kr. 85.000.-
Riksarkivet bet. reiseregn.	" 5.642.-
Egenandeler	" 20.500.-
Renter	" 1.733.-
	<hr/>
	kr.112.875.-
Beholdning postsparebank	3.8.84 4.960.-
Beholdning postgiro	3.8.84 14.910.20
	kr.132.745.20
	=====

Utgifter:

Reiseutgifter styret	kr. 2.431.70 -
Div. utgifter styret	" 1.293.-
Opphold Sola Strandhotell	" 54.533.-
Frokost på Statsarkivet	" 1.012.30
Utgifter ekskursjon og fest	" 9.440.-
Reisereregninger deltakere	" 48.045.20
	kr.116.755.20
	" 3.405.-
	" 12.585.-
	kr.132.745.20
	=====

Rekneskapen revidert
og funnen i orden.

Stavanger 13. mai 1987. Lisabet Risa

STEMMERETT - NORSK ARKIVSEMINAR

På generalforsamlinga i Norsk Arkivseminar 24.5.1986 blei stemmerettsordninga tatt opp under "eventuelt". På bakgrunn av at flere arkivinstitusjoner utenfor Arkivverket har vokst fram, og at ansatte ved slike institusjoner deltar på Norsk Arkivseminar etter invitasjon, blei det foreslått å utvide stemmeretten til å gjelde også dem.

Styret blei bedt om å utrede spørsmålet og komme med forslag til neste generalforsamling.

Styret vil for det første minne om vedtekter for Norsk Arkivseminar (trykt i Norsk Arkivforum 3, 1980, s. 169), § 3 om seminardeltakelse:

"Adgang til å delta på seminarene har alle ansatte i Arkivverket, Norsk Historisk Kjeldeskrift-Institutt og Norsk Privatarkivinstitut. Andre deltakere kan inviteres enkeltvis av styret. Spesielt inviterte deltakere har ikke stemmerett på generalforsamlingen."

Som kjent opphørte Norsk Privatarkivinstitut å eksistere som eget organ utenfor Arkivverket i og med innlemmelsen som egen avdeling, Privatarkivavdelingen, i Riksarkivet fra 1.1.1987. Det må derfor være naturlig at "Norsk Privatarkivinstitut" utgår i den nevnte § 3.

Styret ønsker også å vurdere Norsk Historisk Kjeldeskrift-Institutt (NHKI) i dette bildet. NHKI har i løpet av de siste par åra klarlagt og markert sin egenart som organ utenfor Arkivverket på en så markant måte at det ikke er naturlig å betrakte NHKI som organ på linje med det tidligere privatarkivinstitutet. Styret ser det som rimeligere at Norsk Arkivseminar forholder seg til NHKI på samme måte som til andre arkivorganer utenfor Arkivverket. Derfor foreslår styret at også "Norsk Historisk Kjeldeskrift-Institutt" utgår i den nevnte § 3.

Styret mener altså at bare ansatte i Arkivverket skal ha adgang til å delta på arkivseminarene uten spesiell invitasjon.

Det nåværende styret mener at andre deltakere fortsatt skal kunne inviteres enkeltvis av styret.

Både i 1984 og 1986 utgjorde de spesielt inviterte rundt 25 personer av rundt 110 deltakere. Norsk Privatarkivinstitut er da regna som en del av Arkivverket. I 1986 kom halvparten av de inviterte fra arkivinstanser og resten fra andre institusjoner.

Eksempler på arkivorganer utenfor Arkivverket er Arbeiderbevegelsens arkiv, NHKI, Opplandsarkivet, Nordlandsarkivet, byarkiver, Sekretariatet for fotoregistrering og Interkommunalt arkiv i Rogaland.

Styret kan ikke finne tungtveiende grunner til at inviterte personer skal ha stemmerett på generalforsamlinga. Derimot vil flere forhold tale imot å endre § 3 på dette punktet.

- Riksarkivaren ønsker ikke at ansatte i Arkivverket skal sitte i styret og råd utenfor etaten, og heller ikke at de enkelte institusjonene i etaten er medlem i foreninger. Bakgrunnen må tolkes dit hen at det er uheldig når det kan oppfattes slik at Arkivverket og Riksarkivaren støtter eller influerer på den fulle virksomheten til et arkivorgan utenfor Arkivverket. Derfor mener styret at arkivinstitusjoner utenfor Arkivverket heller ikke skal ha anledning til å influere på virksomheten til Norsk Arkivseminar i form av stemmerett. Det er altså ikke naturlig på dette tidspunktet å bidra til å pulverisere skillelinjene mellom Arkivverket og andre arkivorganer.

- I juli 1986, altså etter forrige generalforsamling, blei Landslaget for lokal- og privatarkiv etablert. Formålet er bl.a. å fremme innsamling og bevaring av ikke-offentlige arkiver og å heve det faglige nivået på dette arbeidet. Dermed vil de instansene utenfor Arkivverket som arbeider med privatarkiver, ha en organisasjon som f.eks. kan fremme sine syn og interesser overfor Arkivverket.

- Institusjoner utenfor Arkivverket har ikke større økonomiske, faglige eller andre forpliktelser overfor Norsk Arkivseminar, og de spesielt inviterte kan heller ikke velges inn i styret. Dermed blir det ingen kontinuitet blant deltakerne utenfra Arkivverket, noe som gjør det vanskeligere for de inviterte å følge med og ta stilling til saker og utarbeide og fremme forslag til generalforsamlinga.

- Av de spesielt inviterte kommer bare noen fra arkivorganer, mens andre deltakere til daglig ikke arbeider med slike oppgaver som gjelder for arkivinstitusjoner i og utenfor Arkivverket.

- Forøvrig kjenner ikke styret til at representanter for de spesielt inviterte til Norsk Arkivseminar har uttrykt noe behov for å få stemmerett.

Styrets konklusjon er å foreslå at neste generalforsamling i Norsk Arkivseminar vedtar å endre vedtektenes § 3 til å lyde slik:

Adgang til å delta på seminarene har alle ansatte i Arkivverket. Andre deltakere kan inviteres enkeltvis av styret. Spesielt inviterte deltakere har ikke stemmerett på generalforsamlingen.

NORSK ARKIVSEMINAR 1988

Statsarkivet i Hamar

2300 HAMAR

VEDTEKTER FOR NORSK ARKIVSEMINAR - § 4, Valg av styre

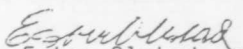
Medlemmene av det sittende styre går ensstemmig inn for et forslag om endring av § 4, Valg av styre, i Vedtekter for Norsk Arkivseminar.

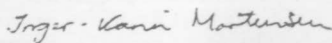
Pr. idag har samtlige statsarkiv (Tromsø unntatt) hatt ansvaret for planlegging og gjennomføring av et seminar, og alle må sies å ha skaffet seg erfaring og kompetanse.

Den tungvinte og fordyrende ordning med styremedlemmer og varamenn fra 3 statsarkiv foreslåes avløst av en ordning hvor ansvar og gjennomføring av seminaret ligger hos det statsarkiv som har fått seg tildelt arrangementet.

Det arrangerende statsarkiv konstituerer seg og velger selv sitt styre med formann, nestformann og sekretær/kasserer.

For styret:

Ester Olstad

Inger Karin Martinsen

J.NR.: 69/1988 A. 273

SKIPPERGT. 1C
9000 TROMSØ
TLF.: 083 - 83 820 / 55 736

TROMSØ DEN. 22.1.88

Norsk Arkivseminar ved Styret:

- Kjell Bols
- Inger-Karin Marthinsen
- Esther Olstad
- Per-Øivind Sandberg
- Roger Tronstad

NORSK ARKIVSEMINAR 1990

Så vidt jeg har forstått, ligger det i kortene at Norsk Arkivseminar 1990 skal arrangeres i vårt distrikt. Med bakgrunn i den krevende arbeidssituasjonen vi nødvendigvis må ha de kommende årene, tillater jeg meg å be om at det blir vurdert mulig at Statsarkivet i Tromsø får stå over som arrangør i 1990. Vi trenger nå å samle ressursene om å få løst oppgaver dere er ajour med ellers i landet, men vil så forhåpentligvis kunne komme sterkere igjen som arrangerer i 1992 eller 1994. I 1994 er det forresten særlig grunn til å invitere: Det året har nemlig Tromsø 200-års-jubileum.

Med hilsen

Liv Mykland
Liv Mykland

VELG OG VRAK

Sofie Rogstad

Første gang jeg møtte Arkivverket var i 1971. Jeg var nettopp begynt som sekretær i Privatarkivkommisjonen og kunne ikke meget om arkivarbeid. Derfor tenkte jeg at her måtte det en krafttak til. Og det ble ordnet slik at jeg skulle få hospitere i Riksarkivet i 1 måned. Jeg lærte to ting: jeg lærte arkivknuten, og jeg lærte forskjellen på offentlige arkiver og de private. Arkivknuten har jeg ikke fått så meget bruk for. Til gjengjeld var det nok bra at jeg så fort som mulig fikk øynene opp for forskjellen på offentlige og private arkiver. For det vekket mine ambisjoner. Det er neppe noen hemmelighet at jeg har ønsket en utvikling hvor Arkivverket ikke skal spørre så meget om hvor et arkiv kommer fra, som hva det kan brukes til. Og den dagen synes nå innen rekkevidde.

Det er derfor med en blanding av forventning og tilfredshet jeg i dag står her, - ikke lenger som et fremmedelement, men som en av dere. Forrige gang privatarkiver ble drøftet i denne forsamling, var på Norsk arkivseminar 1984. Foranledningen den gang var Bjørkvik-utvalgets innstilling, hvor det ble foreslått å la Arkivverket overta virksomheten til Norsk privatarkivinstitutt som Privatarkivkommisjonen het dengang. Alle av dere var nok ikke like enige i det forslaget, og det ble da heller ikke realisert i den omgang. Og likevel bar seminaret bud om vår.

Nå er sommeren her. Siden den gang er det skjedd at Privatarkivinstituttet er innlemmet i Riksarkivet, og instituttets oppgaver er blitt en del av Arkivverkets ansvar. Dette er bakgrunnen for at vi i dag har privatarkiver som tema for en hel dags drøftinger.

Som barn går man gjerne og venter på å bli voksen. Bare noen år til, så kan livet begynne. Vel, vi har nådd vårt mål - livet, det er her og nå. Og kanskje er det slik at nettopp når et mål er nådd, vil ettertanken melde seg. Jeg spør meg selv etter alle disse års beiling til Arkivverket - var belønningen prisen verd? Vil etaten ha kraft nok til å bygge om båten mens vi seiler? Finnes det vilje nok?

I Arkivlovutvalgets innstilling blir det foreslått å "redefinere Arkivverkets målsetning mot et overordnet kulturvernansvar for samfunnets arkiver, både de offentlige og de private". Dette betyr i klartekst at Arkivverket ikke lenger skal skille mellom jøde og greker. Etaten skal sørge for at de kilder som best kan dokumentere hele samfunnets virksomhet, blir bevart og mulige å bruke, hva enten de har privat eller offentlig proveniens.

Som kjent er NOUen nå ute til høring. La meg åpent bekjenne min frykt. Jeg frykter at før behandlingsrunden i Arkivverket er over, vil:

- 1) Forvalterne vinne over kulturvernerne
- 2) De offentlige arkivene fortsatt gis rang fremfor de private
- 3) Og arkivloven gå fløiten.

1. La meg starte med FORVALTNINGS-ARGUMENTET

Etatens selvfølelse synes å finne næring i en selvforståelse som kort formulert går ut på at Arkivetaten er et forvaltningsorgan som skal hjelpe og effektivisere arbeidet i sentralforvaltningen. Jeg har fundert endel på hva denne forkjærlighet for forvaltningen kan komme av, og vil lansere følgende tese:

Arkivverket ble etablert for å bevare kilder av betydning for norsk historie. Etter annen verdenskrig dukket det opp tanker om en modernisering av Arkivverket. Det skulle omformes og trekkes med i forvaltningens daglige arkivarbeid. Innstillingen fra Arkivutvalget av 1958 er sterkt preget av dette syn. Nytte-bestrebelsene fikk sin blomstringstid i 1960-årene. Da ble Riksarkivets inspeksjonsavdeling opprettet, og arbeidet med arkivnøkler og kassasjonsregler tok til. I en tid hvor parolen ellers i samfunnet var et "tjene folket", satte Arkivverket seg som mål å tjene byråkratiet.

Det er min tese at denne nyorientering må sees på bakgrunn av de håpløse plassforhold etaten, og ikke minst Riksarkivet, da lenge hadde slitt med, - plassforhold som gjorde det umulig å gjøre det man egentlig skulle, nemlig å ta imot nye avleveringer. Når det så ble klart at den normale saksgang for å få et nytt Riksarkiv ikke ville føre fram, sto valget mellom å gi opp eller å slå inn på en ny strategi. Riksarkivaren valgte kurtisen. Gammeldagse programmerklæringer om forskningens behov, ble gitt på båten. I stedet satte etaten seg som mål å synliggjøre og sannsynliggjøre at forvaltningen ville ha nytte av et godt utbygget Arkivverk. Og forførelseskunsten førte fram. I 1978 sto det nye Riksarkivbygg ferdig til innflytting. Bruden hadde fått sitt bygg og Riksarkivaren ble båret over terskelen.

Nå kunne man kanskje ventet at med nye magasiner, ville Riksarkivet igjen vende tilbake til sine egentlige oppgaver. Men innflyttingen førte ikke til en renessanse for kulturvernaspektet. Riksarkivet ble fanget av sin egen suksess. De perspektiver man hadde lokket med, ble man nå låst inne av. Arkivverket fikk problemer med å svelge unna, og vi opplever at bordet fanget. Den forvaltnings-

argumentasjon som en gang hadde gitt uttelling, ble ved dette opphøyet til god latin. I Bjørkvik-utvalgets innstilling, som kom så sent som i 1984, heter det:

"Arbeidsgruppa vil ikkje underkjenne dei oppgåvene Arkivverket har på kultur- og forskningsområdet. Men ut frå tungtvegande konklusjonar i hovudrapporten frå P 254 og ut frå det vi sjølve har kunne kartleggja, meiner vi det ikkje kan vera tvil om at det er dei forvaltningsmessige funksjonane som no må tilleggjast mest vekt."

Karakteristisk nok er belegget for dette synspunkt ikkje faglige vurderingar av arkivenes historiske verdi, men av deres omfang.

Den naturlige konsekvens av forvaltningslinjen ville unektelig vært at Arkivverket var blitt overført frå Kulturdepartementet til Forbruker- og administrasjonsdepartementet. Det kom da også forslag om en slik overføring. Når dette ikke er blitt en realitet, er det rimelig å tolke det slik at kulturverntanken har sine tilhengere høyrere opp i systemet. De styrende organer har simpelthen forståelse for betydningen av å få tatt vare på historisk verdifulle arkiver og ønsker at Arkivverket skal ta seg av dette.

Jeg tror vi gjør klokt i å merke oss disse signaler. For departementets folk vet naturligvis godt fra egen erfaring at det ikke er i arkivene verken de eller politikerne henter sine informasjoner når de skal forandre verden. Juristeriets tid i sentralforvaltningen er forbi. Premisser hentes ikke lenger først og fremst i presedens.

Det fortelles om Inger Louise Valle at hun, da hun første gang som justisminister skulle utferdige en lov, ble møtt av bunke med bunke av dokumenter som lå stablet opp på hennes skrivebord. Da hun forferdet spurte hva det var alt sammen, ble hun forklart at det var lovforarbeidene tilbake til Christian V's tid. Valle, som er en myndig dame, bet ikke på hva hun oppfattet som et forsøk på å forhale saken. Hun åpnet ikke bunkene engang, men sa "bær dem ut", og så satte hun seg til og laget sin lov. Vi kan her øyne et spill om makt som vi alle har sett anskueliggjort i den engelske TV-serien "Javel, hr. statsråd".

En argumentasjon som går ut på at Arkivverket først og fremst skal betjene sentralforvaltningen, blir derfor lite slagkraftig.

Når jeg har heftet meg så meget ved hva jeg vil kalle Arkivverkets feilaktige selvforståelse, er det fordi denne kan forklare etatens manglende interesse for privatarkiver.

På 1800-tallet ble det regnet som en selvfølge at det i særlig grad var embetsstandens og sentralforvaltningens arkiver som hadde nasjonal betydning og som derfor fortjente bevaring. I våre dager er synet på samfunnsutviklingen mer kompleks. Organisasjonssamfunnets fremvekst fra midten av forrige århundre endret ikke bare rammebetingelsene for de politiske beslutninger, men også hvilke områder som ble gjort til gjenstand for offentlig regulering, og innholdet i de beslutninger som ble fattet.

Vi lever i dag i et samfunn hvor myndigheter og private instanser er mot- og medspillere på så og si alle livets områder. Tenk bare på Lønnsloven. Det er ikke i Justisdepartementets arkiver man må lete etter forarbeidene, men hos organisasjonene. Eller ta høringsinstitusjonen, som i dag er så viktig premissleverandør for de aller fleste beslutninger. Det er ikke hos Kulturdepartementet man finner de tanker og ideer som vil bestemme vår NOUs videre skjebne. Det er i høringsinstansenes arkiver vi må lete.

En etat som skal ta vare på et lands primærkilder, kan derfor ikke nøye seg med bare å være endestasjon for de deler av forvaltningens arkivserier som ansees for å ha rettslig og/eller historisk interesse. Etatens oppgave må være å ta vare på rikets arkiver, ikke bare statens. Forvaltningen er bare en av aktørene på den nasjonale scene og ikke alltid den viktigste. Men Arkivverket er blitt hengende ved et statssyn fra samfunnslæreboke i 50-årene, som har bundet opp virksomheten i for høy grad. For det finnes ingen faqlig holdbar begrunnelse for å prioritere proveniens fremfor innhold. At det derimot kan finnes bekvemmelighetsgrunner, vil vel ingen benekte. Og så vanen da. Den binder. Men den legitimerer ikke.

2. NY ARKIVPOLITIKK

Det første punkt på Arkivverkets dagsorden nå må være å få utformet en ny, helhetlig arkivvern-politikk, hvor informasjonsverdien og brukerbehovene settes i fokus. Som arkivarer må vi gå inn i vår tid. Ja, mer enn det. Vi må bære fortiden inn i fremtiden og sette oss skikkelige faqlige mål for vår virksomhet. Og dette må nedfelles i en ny arkivpolitikk. Det er ikke tilstrekkelig bare å reformulere etatens mål. Ressursene må også omprioriteres. Det er ikke tilstrekkelig bare å anvisse løsninger. Praksis må også endres. Dette er den utfordring vi nå står overfor. I Riksarkivet og i de enkelte statsarkiver.

En konsekvens av en slik arkivpolitikk, må bli en økt vektlegging av privatarkivarbeidet. Og tro nå ikke at jeg

mener disse er mer verdifulle enn andre arkiver. Mitt poeng er at de offentlige arkivene og de private innholdsmessig er så sammenfiltret at bevaring må sees i sammenheng. Å få utviklet et historisk helhetsyn hos arkivarene ser jeg som en av de virkelig store utfordringer Arkivverket står overfor i årene fremover. Det er derfor viktig at flest mulig arkiverer alt fra starten av er med og deltar i etatens privatarkivarbeid. Noen har litt erfaring. Men for mange av dere går startskuddet her i dag.

Ett av de første problemer vi alle møter, er å velge ut de arkiver som skal bevares. Hvordan kan vi velge når vi ikke kjenner til hva der er å velge mellom? Og hvordan kan vi begrunne våre valg, når vi ikke kjenner de brukere vi velger på vegne av? Dette er det faglige dilemma Arkivverket må vie størst oppmerksomhet i tiden som kommer. Og her finnes det ingen eksperter. Her må alle være med å finne løsninger.

Først litt om valgets kval.

Når det gjelder de offentlige arkiver, er det forholdsvis enkelt å skaffe seg oversikt over arkivskaperne. Men det er ikke slik der jeg kommer fra. Vi kjenner ikke de private arkivskaperne på forhånd. Vi kan heller ikke bare be om å få utlevert alt som ikke er gått i papirkurven. Vi må lete oss fram, vurdere det vi finner og på det grunnlag gjøre et utvalg.

Men det er problematisk å finne fram til de arkiver som fortjener bevaring. For de offentlige arkiver har man ikke løst problemet. Man har omgått det ved å innføre avleveringsplikt for alle arkivskapere. Det står ikke bedre til på privatarkivsidene. Der har man stort sett forholdt seg passivt og nøyet seg med å ta imot det som tilfeldigvis er blitt avlevert. Den vurdering som er foretatt, kan best sammenlignes med det nattportieren på et tredjeklasses hotell bedriver: Her avvises ingen. Den som våger seg inn, får rom. Resultatet er blitt et mildt sagt blandet klientell.

Om vi ser nærmere på den privatarkivbestand som er bygget opp rundt om, er mangelen på faglig systematikk påfallende. Arkivmassen er preget av store skjevheter og huller og gir et forstemmende inntrykk av mangel på mål og mening. Det er derfor lett å se at mere plan må til. Men det er vanskeligere å si hvordan vi skal gjøre det.

Etter hva jeg kjenner til, finnes det to måter å gå fram på for å ringe inn arkiver som bør vurderes for bevaring:

- man kan starte med å kartlegge viktige arkivskapere
- eller man kan starte med å kartlegge viktige saksområder

Privatarkivinstituttet og mange andre institusjoner har i årenes løp foretatt en rekke registreringer av arkivskapere. Noen av registreringene har vært tematisk lagt opp (avholdsarkiver, vitenskapsarkiver osv.), mens andre har vært registreringer innen geografisk avgrensede områder (Hordaland, Sør-Trøndelag). Felles for disse registreringene er at

- de krever en mengde skrivebordsarbeid
- svarprosenten på de spørreskjemaene som sendes ut er lav
- svarkvaliteten er i beste fall varierende

Den andre fremgangsmåte som kan brukes, er å starte utvelingen av arkiver med å identifisere de saksområder som er så viktige at de bør dokumenteres. Ta næringsvirksomhet f.eks. Alle kan vel enes om at denne side ved det norske samfunn må dokumenteres, og at det også bør bevares arkiver fra de ulike sektorer av virksomheten. Men hvilket arkiv det blir som velges ut som representant for en sektor, spiller kanskje mindre rolle når alt kommer til alt ?

Det jeg her har villet beskrive, er prinsipper for hvordan vi kan finne fram til potensielt bevaringsverdige arkiver. Vurderingen av de arkiver vi kommer over, blir neste ledd. Og valgets kval blir ikke mindre her. For vi har egentlig ingen utvalgskriterier. Bare automatikk. I stedet for det faglige skjønn, har vi til nå bygget på avleveringsplikten for de offentlige arkiver og den litt halvsvøvnige tilfældighet for de private. For noen står det kanskje som et fristende alternativ å fortsette som før. Slik dovenskap har jeg lite til overs for. Men spørsmålet mitt vil være om vi har noe å sette i stedet ?

La oss først se litt på hvem vi foretar våre valg på vegne av.

Det er mange brukerhensyn som skal tilgodesees, og mange kriterier å legge til grunn. Arkiver av betydning for rikshistorien må bevares, men det må også arkiver av betydning bare for ett lokalsamfunn. Det unike må bevares, men det må også det hverdagslige. De lange utviklingslinjer må bevares, men det må også døgnfluene.

For de bevarte arkivene skal gi mulighet både for bredde- og for dybdestudier av det mangfold i forstillinger, hendelser og handlinger som tilsammen er vår fortid.

Men skal våre bestrebelsler ha mening, må det arbeid vi nedlegger, gi brukerne mer enn en mulighet. Vår bitre kalk må tømmes helt ut. Vi må også velge ut hvilke deler av de bevaringsverdige arkiver vi skal ta vare på. For selv i slike arkiver vil det mest være skrot og informasjon som er lettere tilgjengelig annet sted. Slikt materiale må bort. For hensikten med å bevare arkiver er å gjøre dem tilgjengelige.

Den viktigste oppgave nå er å bringe tilretteleggingen av privatarkivene mer i samsvar med det som gjøres for den offentlige sektor. Og da kommer vi ikke utenom at Arkivverket må ta på seg rettleiding av arkivskaperne. Dette forutsetter at kassasjonsspørsmålene er gjennomdrøftet og at det er etablert faste mønstre for ordning av og kassasjon også i private arkiver. Vi står altså her foran en formidabel arkivfaglig utviklingsoppgave.

I svarene på alle de problemer jeg har berørt, ligger det jeg mener med en ny arkivpolitikk. Denne lær seg ikke meisle ut i en håndvending. Det blir en lang og krevende prosess, hvor det fordres av oss alle at hver og en strekker seg maksimalt. I dette ligger det et krav. Men også et løfte om en ny og spennende fremtid.

3. NY PERSONAL-POLITIKK

Både lek og lærd skal kunne finne arkiver som dokumenterer trekk ved samfunnsutviklingen de spesielt er opptatt av. Og arkivene må kunne gi svar på spørsmål som reises innen en rekke fag, som f.eks. økonomi, medisin, historie, etnologi, språk, osv. Og her er det ikke nok bare å se på hvilke spørsmål som i dag reises. For arkivene skal gi fremtidens forskere svar på spørsmål vi i dag ikke engang aner konturene av. Man kan derfor spørre om fornuftigere valg er mulig ?

I Arkivverket arbeider det stort sett bare historikere, som har vunnet sin faginnsikt med ryggen vendt mot fremtiden. Det er altså begrenset hvilken nytte vi kan ha av vår utdanning. Har vi den kompetanse som skal til for å foreta de riktige valg ? Dette er et spørsmål som melder seg når bevaringskriterier skal utarbeides. Og ikke minst hver gang det blir aktuelt å bruke skjønn, noe som må skje hver gang kriteriene skal anvendes. Vi bør derfor drøfte om ikke Arkivverket nå bør få et personale med større faglig bredde. Og bør ikke de som i dag er aktive forskere i ulike fag, trekkes mer med i valget av det materiale som skal få leve videre ?

Jeg ser mange gode grunner for å endre rekrutteringspolitikken. Større faglig bredde vil gi en bredere plattform. Og det må vi ha. Men faglig bredde i personalet vil også gi brytning og konflikterende synspunkter. Og slik strid skal vi søke. For det første fordi faglige konfrontasjoner vil holde oss i ånde og hindre at vanen får for stor makt. For det andre fordi vi trenger å bli tilført en mer variert virkelighetsoppfatning. Vi må skaffe oss ny kunnskap som kan øke vår forståelse, bryne vår fantasi og gi oss nye visjoner. Kort sagt; Vi må ha en ny rekrutteringspolitikk.

Men jeg stiller meg mer tvilende til at Arkivverket skal trekke forskere utenfra med i virksomheten. Jeg har ingen tro på at de vil kunne si noe nyttig om vernekriterier. Sannheten er jo at alle skjønsspørsmål av den art det her er snakk om, er så vanskelige at enhver som ikke sitter med det faktiske ansvar, vil vri seg.unna. Derfor tror jeg at man kaster bort tiden om man spør forskerne til råds.

Den måte jeg ville gripe fatt i problemet på, er gjennom det jeg vil kalle en "vitenskapeliggjøring" av etaten. I dette legger jeg:

1) Organisering av en skikkelig opplæring av den forskningskvalifiserte del av personalet. Vi er kommet så langt at arkivarer har fått fastslått en forskningsrett, men uten at denne rett er gitt et slikt omfang eller innretning at den vil kunne komme etaten nevneverdig til nytte. Målet kan ikke være å få ut stadig flere administrasjonshistorier. Det er den faglige grunnkompetanse som må heves.

2) Og vel så viktig. Etaten må tilføres forskerkompetanse på høyeste nivå. Med dette mener jeg kort og godt at det må etableres stillinger i etaten på professornivå. Vi kan ikke ta med oss våre problemer og få dem løst ute av huset. Vi må gå ut og hente problemløserne hjem.

Og, som sagt, vitenskapeliggjøringen må kombineres med en ny rekrutteringspolitikk hvor det legges vekt på å få bygget ut faglig bredde.

4. NY RESSURS-POLITIKK

Sikring og tilgjengeliggjøring av privatarkiver har i Norge alltid bygget på frivillige ordninger. Arkivlovutvalget anbefaler at dette prinsipp fortsatt skal være hovedregelen. De fleste arkiveiere er nemlig villige til å la sine arkiv registrere. Det er varig oppbevaring av arkivene som er den store bøygen. Her har vi liten grunn til å tro at arkiveierne alene vil bære utgiftene.

Også når det gjelder tilgjengeliggjøring, vil nok arkiveiernes offervilje ha klare grenser. De fleste vil trolig fortsatt mene at det ikke er deres oppgave å betjene forskere, og at samfunnet må ta dette som sitt ansvar hvis arkivene ellers ansees bevaringsverdige. Det betyr at eierne må tilbys tilnærmet samme vilkår som de offentlige arkivskapere, nemlig at materialet kan overføres til en arkivinstitusjon når arkiveieren ikke selv lenger har bruk for arkivet. Sikring og tilgjengeliggjøring av privatarkiver fører derfor til behov for økte ressurser.

Jeg er klar over at for mange av dere er dette et kardinalpunkt. Velviljen overfor privatarkivarbeidet er betinget av deres tro på mulighetene for å få økt personale og nye magasiner. Vi kan alle enes om at etaten har behov for nye stillinger til slikt arbeid. Her må alle krefter settes inn i budsjettarbeidet fremover. Men dette vil ikke være nok. Det må sterkere lut til. Omrioriteringer blir også nødvendig. Vi må se i øynene at personalproblemet først og fremst må løses ved interne rokkeringer. Vil vi nå målet, må vi også være villige til å bruke de midler vi har til rådighet.

Når det gjelder plassproblemet; er det tre måter å få bukt med dette på:

- 1) Ny magasinplass, som vi alle kan være enig om behovet for
- 2) Mer kompakt lagring, som det for tiden arbeides med utprøving av også i Norge.
- 3) Og endelig økt kassasjon. Jeg vil knytte noen kommentarer til denne løsning, vel vitende om at her er det sprengstoff.

En kassasjons-debatt kan legges opp som en debatt om bevaringsprosenter. Denne skal jeg la ligge. Isteden vil jeg invitere dere med på en tur i deres egne magasiner. Hvorfor ligger alle de meter på meter med arkivsaker der som ingen noen gang har spurt etter? Hva skal det tjene til å ta vare på alt sammen? De avleverende instanser har gladelig kvittet seg med materialet og spør aldri siden etter det. Det rettssøkende publikum henter sine opplysninger fra fysisk meget avgrensede kilde serier. Og forskerne, de bruker også bare en forsvinnende liten del av det vi tar vare på.

Det svar jeg venter å få på mine spørsmål, er at ingen kjenner fremtiden, og en gang vil også de uåpnede pakkene kanskje komme til nytte. Især hvis materialet er godt ordnet og lett å finne fram i. Til det vil jeg si følgende:

Ved kassasjonsvurderinger kan man gjøre feil av to typer:

- 1) Man kan kassere materiale som ville kunne bli brukt.
- 2) Eller man kan gi plass til slikt som aldri utnyttes.

Det vi må spørre oss om, er hvilket alternativ som er det dårligste, - å kaste for mye eller for lite. Stilt overfor den magasinmangel vi i dag har, og med de plassproblemer arkivlovutvalget skisserer frem mot år 2000, er jeg ikke i tvil om hva det riktige svar er. Vi prioriterer galt. Etterkrigstiden vil på viktige områder måtte forbli udokumentert, hvis vi ikke endrer vår kurs. Om vi ikke skal lære av det svar alle de uåpnede pakker gir, hva skal vi da lære av? Kanskje vi kunne lære av den forskerpraksis vi ser?

Det er ikke rimelig å tro at forskere i fremtiden vil få så meget bedre tid enn de har i dag. Og i dag har de i forsvinnende grad tid til å bruke primærkildematerialet fra moderne tid. Dette gjelder uansett ordningsnivå. Arkivene er ganske enkelt for omfattende. Og informasjonen kan mer lettvis hentes andre steder. Problemet for forskere i moderne historie er som bekjent ikke kildefattigdom, men overflod av kilder og informasjon.

Jeg vil minne om slagordet "small is beautiful" og foreslå at Riksarkivaren initierer en storstilt gjennomgang og kassasjon i etatens magasiner for å skaffe mer plass. Dette kan kombineres med full inntaks-stopp for offentlige arkiver mens arbeidet pågår, slik at den gjenværende magasinplass kan nyttes fullt ut til mottak av privatarkiver. Ettersom de offentlige arkivskapere har oppbevaringsplikt, risikerer vi ikke at arkivene går tapt selv om man venter med å ta imot dem.

Men selv med en sterkt utvidet magasinplass i Arkivverket, vil dette neppe gi nok rom. Det er derfor et stort gode at vi alt har en stor og variert gruppe andre oppbevaringsinstitusjoner som også vil oppbevare privatarkiver. Jeg tenker her på de mange museer, biblioteker, lokalhistoriske samlinger, kommunale og interkommunale arkiver som vokser fram rundt om, og som er beredt til å trekke sin del av lasset. Med dette er det mange steder i landet skapt mulighet for å fordele og samarbeide om oppgavene, - en mulighet vi begjærlig må gripe.

6. PLAN OG STYRING

Det er en forutsetning at privatarkiver ikke lenger skal være fritt vilt. Jeg har alt gitt begrunnelsen for at Arkivverket pålegges det faglige hovedansvar for bevaringsarbeidet. Det følger av sammenhengen mellom de offentlige arkiver og de private. Det grep Arkivlovutvalget foreslår for arbeidet, er at det lages en verneplan også for privatarkiver, slik etaten gjennom reglementer og forskrifter alt har for den offentlige sektor.

Siktemålet med verneplanarbeidet er å lage et apparat for en mer reflektert bevaringspolitikk. Verneplanen skal være et kunnskapsreservoar som bevaringsinstanser over hele landet kan øse av. Den skal være et redskap i det daglige arbeid og tjene til å fremme samarbeid mellom bevaringsinstanser, som ved å dra sammen både kan høyne kvaliteten av det bevaringsarbeid som utføres, og øke omfanget.

Verneplanen skal altså være et nasjonalt anliggende, og ikke bare et redskap for Arkivverket. Den kan bygges opp

etter ulike modeller: Det kan lages en samlet plan, eller man kan satse på mange, innbyrdes uavhengige, lokale planer. Arbeidet kan organiseres slik at hvert statsarkiv utarbeider en plan for sitt område. Eller statsarkivene kan samarbeide om planen med andre oppbevaringsinstitusjoner lokalt, regionalt eller fylkesvis. Det enkelte statsarkiv må her finne fram til den modell som vil være best ut fra en vurdering av de lokale forhold. Og hvordan Riksarkivets rolle i det hele skal være, må vi vente og se til det lokale arbeid har funnet sin form.

Riksarkivaren har nedsatt et utvalg som skal lage et utkast til organisering av verneplanarbeidet. Utvalget er midt i sitt arbeid, og jeg bør vel derfor understreke at det jeg her sier, bare står for min egen regning.

Jeg mener det er nødvendig å få til en samordning av de mange spredte bevaringstiltak som i dag drives. Koordinering gir mulighet for å få mere gjort på en bedre måte. Siktemålet med en verneplan må derfor være å få laget en struktur som gir bedre plan og styring.

De enkeltelementer jeg mener bør inngå i verneplanen, er:

- 1) Oversikt over de arkiver som alt er bevart
- 2) Fylkesvis oversikt over oppbevaringsinstitusjoner med ajourførte lister over ledig magasinplass
- 3) Kassasjonsregler og standarder for arkivordning og lagring
- 4) Institusjons-avtaler om samarbeid og arbeidsdeling slik at dobbeltarbeid kan unngås. Og endelig:
- 5) Oversikter over de arkiver som ønskes bevart

Mange arkiver har en så selvsagt verdi, at det ikke vil by på noe problem å navngi dem. Men, som noen av dere trolig har forstått, stiller jeg meg tvilende til om det vil være mulig å listeføre alle bevaringsverdige arkiver. Jeg tviler vel også på om det egentlig er så nødvendig. Slik jeg ser det, skal verneplanen først og fremst være et middel til mer plan og styring. Den er tenkt som et redskap, og ikke som et mål.

7. SAMMENFATNING

Arkivverket er skapt ut fra ønsket om å bære videre vår nasjonale identitet. Oppskriften var en gang grei. Men vi kan ikke lenger søke svaret i de gamle resepter. Regelverket gir oss ikke lenger det vi søker. Vårt mål står fast, men midlene må være andre. Årsakene til dette er:

- 1) Seleksjonsargumentet. Aktørenes innbyrdes avhengighet er endret og maktforholdene forskjøvet. Flere arkivskapere

er kommet til, samtidig som den enkeltes relative betydning er minsket.

2) Mengdeargumentet. Det er blitt for meget å ta vare på. Arkivene svulmer og kilderikligheten har økt så meget at bruken hemmes om vi ikke luker i bedet og tynner sterkt.

For oss må konsekvensen bli at vi mer nøyeregnende enn før må spørre:

Hva er verdifull informasjon ?

- Verdifull for hvem ?
- Verdifull for hvilke formål ?

Det som kjennetegner vår tid er overflod og gjentakelser. Den samme informasjon bæres videre fra ledd til ledd, fra aktør til aktør. Det vi må finne svar på, er hvilken rest som skal få overleve. Dette er vår utfordring. Dette er vårt ansvar. Vi skal stå imot alle særinteresser og gruppekrav. Vi skal heve oss over det daglige kiv mellom by og land, mellom enkeltindivid, organisasjon og myndighet og dokumentere sammenhengen det alt er en del i. Knytte sammen de enkeltelementer som ellers bare blir torsoer.

Det er en storslått oppgave vi har. En utfordring som krever all vår kløkt, all vår fantasi og virketrang. I sitt vesen er Arkivverkets oppgave grensesprengende. Vi skal rive ned administrative stengsler og åpne gjerder som dagliglivet reiser.

Og for å klare dette må vi reise hodet og besikke vårt bo. Vi har forsømt oss ved ikke å klargjøre vår identitet som kulturbærer. Derfor må vi nå gå inn i oss selv og utforme en ny arkivpolitikk. Mer altomfattende og mer grunnleggende enn før. Og vi må, ved en ny personalpolitikk og en ny ressurspolitikk, sørge for å være i stand til å løse det som i dag er uløst. Riket må vi samle på en ny måte. Vi må lage et riksprogram. Det er konturene av dette program jeg har forsøkt å gi dere.

Jeg har kalt mitt foredrag "Velg og vrak". Valget gjelder om arkivetaten skal skape en fortid for forvaltningen eller en fremtid for forskningen. Hva skal velges og hva må vrakes ? Det jeg har ønsket å få fram, er at vi ikke kan velge et både og på Ole Brum-vis. Vi kan ikke tjene to herrer på samme tid.

En av de historier som fortelles om Albert Einstein er følgende: Ett år da han hadde delt ut eksamensoppgavene til sine studenter, kom hans kontordame bestyrtet til ham og sa: "Men professor Einstein. Dette er jo den samme oppgave som De ga til eksamen i fjor." "Jeg vet det", svarte Einstein. "Men i år er svaret et annet."

PLENUMSDEBATT 10. MAI 1988

Ordstyrer: Hans Eyvind Næss

Referent: Inger-Karin Martinsen

Ida Bull sa at hun hadde forestilt seg at en verneplan var noe annerledes enn slik Sofie Rogstad fremstilte den. Hun hadde trodd at meningen var å få til en liste over arkiver som ønskes bevart. Dette mente hun vil bli vanskelig å få til, noe som også Sofie Rogstad hadde påpekt. Hun mente at de andre punktene Sofie Rogstad hadde kommet med, vil gi mer plan i arbeidet, når man først får en oversikt over det som er bevart. Dette er man også allerede er på god vei til å få. Det vil også være et hjelpemiddel å skaffe rede på mulige oppbevaringssteder rundt omkring. Bull pekte på at privatarkivene ofte er så lite systematiske og varierende at det kan by på problemer å vite hvordan man skal ordne dem, og hva man kan kaste. Det blir da til at man tar vare på for mye "for sikkerhets skyld". Hun sa at det derfor er viktig å få satt i gang arbeid med kassasjonsregler og ordningsplaner for å kunne gå frem mer systematisk. Når det gjelder kassasjon, mente hun det er av stor betydning å se privatarkivene i forhold til offentlige arkiver, og hva som finnes i disse. Er kildene her bedre, kan man kassere mer i privatarkivene.

Andres A. Svaldestuen sa at Rogstads foredrag var svært poengtert og i visse måter provoserende. Hun talte mye om det hun kalte forvaltningsargumentet, som så og si er "defensoratet" for de offentlige arkivene. Svaldestuen mente at det historisk sett ikke kan være noen tvil om at Arkivverket i sitt utspring har vært en forlengelse av den offentlige forvaltningen. Det har også tradisjonelt hatt et "Janusansikt" og vært vendt ut mot forskningen på den andre siden. Den sterke satsningen på feltarbeide som er henspeilt i regelverket fra 1960-årene, kan også ses i det langsiktige kulturvernperspektivet: kildematerialet skal allerede ved arkivdanningen legges til rette for senere bruk til forskningsformål. Dette kan leses direkte i innstillingen til kgl. res. av 4. november 1963 om instruks for arkivbegrensning og kassasjon i statsforvaltningen; nå som før måtte man tillegge disse kulturbevarende interessene avgjørende vekt. Kulturdepartementet fremmet denne innstillingen. Han kommenterte også oppbevaringsproblemene. Svaldestuen sa at det ikke på noen måte er tenkt slik at Arkivverkets institusjoner skal være beredt til å ta imot alle bevarings-

verdige privatarkiver, heller ikke det minimum av bevaringsverdige privatarkiver som skal være med i verneplanen. Man kan bli stilt overfor valget mellom å motta arkiver eller å se at disse blir ødelagt. Han uttrykte glede over at Rogstad hadde sagt at det finnes mange potensielle samarbeidspartnere når det gjelder oppbevaring av privatarkivene. Dette gjelder bl.a. de lokalhistoriske samlingene.

Torkel Thime mente at Sofie Rogstad i sitt innlegg vel mye understreket at bedring av arkivrutiner og arkivadministrasjon bør nedprioriteres til fordel for kulturvernaspektet. Han sa det ville bli vanskelig å få med såvel private som offentlige arkivskapere i et bevaringsarbeid dersom disse ikke føler at de har noen nytte av dette eller får noe igjen for det. Arkivskaperne føler at Arkivverket har noe å tilføre dem når det gjelder de problemer de daglig måtte ha. Dersom disse skal bli med i et bevaringsarbeid, noe som er en forutsetning for at det skal lykkes, må de føle at dette gir gevinster. Det må ikke bli slik at Arkivverket kommer med en mengde pålegg, som de ikke ser noen nytte av. Thime trodde det er viktig at arbeid med standardisering, utviklingsprogrammer, regelverk og koordinering fortsetter, slik at arkivskaperne føler at dette er noe de har nytte av i dagens arkivskapningsprosess. Effektivisering og profesjonalisering av arkivarbeidet hos arkivskaperne vil gi gevinster i form av økt tilgjengelighet og bedre sikkerhet for at verneverdige arkiver ikke går tapt.

Eilert Bjørkvik syntes det er betenkelig at "forvaltningsaspektet" skal komme så mye i bakgrunnen som det er lagt opp til. Han sa han også savnet forvaltningsaspektet i forslaget til ny arkivlov. Med hensyn til kulturvern-siden, mente han forvaltningsaspektet er svært viktig. Når Arkivverket går aktivt inn og påvirker arkivdanningen i den offentlige forvaltning, er det med på å bestemme hvilke arkiver som skal komme inn.

Ole Kolsrud syntes det er utmerket med en verneplan for privatarkiver. Han uttrykte imidlertid bekymring over det han kalte "fjernheten" til den virkelighet man står overfor. Han mente man måtte være på gale veier når man vil gå til det skritt å kaste arkiver som allerede finnes for å få plass til privatarkiver. Kolsrud mente at plass-problemet bør få andre løsninger. Han var inne på at dette kanskje var ment som en provokasjon fra Sofie Rogstads side. Kolsrud var ikke villig til å gå med på at det arkivmateriale som sjelden eller aldri er i bruk, av den grunn skal kunne kasseres. Dette mente Kolsrud overhodet ikke er noe argument for kassasjon og henviste i denne sammenheng til pakker med lite brukt materiale fra 1600- og 1700-tallet.

Kolsrud sa det er klart at med de private arkivene blir man stilt overfor helt andre problemer enn med de offentlige. Man kan ikke stille de samme krav til de private arkivskaperne som til de offentlige. Han henviste til at Sofie Rogstad vil ha det samme tilbudet til de private som til de offentlige arkivskaperne når det gjelder å skaffe arkivplass. Kolsrud mente at man da vel også må stille de samme krav til det materialet som blir avlevert. Dette trodde han ville bli meget vanskelig. Han var spent på å se hvor langt man kan komme i å få inn private arkiver som man ikke behøver å arbeide mer med enn de offentlige. Han var redd for at Arkivverket kan ta på seg oppgaver som det ikke kan gjennomføre på grunn av at ressurstilførselen kan bli for liten.

Anne Marie Bøhmer savnet sammenhengen mellom informasjon i private og offentlige arkiver i Sofie Rogstads innlegg. Hun henviste til at Sofie Rogstad mener man bør kassere mye mer i offentlige arkiv og sier samtidig at det å ta vare på informasjon om næringsvirksomhet er meget viktig. Bøhmer påpekte at det finnes mange opplysninger om næringsvirksomhet i offentlige arkiver. Hun syntes det er viktig å se en sammenheng her når man skal lage verneplan og kassasjonsregler for private arkiver. Dette for å forhindre "dobbelarkivering" av informasjon. Bøhmer fortalte at hun i de arkiver hun arbeider med ofte kommer inn på næringsvirksomhet. Hun brukte i denne sammenheng som eksempel et eksisterende, uordnet arkiv bestående av "noen hundre meter arkivmapper" fra hver arbeidsplass hvor det har vært arbeidstakere som det er blitt betalt yrkesskadetrygd for. Hun mente det ville være sørgelig om kassasjonsprosentene i de offentlige arkivene skulle bli så store at alle disse mappene skulle forsvinne. I dette arkivet vil man kunne få kombinert kunnskap til alle disse virksomhetene. Man vil slippe problemene med hva som skal velges ut. Hun avsluttet med at arkivet ligger på et loft, uordnet og - offentlig!

Sofie Rogstad mente Bøhmers innlegg var meget viktig. I det mente hun begrunnelsen ligger for at Arkivverket bør få ansvaret både for de offentlige og de private arkivene. Rogstad påpekte at tanken bak arkivloven nettopp er å se alt i sammenheng. Arbeide med privatarkiver uten innsikt i hva som finnes i de offentlige arkivene blir meningsløst og vil ofte føre til dobbeltarbeide. Hun mente det er viktig å få gjennomført et samarbeide hvor det ikke tenkes i offentlige og private "båser", men det lages et "helhetssyn" på det arkivarbeide som gjøres. En meget tungtveiende grunn til at Arkivverket også skal gå inn på privatarkivområdet, er at alt annet er et kunstig skille.

Gustav Sætra trodde at interessen for bevaring hos private arkivskapere vil være avhengig av tilbud om depot. Han

stilte spørsmål om statsarkivene er ment som oppbevaringsplass for disse arkivene. Personlig trodde han de private arkivskaperne vil at disse skal bevares lokalt. Dersom dette skal skje, må mange lokale enheter bygges opp. Han stilte spørsmålstegn ved finansieringen. Skal dette bekostes av staten, av fylkeskommunen, eller av kommunen? Sætra savnet en politikk på dette feltet.

Rune Hagen tok opp ønsket om vitenskapeliggjøringen av etaten. Han hadde oppfattet det som et sentralt punkt i foredraget at man må få til forskeropplæring og heve den faglige grunnkompetansen. Et annet ønske er å få til en bredere rekrutteringspolitikk, det vil si å få til større faglig bredde for å komme frem til mer variert virkelighetsoppfatning. Han stilte spørsmålstegn ved om ikke disse to ønskene står i sterk konflikt med hverandre. Grunnen til dette er at enhver profesjonsoppbygging, slik den er kjent gjennom vitenskapshistorien, skjer gjennom avgrensning, spesialisering og i visse tilfeller også ved eksklusjon. Han viste til hvordan historiefaget ble etablert. Han var usikker på om etaten er tjent med vitenskapeliggjøring. Kanskje behovet for faglig bredde i rekrutteringen best ivaretas ved å unngå vitenskapeliggjøring av etaten, altså at en profesjonsetablering kommer i konflikt med ønsket om faglig bredde. Han hadde oppfattet dette som et viktig diskusjonsspørsmål, og spurte hvilke tanker Sofie Rogstad hadde gjort seg i denne forbindelse.

Gunnar Urtegaard påpekte at det er enorme oppgaver som venter blant de private arkivene. Han sa han var glad for at Arkivverket nå vil opp-prioritere dette arbeidsfeltet. Han syntes Sofie Rogstads innlegg var godt på det punkt at det skal satses sterkere både når det gjelder holdningsendringer og ressurser.

Angående verneplan, er det spørsmål om hvilke kriterier som skal legges til grunn. Han sa det er helt klart for dem som arbeider med private arkiver i Sogn og Fjordane, at det lokale perspektiv må tas inn i verneplanarbeidet. Han stilte spørsmål om hvem som skal gjøre arbeidet. I dag mangler det meste av de ressurser som må til for å få løst denne oppgaven. Han mente det satses mer på privatarkivarbeide utenfor enn innenfor Arkivverket i dag; noe som er et tankekors. Urtegaard sa det er viktig å debattere hvilken rolle kommuner og fylkeskommuner skal ha i dette arbeidet.

Arne Skivenes ville poengtere at Sofie Rogstad ikke har sagt at private arkiver er viktigere enn offentlige arkiver, men at de ofte dekker forskjellige aspekter ved samme virkelighet. I samfunnet er det knyttet interesser til forskjellige emner, og for at man skal få skikkelig dekning for disse, må man se de forskjellige interesser og parter.

Han ville også peke på at verneplanarbeidet er blitt mer realistisk og nyttig gjennom tolkningen i Sofie Rogstads innlegg. Dette er et fremskritt i forhold til det nivået den tidligere debatt om emnet har ligget på. Han syntes det er viktig at det innrømmes åpent at dette er et område der verken Arkivverket har kompetanse eller ressurser nok til å klare dette arbeidet alene og at lokale institusjoner må kobles inn. Den holdningen som ble lagt frem i innlegget om forholdet mellom det som skal gjøres lokalt og det som skal gjøres sentralt og hva slags måter dette arbeidet legges opp på, mente Skivenes man burde merke seg med glede.

Knut Einar Eriksen sa at det er fantastisk hvor mye som er utrettet på privatarkivsektoren når man ser dette i et historisk perspektiv. Det har skjedd mye. For det første dette at Arkivverket har tatt på seg et ansvar for private arkiver, og at det etter hvert begynner å bli en del personer som arbeider med det både innenfor Arkivverket og lokalt. En omprioritering er i gang. Spørsmålet er hvor raskt denne omprioriteringen skal skje videre. Han ga uttrykk for forståelse for Rogstads utålmodighet og for at hun ønsker fortgang i arbeidet. Selv om mye er gjort de siste 10-15 år, så henger fortsatt arbeidet med privatarkivene etter arbeidet med arkivene til den offentlige forvaltningen. Det trengs fortgang på begge områder, mest på den private sektor.

Eriksen mente at man har en for ensidig rekruttering til Arkivverket. Dette er det ikke mulig å endre raskt, da det tross alt er begrensning i antall nye stillinger. Det vil være et langsiktig mål å få et bredere rekrutteringsgrunnlag. Han trodde det er mulig å få det til på "grasrotnivå", men så problemene ved endret rekrutteringspolitikk på ledernivå. Da vil fagforeningsinteressene komme sterkt inn i bildet, da de som arbeider i Arkivverket, vil ha muligheter til avansement. Som gradvis politikk, ville han støtte denne linjen.

Han var også enig når det gjaldt vitenskapeliggjøring. Imidlertid var han mindre enig når det gjelder å ta inn folk utenfra. Det gjelder mer å vitenskapeliggjøre de som er ansatt i Arkivverket. Dette betyr at den arkivfaglige og historiske forskningsbakgrunnen til de ansatte må styrkes.

Eriksen snakket om det han kalte "den lokale blomstringen" når det gjelder privatarkivene. Han mente at det selvsagt er viktig å utløse lokalt engasjement, noe som ofte først og fremst finnes i de mindre lokalmiljøer i kommunene. Dette engasjementet utløser initiativ og penger og fører til bergingsaksjoner av materiale som ellers vil gå tapt. Han ville imidlertid peke på at det kan skape problemer dersom det blir for mye oppsplitting. Dette er kulturvernaspektet kombinert med forskningsmuligheter Sofie

Rogstad er opptatt av. Eriksen pekte på en rekke problemer som vil følge med spredning av private arkiver. Skal man bruke materiale som finnes i disse arkivene, blir det mye reising fra sted til sted. Han pekte også på andre problemer i forbindelse med små lokale arkiver som f.eks. åpningstider og service overfor forskere som skal bruke dette materialet.

Eriksen konkluderte med at man skal satse på lokalt engasjement, men at man må være klar over at dette skal brukes etterpå, ikke bare lokalt, men også av forskere som arbeider på mer regional og nasjonal basis.

GRUPPERAPPORTER

GRUPPE A: Konsekvenser for de tekniske avdelinger

Gruppeleder: Ole Kolsrud. Sekretær: Kjell Bols.

Enten arkivene er av privat eller offentlig proveniens spiller i utgangspunktet ingen rolle for de tekniske avdelinger. Men: ved opp-prioritering av privatarkiver vil det være en stor mulighet for at vi må beskjefte oss med arkiver som er i en dårligere forfatning enn gjennomsnittet for offentlige - dette vil øke presset på konserveringssektoren.

Arkivverket vil få å gjøre med tre ulike typer arkiv:

1. offentlige
2. private på verneplan
3. private utenfor verneplan

De to første må forutsetningsvis stilles likt når Arkivverket først har tatt på seg et ansvar.

Private arkiver på verneplan vil på grunn av økt etterspørsel og økt slitasje føre til at vi føler et større ansvar for å gjøre presentable for publikum. Dette vil kreve en større innsats også på konserveringssiden. Økt slitasje som følge av økt bruk vil ytterligere forsterke konserveringsbehovet.

NOU 35 forutsetter at institusjoner som museer, lokale samlinger etc. skal godkjennes som oppbevaringsinstitusjoner. Dette vil antakeligvis medføre en betydelig økt etterspørsel etter arkivkonservatorenes rådgivnings- og kursvirksomhet. Hvem skal betale ?

Ulike arkivskapere: Ideelle organisasjoner, politiske partier etc., firmaer, privatpersoner.

Noen av disse vil sikkert ha interesse for bevaring og være villige til å betale. Santalmisjonens ønske om samarbeid med SaS (og L. Repstad) om mikrofilming av Lars

Skrefsruds Indiaarkiv er et eksempel. For andre arkiv må staten selv ta på seg kostnadene når den har tatt på seg verneansvaret.

Konkrete eksempler på opp-prioritering av privat arkivbevaring: SaS og AAA bruker ressurser på bevaring/kopiering av private fotosamlinger.

Det savnes et konserveringsfaglig råd for etaten. Behovet for et slikt råd vil øke med opp-prioriteringen av privatarkivene.

Ressursbehovet vil øke også på konserveringssektoren. Allerede i dag er profesjonen i en rekrutteringskrise. Hvordan en skal møte denne krisen når arbeidet med privatarkivene skal opp-prioriteres, har ikke gruppen funnet noe svar på.

GRUPPE B: Depot-situasjonen

Gruppeleder: Torkel Thime. Sekretær: John Ingvar Stokka.

Gruppeleder Torkel Thime tok utgangspunkt i Sofie Rogstads foredrag og dagens aktuelle situasjon, hvor vi har en rekke oppbevarings-institusjoner som delvis overlapper hverandre og som også i fremtiden kan være aktuelle samarbeidspartnere (museer, lokalhistoriske samlinger, bibliotek o.l.). I så fall vil spørsmålet om en koordinerende instans være aktuelt, samt spørsmålet om hvordan finansiering og ansvar for depotplasser og disses vedlikehold skal løses.

Man må også ta en avgjørelse med hensyn til hvorvidt man ønsker å beholde dagens modell eller om man skal satse på å kanalisere dette arbeidet til Arkiverket.

Dagens forhold er til dels meget ulike i de forskjellige deler av landet, (men der synes å være signaler til at bare arkivfaglige institusjoner skal ta seg av oppbevaringen). Først og fremst må man unngå å havne i en situasjon som setter en tilbake i seriøsitet vis a vis arkivskaperne. I dag har vi depotsteder man ikke kan forvente at arkivskaperne kan ha full tillit til. Profesjonelle institusjoner må inngi tillit på de forskjellige områder: sikring, klausulering, saksbehandling og tilgjengeliggjøring.

I de deler av landet hvor man har den største befolkningstetthet, og hvor man også måtte oppbevare privatarkiver i stort omfang - først og fremst i Østlandsområdet - må man nok finne seg i å dele ansvarsområdet

enda en tid med institusjoner som ikke har de nødvendige arkivfaglige kunnskaper. I denne situasjonen er det særdeles viktig at man har en koordinerende instans som kan komme inn både som veiledende og styrende organ. Dette skulle være mulig under forutsetning av at de er underlagt samme styring som arkivinstitusjonene.

En annen problematikk er oppbevaring sentralt kontra lokalt. Enkelte privatarkiv vil være av en slik art at det er mest hensiktsmessig med en lokal oppbevaring. Andre kan med fordel oppbevares sentralt. Her er hensynet til brukerne viktig. Forskere ved høyskoler og universitet kan gjerne ønske sentrale depot. Andre brukere lokalt vil gjerne ha behov for nærhet til arkivene. En løsning kan muligens være regionale sentra.

Den målsetting som ligger til grunn for NOU 35:1987; Samtidens arkiver - fremtidens kildegrunnlag, er å ta vare på privatarkiv på linje med eller omtrent i samme omfang som de offentlige arkiver. Man ønsker selvsagt å få en mest mulig rasjonell drift med lavest mulig kostnad.

På landsbasis anslår man mengden av bevaringsverdige privatarkiv til ca. 500 000 - 750 000 hyllemeter. Kostnadmessig vil oppbevaringen av denne kolossale arkivmengde, spredd på mange mindre arkivdepoter, bli enorm. Mest sannsynlig vil summen av det hele bli større enn om man gikk inn for å bygge få, store depoter i regionene. Deretter får man vurdere hvilke arkiver man skal ta inn her. Muligens gir dette mest for pengene og man unngår upraktiske løsninger som gjerne også er mer kostbare enn en stor rasjonell løsning.

Ny teknologi har blant annet gitt oss muligheter for optisk lagring på laserplater. Denne teknologien kan kanskje gjøre diskusjonen om depotplass overflødig. Distribusjonen blir enkel, og kostnadene ved økt bevaring av privatarkiv blir mindre.

Konklusjon:

Man ønsker at arkivfaglige institusjoner skal ta seg av arkivene.

Om man samarbeider med andre institusjoner om depotplass, må Arkivverket være koordinerende instans.

En regional utbygging av depotplasser vil ha en bedre ressursutnyttelse og også et bedre utbygd service-nivå enn en lokal utbygging kan gi.

Statlige, fylkeskommunale og kommunale myndigheter i samarbeid med de store arkivskaperne bør samarbeide om finansieringen av depotene.

Alternativ finansiering hvor man betaler for depotplass, og hvor arkivinstitusjonen yter konsulentttjenester i form av arkivopplæring, ordningsoppdrag etc. mot honorar, bør undersøkes nærmere.

GRUPPE C: Forskeres bruk og adgang

Gruppeleder: Dag Mangset. Referent: Vidar Øverland.

Gruppen forsøkte å se spørsmålet om forskeres bruk- og adgang til privatarkiver i forhold til NOU 1987:35, "Samtidens arkiver - fremtidens kildegrunnlag" samt gjeldende lover og regelverk. Med dette som utgangspunkt presenterte gruppeleder disse hovedsynspunktene:

I forslaget til arkivlov, § 15, Avlevering og deponering, heter det:

"Forut for avlevering eller deponering kan arkiveieren fastsette særskilte begrensninger på utenforståendes adgang til og innsyn i arkivet. Det kan ikke fastsettes begrensninger som skal gjelde ut over hundre år etter avlevering eller deponering."

I § 20, Eldre deponering og klausulering av privatarkiv, heter det:

"Virkningene av deponering og klausulering av privatarkiv som er før loven trer i kraft, faller bort senest hundre år etter ikrafttredelsen."

Departementets arbeidsgruppe tar likevel utgangspunkt i følgende, jfr. s. 48:

"Når et privatarkiv er avlevert eller deponert til Arkivverket, bør de samme innsynsregler gjelde for dette som for det øvrige materialet som Arkivverket oppbevarer."

"Generelt bør Arkivverkets ansatte søke å oppnå at slike (dvs. andre, spesielle, private) (DM) klausuleringer blir mest mulig begrenset."

Av dette kunne man trekke følgende konklusjon med hensyn til forhold som begrenser tilgjengeligheten til avleverte og deponerte privatarkiver:

Dersom privatarkiver inneholder sensitive personopplysninger, forretningshemmeligheter av konkurransemessig betydning, graderte dokumenter, eller andre dokumenter undergitt taushetsplikt, blir arkivene klausulert i samsvar med gjeldende offentlige lover og instruksjer. I tillegg kan eieren ved avlevering eller deponering klausulere arkivet av andre private årsaker.

Oppsummering av diskusjonen

Antall deltakere i gruppe C var stort, og mange ønsket ordet. På grunn av tidsnød rakk vi ikke å diskutere alle de spørsmål som gruppeleder og sekretær på forhånd hadde utarbeidet.

Hensikten med å bevare privatarkiver må være at de skal bli gjort tilgjengelig for forskning i fremtiden. Gruppen mente det var viktig at en la vekt på å tilstrebe mest mulig åpenhet ved inngåelse av klausuleringsavtaler. Reglene for adgang til et arkiv bør være fornuftig begrunnet, enkle å tyde og enkle å praktisere. Frigivelsestidspunktet må være klart definert.

Det ble videre pekt på at klausulering i visse tilfelle kunne være et viktig virkemiddel for å sikre overføring til en offentlig institusjon. I de tilfeller der arkivskaper/arkiveier ikke har ytret ønske om klausul, men Riksarkivaren eller andre likevel skulle finne det nødvendig å klausulere arkivet, mente gruppen at eieren måtte bli gjort oppmerksom på det.

Det var enighet om at en burde forsøke å få etablert et mest mulig ensartet regelverk for klausuleringsavtaler. Bestemmelsene må håndteres tilnærmet likt i de forskjellige depotinstitusjonene - i og utenfor Arkivverket. En må ikke komme i den situasjonen at brukere risikerer å få nei i en institusjon og ja i en annen når det gjelder søknader om bruk av samme type materiale.

Når det gjaldt spørsmålet om hvem som skulle ha adgang til klausulerte privatarkiver, diskuterte gruppen om det var personen, faglig bakgrunn eller formålet som skulle være avgjørende. I "vanlige adgangssaker", der materialet er underlagt klausul ut fra hensynet til personvernet, bør det være formålet og brukerens faglige kompetanse som vurderes.

Det ble også pekt på de formelle kravene som forvaltningsloven stiller til hvem som kan få adgang til personømfintlig materiale. Spørsmålet om hvorvidt forfattere, journalister, studenter og andre bør ha adgang til klausulert materiale på lik linje med "seriøse forskere", burde etter gruppens mening bli avklart nærmere.

Det var enighet om at forskere/brukere burde få kjennskap til om det finnes graderte dokumenter blant det klausulbelagte materiale, slik at vedkommende også kunne søke om adgang til disse. Gruppens konklusjon med hensyn til behandling av adgangssøknader til graderte dokumenter i privatarkiver, var at her må samme adgangs praksis gjelde som for offentlige arkiver.

GRUPPE D: Innsamling/ordning/registrering

Gruppeleder: Alfild Nakken. Referent: Hans P. Hosar.

- Gruppeleiaren meinte diskusjonen burde ta to utgangspunkt:
- NOU 35: 1987 - som legg stor vekt på at Arkivverket i større omfang og på meir systematisk måte skal arbeide med privatarkiv.
 - Konkrete røynsler med privatarkivarbeid hos gruppedeltakarane, som kom frå ulike institusjonar og miljø i og utanfor Arkivverket.

Debatten vart elles forsøkt strukturert etter den tredelte emneinndelinga i temaoverskrifta.

I Innsamling

- a) Kva måte skal dette foregå på?
- b) Kven skal gjere det?
- c) Kva skal innsamlast?

Ad a) Korleis?

Innsamlingsaksjonar var det som først vart kasta på banen. Det tidlegare NPI hadde forsøkt dette på fleire måtar, som t.d. å vende seg til privatpersonar og å gjennomføre tema-innsamlingar (eller rettare temaregistreringar, døme: fråhaldsarkiv). NPI si røynsle var at bedriftsarkiv og organisasjonsarkiv eignar seg betre for samordna aksjonar - det gjeld både innsamling og registrering - enn t.d. personarkiv.

Andre hadde liknande røynsler. "Offentlege privatpersonar" er lettare å få i tale enn andre personlege arkivskaparar og eigarar av t.d. gardsarkiv.

Institusjonar som er tilknytta landsomfattande eller større regionale organisasjonar/nettverk, eignar seg betre for sentralt koordinerte innsamlingsaksjonar enn dei meir typisk lokalt baserte arkivskaparar.

Ikkje minst for dei sistnemnde er tillit eit nøkkelord. Dei som gir frå seg arkiv, må kunne kjenne seg trygge for at dei kan få sjå dei att når dei ønskjer det. Det tilseier gjerne lokal eller i høgda regional oppbevaring.

Ad b) Kven?

I gruppa var det monaleg skepsis til at Arkivverket vil kunne spele den heilt sentrale rolle i innsamlingaksjonar. Det heng saman med spørsmålet om endestasjonane for deet innsamla materialet. Det var større tru på at institusjonar på fylkesnivå kan gjere ein god innsats. Men

Arkivverket kan i høg grad gjere ein innsats som rådgjevar - først og fremst på registreringssida.

Fleire modellar hadde sine målsmenn i gruppa:

- Interkommunale ordningar kombinerte med privatarkivdepot (kommunearkiva får depotansvar). Det kan haldast innsamlingsaksjonar på fylkesplan.
- Ordning med reine privatarkivdepot.
- Fylkesarkiv for offentleg og privat materiale.

Ad c) Kva?

Røynslene var at når ein hadde oppnådd tillit og fått til ei vellykka innsamling, så opplever ein at likt og ulikt strøymer på. Så får ein store etterslep på depotsida - og tilliten står igjen i fare for å gå tapt, når ein ikkje maktar gjere materialet tilgjengeleg.

Det er sterkt behov for prioritering, t.d. ved hjelp av verneplan(ar).

II Ordning

Det vart hevda at ein lett finn døme på privatarkiv som er oppløyste og blanda i hop med andre etter emneprinsippet, t.d. ved enkelte museum. Andre tvilte på at dette er tilfelle i dag - det må vere restar av tidlegare tiders synner. Det var allmenn semje om at proveniensprinsippet må vere det overordna prinsippet også når det gjeld privatarkiva.

På ordningssida må rådgjeving frå Arkivverkets side kome sterkt inn. Ein bør vurdere standardiserte ordningsopplegg for grupper av privatarkiv (bedriftsarkiv, organisasjonsarkiv osv.), jamvel om dette kan by på problem, da privatarkivmassen er svært ueinsarta.

Førehandsmisjonering blant arkivskaparane er viktig for privatarkiv som for offentlege.

Ambisjonsnivået må ikkje leggjast for høgt - grovordningsstadium for flest mogleg før finordning av dei få utvalde.

Gruppa var også inne på kassasjonsproblematikken. Dette er iallfall ikkje lettare enn i offentlege arkiv. Istadenfor kassasjon, bør ein kanskje heller satse på å avgrense mengda ved å vere omhyggeleg ved utvalet av bevaringsverdige arkiv.

III Registrering

Viktigaste stikkordet her er samkatalogen. Samkatalogen som blir bygd opp i Riksarkivets privatarkivavdeling, er nå tilgjengeleg på mikrokort. Hittil er det privatarkiva i Riksarkivet og Universitetsbiblioteket som er registrerte i denne. Den skal ajourførast, og er i prinsippet altomfattande, men så langt ein kan sjå, er det vel det som alt finst i depotinstitusjonar som er overkommeleg.

Det er generell vilje til innrapportering frå dei ymse institusjonane, men kanskje kan det skorte litt på evna til å gjere det i praksis.

Edb må jo kome sentralt i bildet når det gjeld registrering. I Riksarkivet er det under oppbyggjing databasar for kataloginnførslar. Av institusjonar utanfor Arkivverket er det visstnok berre Opplandsarkivet og Nordlandsarkivet som nyttar Riksarkivets KATALOG-programpakke. Gruppa konkluderte med at standardisering av registrerings skjema og katalogar er heilt nødvendig for eit vellykka resultat. Databasane i Riksarkivet (samkatalogen og katalogane over dei offentlege arkiva), vil innan overskueleg framtid kunne gjerast tilgjengelege over telenettet.

GRUPPE E: Økonomiske og juridiske konsekvenser

Grupperleder: Ida Bull.

Sekretær: Eilert Bjørkvik.

Gruppen skulle diskutere de økonomiske og juridiske konsekvenser ansvaret for privatarkivene ville medføre, og det var presisert hva vi helst skulle diskutere. Det første var hvor omfattende loven bør være. Det ble blant annet diskutert om verneplanen bør være nevnt i loven, eller om det kanskje vil være nok om det står at Riksarkivaren kan pålegge privatarkivskapere å ta vare på sine arkiver.

Det ble sagt om verneplanen at den bare var et arbeidsredskap som kanskje ikke behøvde å være presisert i loven, men noen helt klar konklusjon kom vi ikke til. Det var enighet om at det bør utarbeides et register over verneverdige arkiver for at vi skal ha noe å arbeide ut fra.

Det ble presisert at man måtte satse på å skape tillitsforhold og et samspill mellom arkivskapene og Arkivverket for å få til dette arbeidet. Det ble advart mot å gå for hardt fram med loven i hånd.

Et problem som kan oppstå når et arkiv blir ført opp på verneplan eller register over arkiver som skal bevares, er at folk kan "pynte" på arkivene sine, fjerne viktige opp-

lysninger, slik at arkivet kan bli falskt, men gruppen fant at det var lite man egentlig kan gjøre med det.

Vi kom til å snakke en god del om forskjellen på arkiviere som er offentlige personer, bedrifter, foreninger og arkivskapere som er privatpersoner. Det er kanskje ikke rimelig å stille de samme krav til de forskjellige gruppene. Det virker som om det i lovforslaget er tenkt mest på bedriftsarkiv og mindre på mer personlige arkiv.

Det ble også nevnt at det er flytende skille mellom private og offentlige personer, og det var enighet om at rammene i loven bør være såpass vide som foreslått, men at det kan være et problem at loven gir muligheter til å gå for langt i inngrep overfor privatpersoner. Det ble nevnt at Stortinget kanskje ikke ville vedta loven nettopp på grunn av at den gjør for sterkt inngrep i privat eiendomsrett.

Økonomiske konsekvenser ble det ikke snakket så mye om, men loven har som konsekvens at man må skaffe depotplass for arkiv som arkivieren selv ikke vil ta vare på. En forutsetning må være at det blir fulgt opp med ressurser dersom loven skal ha noen mening.

Opphavsretten til materialet ble såvidt berørt. Opphavsrettsloven verner om åndsverk, og en del av privatarkivene, f.eks. en god del brev, vil komme under åndsverksloven. Hva dette vil kunne skape av problemer, kom vi ikke til noen konklusjon på.

Ellers gikk diskusjonen nokså vidt, og vi endte opp med å snakke om verneplankriterier, men det er emne for neste gruppe.

GRUPPE F: Verneplankriterier

Gruppeleder: Egil Nysæter. Sekretær: Knut Geelmuyden.

Et sammendrag av debatten.

Debatten tok utgangspunkt i spørsmålet om hva en verneplan bør inneholde. Dette var etter Rogstads foredrag følgende:

1. Oversikt over det bevarte i ulike samlinger (dvs. en samkatalog) hos arkivskaperne.
2. Oversikt over lokale depotinstitusjoner.
3. Standarder for arkivering og kassasjon.
4. Arbeidsdeling.
5. Oversikt over arkiver som er bevaringsverdige.

Det ble presisert at kriterier og opplegg til verneplan foreløpig ikke er fastsatt. Men en gruppe ved Privatarkiv-instituttet arbeider med punkter til en verneplan. Det ble

også vist til at Lisbeth Bull hos Riksantikvaren har skrevet en nyttig publikasjon om verneplankriterier.

1. Verdien av en samkatalog ble fremhevet. Det ble nevnt at for å unngå dobbeltarbeid må også de lokale institusjoner delta i det arbeidet.

Bl.a. i Hordaland (1984) er det gjort forsøk på å registrere hva som finnes av privatarkiv hos arkivskaperne. Verdien av dette arbeidet ble anerkjent. Men det ble av flere stilt spørsmål om dette var den mest effektive bruk av ressurser. Det ble pekt på at et stort antall arkiver antakelig ikke blir registrert ved en slik undersøkelse (svarprosent 65). Dessuten gir svarene ikke så gode opplysninger som man ønsker av hensyn til det videre bevaringsarbeidet. Undersøkelsen er ressurskrevende. En rekke av deltakerne i debatten mente at det ville være mer forsvarelig å konsentrere arbeidet om utvalgte felt/typer arkivskaperne for å sikre bevaring der. En slik metode vil også lettere kunne aktivisere disse arkivskaperne i bevaringsarbeidet og øke deres vilje til å bidra økonomisk. Nye prioriterte felt kan bli trukket inn i arbeidet etter hvert som ressursene tillater det.

2. Oversikt over lokale depotinstitusjoner er nødvendig for å få en oversikt over lokale ressurser som kan settes inn i bevaringsarbeidet for privatarkiv. Oversikten må også inkludere institusjoner som ønsker å bli depoter i fremtiden. Det ble uttrykt tvil om det var riktig eller mulig å la Arkivverket avgjøre hvilke institusjoner som skal få anledning til å oppbevare arkiver i fremtiden. Derimot bør Arkivverket sette opp veiledende minimumskrav til magasinene og kan også i samarbeid med de enkelte institusjoner velge ut noen som er særlig godt egnet til å fungere som depot i sitt lokale område. Men det ble klart understreket at dette ikke måtte føre til at andre institusjoner ble ansett uverdige som depot: En slik holdning vil gjøre det svært vanskelig å opprettholde det nødvendige samarbeid med de lokale krefter. Det syntes å være enighet om at arbeidet med privatarkivene i hovedsak må bygge på de lokale ressursene. Problemet blir derfor å pålegge at særlig verneverdige arkiv blir tatt hånd om ved de utvalgte depotene med forsvarlig standard, dvs. med sikre magasiner og helst med betjening som sikrer kontinuitet og et faglig nivå. Samtidig må de øvrige depotene med lavere magasinstandard og eventuelt uten fast betjening oppmuntres til å fortsette innsamlingen av andre verneverdige, men lavere prioriterte arkiver. Den risiko som ligger i dårligere sikkerhet ved disse depotene, oppveies av at vesentlig større ressurser på denne måten kan holdes aktive i bevaringsarbeidet.

Et hovedpunkt i hele debatten var at dette arbeidet må ha et LOKALT PERSPEKTIV: Arkivverket kan ikke alene sette

kravene og rammene rundt privatarkiv-arbeidet. Det må bygges på frivillighet og dialog med lokale krefter. Det kreves at lokale institusjoner får en likeverdig plass i arbeidet, med respekt for deres fagkunnskap og egenart.

3. Det syntes å være enighet om at Arkivverket var særlig kvalifisert til å utarbeide veiledende retningslinjer for ordning og kassasjon i samarbeid med lokale krefter.

4. I spørsmålet om arbeidsdeling ble det fremhevet at de lokale krefter bør ta seg av lokale arkiver. Arkivverket bør i det praktiske arbeidet begrense seg til arkiver etter landsomfattende organisasjoner og virksomheter. Arbeidsdelingen bør ha til formål å unngå dobbeltarbeid. Den må bygge på samarbeid og frivillighet.

5. Det kom i debatten til uttrykk sterk tvil om en liste over bevaringsverdige arkiver er et formålstjenlig virkemiddel. Som tidligere navnt er det tvilsomt om det gir den mest effektive ressursutnyttelsen. Det kan også føre til at arkiver som ikke kommer med på listen, automatisk kan bli ansett som ikke bevaringsverdige og bli kassert. Det kan være stor uenighet om verdien av et arkiv. Her skal særlig nevnes den ulike vurdering av forskningsverdien sett fra en forsker på det nasjonale plan og en lokalhistoriker. Førstnevnte kan i mange tilfelle være tilfreds med at en type arkiv er bevart i noen få representative tilfeller. For en lokalhistoriker er et slikt utvalg uten interesse: Da blir det et spørsmål om hvilke kilder som er bevart for hans område. Det er derfor viktig ikke å innføre et virkemiddel som utilsikt kan medvirke til kassasjon av arkiver som ikke er spesielt nevnt og som lokale krefter ellers kan være villige til å bevare.

I stedet for en liste over verneverdige arkiver mente mange at en verneplan bør omfatte en oversikt over de ulike typer private arkiver som kan finnes og en veiledende vurdering av den enkelte types innhold og verdi. Dette vil gjøre det mulig å få med den gråsone av arkiver som ligger mellom de klart verneverdige og arkiver med mindre verdi. Samtidig vil et slikt hjelpemiddel med veiledende utvalgs- og kassasjonskriterier bidra til å øke de lokale medarbeidernes kunnskaper og forståelse av arbeidet. En oversikt av denne typen kan kombineres med et hjelpemiddel etter mønster av Kiils bok om statsarkivene og Mykland/Masdalens bok om kommunearkivene. Et slikt hjelpemiddel må bl.a. gi opplysninger om hvilke typer privatarkiv man kan vente å finne i ulike perioder. Særlig debattanter fra lokale institusjoner utenfor Arkivverket hevdet at en slik publikasjon kunne bli et av de viktigste bidrag Arkivverket kan gi til arbeidet med bevaring av privatarkiv.

I debatten om maktmidler foreslått i NOU 1987: 35 ble det uttrykt skepsis til om det er hensiktsmessig å ha denne trusselen i bakhånd overfor eiere av private arkiver. Den kan virke mot sin hensikt ved å skape motvilje og mindre samarbeidsvilje. Det er mulig at vi vil vinne mer på frivillighet og samarbeid enn vi taper på grunn av manglende maktmidler. Men en mulighet kan være å skille ut en gruppe særlig viktige arkiver hvor maktmidlene kan brukes. For de øvrige arkivene kan man gi avkall på maktmidlene. Dette skillet må sees i sammenheng med det skille som ovenfor er foreslått for arkiver som Riksarkivaren skal kunne kreve oppbevart ved utvalgte gode depotinstitusjoner og de øvrige arkiver som andre lokale bevaringsinstitusjoner kan bevare etter ønske. Her vil de veiledninger som Arkivverket blir oppfordret til å lage, kunne virke som tilstrekkelige "maktmidler".

Et vesentlig poeng ved en verneplan som satser på lokale krefter og har støtte fra Arkivverket, er at dette kan bidra til å utløse nye lokale ressurser. Dette er en forutsetning for et godt resultat. For å få størst mulig engasjement er det ikke tilstrekkelig med en nasjonal verneplan: En verneplan må lages på 3 nivåer: kommunalt, fylke og nasjonalt. Dette vil gi en bedre bredde i bevaringen og ta hensyn til lokale forhold. Arkivverkets oppgave blir begrenset til det nasjonale nivå, til utarbeidelse av veiledende materiale og støtte til oppstartning av lokale prosjekter.

På det lokale plan ble følgende UTKAST TIL UTVALGSKRITERIER for verneverdige privatarkiv (unntatt pkt. O) lagt frem av byarkivar Skivenes i Bergen:

- A ALDER. De eldste arkivene bør alltid bevares. Dette gjelder normalt små mengder.
- F FORSKNINGSINTERESSE. Arkiv som ikke nødvendigvis har allmen interesse, men som i seg selv kan danne grunnlag for en forskningsoppgave (f.eks. et stort driftsarkiv).
- H HJØRNESTEINSBEDRIFTER.
- I INFORMASJON. Arkiver innen informasjonsindustrien (avis, fotograf, etc.) Disse sier normalt mer om samfunnet enn andre arkiver.
- K KOMPLETTE. Graden av fullstendighet i arkivet (med alle viktige serier komplett fra begynnelsen).
- L LOKAL INTERESSE. Alle deler av kommunen bør være dekket.
- N NEDLAGTE virksomheter eller organisasjoner.
- O OMFANG. Dersom et arkiv er lite, kan det være lite å vinne ved kassasjon.
- S SAMFUNNSMESSIG INTERESSE (f.eks. arkitektarkiver, rådgivende ingeniører, advokater, banker, etc.)
- T TOTALBEVARINGSOMRÅDER som dokumenterer samfunnet på en særlig viktig måte (f.eks. alle avisarkiv, arkitektarkiv, bankarkiv, m.m.)
- V VIRKSOMHETER. Næringsstrukturen bør dokumenteres slik at alle typer virksomheter blir representert.

Det ble gitt uttrykk for at begrepet verneverdi er lite egnet til bruk utad, men er nyttig til målretting av vårt eget arbeid og til å utløse ressurser til målrettet arbeid. Det ble også understreket at en verneplan ikke må brukes til avvisning av arkiver som blir tilbudt: Det kan skape negative holdninger hos folk og kan skade det videre arbeidet. En mer aktiv debatt ble etterlyst når det gjelder spørsmålet om hvilket ambisjonsnivå vi skal ha i privatarkivarbeidet.

Under debatten ble det gitt uttrykk for følgende syn på hva ARKIVVERKETS OPPGAVER i privatarkiv-arbeidet bør være:

- 1 Utarbeidelse av en publikasjon etter samme mønster som Kiils bok om statsarkivene og Mykland og Masdalens bok om kommunearkivene. Den må bl.a. gi opplysninger om hvilke typer arkiv man kan vente å finne (f.eks. arkiv etter hermetikkfabrikk, skytterlag) og når disse kan ha oppstått. Dette kan kombineres med en veiledende vurdering av de enkelte arkivtypers innhold og verdi.
- 2 Utarbeiding av veiledende retningslinjer for
 - a. utvelgelse av bevaringsverdige arkiver
 - b. kassasjon
 - c. arkivordning
 - d. magasinbygg (minimumskrav)
- 3 Depot for og eventuelt kartlegging og aktiv innsamling av arkiv etter landsomfattende organisasjoner o.l.
- 4 Med bakgrunn i Arkivverkets fagkunnskap og prestisje kan vi støtte og veilede lokale krefter og derved øke mulighetene til å utløse ressurser lokalt.
- 5 Krisehjelp.
 - a. fra teknisk avdeling ved brann, vannskade o.l.
 - b. midlertidig magasinplass for å unngå at utsatte arkiver går tapt før lokale institusjoner kan overta.
6. Koordinering for å unngå dobbelt arbeid.
7. Utarbeide samkatalog over bevarte privatarkiv i samarbeid med de lokale institusjonene.
8. Bidra med hjelp til opprettelse av lokale depot-institusjoner for bedriftsarkiv etter mønster av interkommunale arkiver. Det bør helst skje i samarbeid med kommunearkiv, interkommunale arkivordninger eller andre lokale bevaringsinstitusjoner.

Fra lokalt hold ble det understreket at Arkivverkets oppgaver IKKE må være egenrådig utarbeidelse av regler som begrenser lokale institusjoners initiativ og frihet i arbeidet. Arkivverket må ikke fungere som styrende autoritet.

Arkivverkets oppgave må være gjennom VEILEDNING, SAMARBEID og KOORDINERING å virke som en KATALYSATOR for derved indirekte å fremme bevaringen av privatarkiv.

MILITÆRE ARKIVER - SØKELYS PÅ KASSASJON OG NEDGRADERING Knut Einar Eriksen

Av arrangementsledelsen for Norsk Arkivseminar 1988 er jeg blitt bedt om å gi en orientering om to utredningsarbeid jeg har vært engasjert i: en pågående undersøkelse av militærarkivenes omfang og forfatning og et snart avsluttet arbeid med å få til et mer liberalt og hensiktsmessig regelverk for avgradering av dokumenter gradert etter sikkerhets- og beskyttelsesinstruksene. På mange måter er disse to utredningene nært forbundet, selv om formålet med kassasjon og avgradering er klart forskjellig. Kassasjon medfører at aktstykker blir ødelagt, mens avgradering tar sikte på å øke den offentlige informasjonsmengden. Et felles siktepunkt med både nedgradering og kassasjon er imidlertid å gjøre forvaltningens store arkivmengde avleveringsklar og mer handterlig for arkivverket. I neste omgang vil dette arbeidet kunne lette tilgjengeligheten for brukergruppene.

Det er iallfall idealet. Virkeligheten er ikke alltid så ukomplisert. Det viser blant annet det som har skjedd med Forsvarets etterkrigsarkiver, som jeg vil sin noen ord om først. Utgangspunktet er de problemer som har utløst et sterkere engasjement fra arkivverkets side vis a vis Forsvaret. Dernest vil jeg skissere en del reformtiltak og peke på konsekvenser disse kan ha for vår virksomhet.

MEDIAFOKUS PÅ FORSVARSARKIVENE

Det er ikke ofte arkivverkets virksomhet blir hovedoppslag i massemedia. I fjor var det spesielt to saker som skapte mediaoppstyr: Riksarkivarens initiativ for et nytt og mer liberalt regelverk for gradering og nedgradering, og at det ble offentlig kjent at betydelige og viktige deler av Forsvarets sentralarkiver var gått tapt gjennom hardhendt og faglig uforsvarlig kassasjon. Den siste saken kom i mediafokus i samband med at pressen et eller annet sted i forvaltningen ble kjent med at arkivverket hadde oversendt et forslag til nytt regelverk for nedgradering av offentlige dokument. I et par avsnitt hadde Riksarkivaren begrunnet forslaget om å innføre nedgradering etter tidsfrister med blant annet å vise til at viktige arkiver ellers ville kunne gå tapt, slik som nylig var blitt oppdaget for Forsvarsstabens og overkommandoens vedkommende.

Det var Forsvarshistorisk forskningssenter og professor Olav Riste som i 1985 først hadde ropt varsko om uheldige makuleringer i Forsvarets overkommando. Riksarkivaren kunne ved inspeksjon kort etter konstantere at saneringen var svært omfattende, og all kassasjon i FO ble inntil videre stanset.

Kraftige ord ble brukt i den debatt som fulgte i 1987 - etter at makuleringene var blitt offentlig kjent. Riksarkivaren kalte arkivsaneringen "en nasjonal katastrofe", og han trakk en parallell til uopprettelige kulturtap som var skjedd gjennom bybranner i hans hjemby Bergen. Fra arkivledelsen i Forsvarets Overkommando kom kraftig motild: Riksarkivaren visste ikke hva han snakket om. All kassasjon var hjemlet i instruks. Slik gjengav iallfall løssalgssaker debattantene med krigsoverskrifter, og NRK fulgte opp.

Saken var dermed blitt politisk brennstoff. Mot vårt ønske, men, som det snart skulle vise seg, ikke til skade for de oppgaver institusjonen er satt til å ivareta. Kulturminister Halvard Bakke ba umiddelbart forsvarsministeren om en utredning på bakgrunn av et notat der Riksarkivaren hadde gjort nærmere rede for grunnlaget for hans skarpe uttalelser i saken.

ARKIVUTVALG FOR FORSVARET

Forsvarsminister Johan Jørgen Holst tok som politisk ansvarlig og med sin forskerbakgrunn saken alvorlig og innkalte straks de berørte partene. Riksarkivaren fikk på dette møtet gjennomslag for sin kritikk og sine ønsker om at noe straks måtte gjøres for å bøte på og forebygge liknende skader. All kassasjon i Forsvaret er inntil videre blitt stoppet. Deretter ble en arbeidsgruppe nedsatt - Arkivutvalget for Forsvaret - med undertegnede som leder og førstearkivar Hans Hosar som sekretær.

Utvalget har som mandat å klarlegge hva som faktisk er kassert i Forsvarets over 200 arkivførende enheter, og om eksisterende arkiv kan erstatte det som er ødelagt i Forsvarets overkommando. Den viktigste oppgaven er likevel å vurdere organisatoriske, hjemmelsesmessige og økonomiske reformer som kan hindre liknende skader i fremtiden.

Utvalget skal fremlegge sin innstilling tidlig i 1989. Basismaterialet vil bli samlet inn ved hjelp av spørreskjemaer og inspeksjoner av de antatt viktigste forsvarsarkivene. Det er selvfølgelig ikke mulig - eller riktig - på dette stadium i komitearbeidet å presentere detaljerte resultater og felles uttømrede synspunkter.

Enkelte personlige og foreløbige kommentarer kan imidlertid gis. På bakgrunn av de svarene som til nå er kommet inn, har arkivverket, så langt jeg kan bedømme, ingen grunn til å beklage kritikk og karakteristikk av kassasjonspraksis i Forsvaret. Det er gjort store - og trolig helt uopprettelige skadelige makuleringer - både i sentrale, regionale og lokale forsvarsetater. Det gjelder spesielt for perioden 1947 til midt i 1960-årene. Etter 1965 er arkivsaneringene heldigvis - og naturlig nok - mindre dramatiske.

Ut over det som vi alt er kjent med er sanert i Forsvarsstaben og overkommandoene, vil jeg bare trekke fram ett konkret og trist eksempel, som utvalget nå søker å klarlegge omfanget av. Det gjelder Forsvarsdepartementets arkiv. Det meste av Atlanterhavspaktavdelings arkiver på 1950-tallet, iallfall for noen års vedkommende, er blitt ødelagt. Dokumentene i dette kontoret ble, så vidt utvalget hittil har kunnet bringe på det rene, ulykkeligvis mikrofilmet på ubestendig materiale, og uten at nødvendige sikkerhetskopier ble tatt. Noen muligheter for å rekonstruere dette antatt svært verdifulle historiske materiale synes ikke å foreligge.

VANSKER MED NATO-ARKIVER

Foruten den omfattende arkivsaneringen bør arkivansatte være klar over et annet problem ved inspeksjoner og senere avleveringer. Norges medlemskap i NATO har, spesielt for 1950-årenes vedkommende, ført til en sammenblanding av norsk utstedte og NATO-utstedte graderte dokumenter. I hvor stor grad dette har skjedd, har utvalget foreløpig ingen anelse om. NATO-dokumentene må på en eller annen praktisk måte bli skilt ut før avlevering til arkivverket. Det er nemlig bare norsk utstedte graderte dokumenter som er norsk eiendom og som formelt kan overføres til arkivverket.

Det aller beste ville selvfølgelig være at NATO-landene kunne bli enige om en felles nedgraderingsfrist for eldre NATO-dokumenter, slik at arkivene kunne unngå å bli splittet og innholdsmessig forringet for senere forskningsformål. Men i øyeblikket er det lite som tyder på at en slik løsning vil være mulig på kort sikt.

UTVALGETS BETYDNING FOR ARKIVVERKET

For arkivverket er det selvsagt ingen oppgave å bevare alle forvaltningsdokumenter. Mye kan og bør brennes. Det gjelder også for Forsvarets arkiver. Samtidig må materiale av forvaltningsmessig og historisk verdi trygges. Valget er ikke alltid enkelt. Gode kassasjonsinstrukser kan aldri helt erstatte skjønn og sunn fornuft. I tvilstilfeller bør normalt bevaringshensynet tilgodeses.

Arkivutvalgets arbeid vil utvilsomt ha verdi for vår etats virksomhet ut over en kartlegging av Forsvarets kassasjonspraksis. På sett og vis er utredningen et pilotprosjekt. Det er, så vidt jeg vet, første gang det lages et opplegg for en kassasjonsplan for en statlig etat fra departement ned til laveste lokalnivå på basis av den nye kassasjonsinstruksen. Det er viktig at dette blir gjort, og at det er nært samarbeid mellom berørte parter om oppgaven.

Utredningen vil forhåpentlig på flere måter kunne gi varig og nyttig informasjon for Forsvaret, arkivverket og brukergruppene. Gjennom spørreskjemaundersøkelsen vil det være mulig å skaffe til veie en totaloversikt over Forsvarets organisasjon og endringer i denne i etterkrigstiden. Videre vil man kunne få ganske nøyaktige talloppgaver for forsvarsarkivenes totale omfang og fordeling ut over i landet. Samtlige arkiver vil nemlig bli registrert på serienivå, til dels også ned til boksnivå. Undersøkelsen vil dessuten gi en god oversikt over hvordan materialet er fordelt på graderte og ikke-graderte saker og over hva og hvor mye som er kassert.

Disse tallmessige oversiktene vil utvilsomt lette arbeidet for de intitusjonene og personene som senere skal inspisere, kassere, nedgradere, motta og til sist bruke forsvarsarkivene. Utvalget har imidlertid av tids- og ressursmessige grunner avskrevet muligheten for å komme ned på saks- eller dokumentnivå. Det vil derfor bli vanskelig, for ikke å si umulig, å fastslå mer presist den historiske verdien av det som er gått tapt og hvilke temaer og spørsmål som for fremtiden vil måtte forbli mer eller mindre ubesvart.

HVOR LIGGER ANSVARET?

Denne korte orienteringen om de militære arkivene vil jeg avrunde med et par betraktninger om hvordan slik drastisk arkivsanering har kunnet skje.

For det første er det grunn til å understreke at arkivverkets reaksjon ikke skyldes ønske om å gjøre Forsvaret til syndebygg. Ikke bare Forsvaret og personell der kan holdes ansvarlig for den uforvarselige arkivsaneringen som har funnet sted. Vi vet heller ikke sikkert om forsvarsetatene generelt har ført en mer uvettig kassasjonspolitikk enn de sivile etatene. Men enkelte forhold tilsier at arkivproblemene har vært spesielt store i Forsvaret. Jeg tenker her særlig på beordringssystemet og opphopningen av klausulerte dokumenter.

Men også arkivverket må erkjenne sitt ansvar for det som har skjedd gjennom utilstrekkelig inspeksjon, for lite påtrykk om avlevering og ved manglende oppfølging og kritikk av uklare kassasjonsinstruksjoner. Med ettetidens klokkskap er det lett å si at vi burde ha grepet inn tidligere. Når det ikke har skjedd, har det sammenheng med manglende ressurser. Men det er neppe bare evnen som har sviktet. En annen mulig delforklaring er at Forsvaret har visst lite om arkivverket og har ønsket minst mulig "innblanding" fra andre etater. Arkivverket har på sin side trolig vært litt for engstelig for å trække forvalterne av rikets sikkerhet på tærne.

De politiske myndighetene har det overordnede ansvaret. Altfor lenge har politikere flest lukket øynene for arkivproblemene. Gjennom sin mangelfulle prioritering av arkivverkets oppgaver generelt har regjering og storting redusert mulighetene for å bevare vår kulturarv på både den sivile og militære sektor. Lavt kvalifisert og dårlig avlønnet arkivpersonell, elendige og små arkivlokaler mange steder, stadige flyttinger og omorganiseringer av militære etater og et stort personellgjennomtrekk på grunn av beordringssystemet gir viktige forklaringer på den uheldige kassasjonspraksisen som har vært fulgt i Forsvaret. I tillegg kommer problemet med et helt uhen-siktsmessig regelverk for nedgradering. Det siste har sterkt bidratt til mangelfull avlevering til arkivverket og til dermed overfylte arkivmagasiner. Fyrstikk har i neste omgang dessverre altfor ofte blitt løsningen på plass- og sikkerhetsproblemet.

Nå er for øvrig ikke overdreven kassasjon et helt nytt problem for arkivverket. På 1800-tallet forekom liknende drastiske saneringer. Saneringen tjente den gang, som en del her vil vite, også direkte militære formål. Kassert papir var for den tidens militære myndigheter nyttig og dermed ettertraktet - som forladning og papirpatroner ved militære øvelser og offentlig saluting. I gjenreisningsperioden etter 1945 var det også viktig for enkelte offentlige institusjoner å få sanert arkivene grundig. Papirinnsamlinger kunne gi hardt tiltrengte inntekter!

I dag har heldigvis ikke det kasserte papiret samfunnsmessig eller militær verdi - ut over det å spare plass og å glede enkelte ansatte ved å bli kvitt gammelt skrot.

TILTAK FRAMOVER

Som fremtidige reformtiltak mot militær kassasjonsild kan jeg tenke meg følgende virkemidler:

1. Automatisk avgradering etter relativt korte tidsintervaller som hovedprinsipp i det nye regelverket for nedgradering i den offentlige forvaltning. Det vil gi nødvendig flyt i avleveringen.
2. At relativt lite blir kassert for perioden 1945-65, og at det vurderes om det er hensiktsmessig bruk av arkivfaglige ressurser i det hele tatt å kassere dokumenter som er gradert Strengt hemmelig, kanskje også de aller fleste som er stemplet Hemmelig. Dette materialet har nok i sin alminnelighet størst forskningsverdi. Men de tusenvis av Hemmelig stemplete navnelister over dem som har skyttermerket i gull kan nok saneres!
- I tillegg til aktsom kassasjonspolitikkk bør arkivverket på sikt prøve å få kartlagt mer grundig mulige erstatningsarkiver i andre departementer og samfunnsinstitusjoner som har behandlet forsvarssaker. Privatarkiver etter forsvarsministre, statssekretærer og ledende offiserer kan forhåpentlig også med tiden fylle noen av de historiske hullene som nødvendigvis må være skapt gjennom den drastiske offentlige arkivsaneringen for disse årene.
3. At det etableres et permanent rådgivende kassasjonsutvalg for Forsvaret der arkivverket, representanter for Forsvarets arkiv- og sikkerhetstjeneste og militærforskere er representert.
4. At det uklare hjemmelsgrunnlaget mellom Forsvarssjef og Riksarkivar ved kassasjoner blir opphevet. Riksarkivaren blir udis-kutabelt øverste ansvarsmyndighet for kassasjonsvirksomheten i Forsvaret. Det har iallfall ikke reelt vært tilfelle før. Minst like viktig er å bygge ut et godt samarbeids- og tillitsforhold mellom Forsvar og arkivverk. Et solid fundament er alt lagt.
5. At arkivtjenesten i Forsvaret blir prioritert høyere. Stikkord her er bedre magasinplass, bruk av nye arkivmedier for å redusere lagerbehovet og et større og mer kvalifisert arkivpersonell.
6. At det vurderes å opprettes et sentralt militærarkiv, i eller utenfor Riksarkivbygningen, men underlagt Riksarkivaren.

ET EGET MILITÆRARKIV?

Det er sannsynligvis bare det siste punktet som i denne forsamlingen av arkivarer vil være omstridt og som trenger en kort kommentar og begrunnelse.

Spørsmålet om de de militære arkivene skulle samles og oppbevares i et særskilt militærarkiv eller om de militære arkiver skulle tas hånd om på samme måte som de øvrige offentlige arkiver, er et gammelt stridsspørsmål. I 1904 ble det knesatt som prinsipp at sentrale myndigheters militærarkiver skulle sendes til og oppbevares i Riksarkivet, de lokale til statsarkivene. Riksarkivet. I mellomkrigs-årene ble tidligere avleverte regiments- og avdelingsarkiver

oversendt fra Riksarkivet til statsarkivene i Bergen og Trondheim. Fremdeles er imidlertid de sønnafjellske militærarkivene fra før 1818 i Riksarkivet, og også en del fra tiden etter 1818. Under krigen samlet tyskerne sentrale og lokale militærarkiver på Akershus. Disse "Forsvarets arkiver" ble administrert for seg etter krigen og fram til 1955. Fordelingen av dette materialet på Riksarkivet og statsarkivene fra 1955 av kan ikke sies å være konsekvent gjennomført.

I Riksarkivet utgjør de militære arkivene i dag om lag 4 000 hyllemeter. Det meste er fra tiden før 1940. En stikkprøve i Statsarkivet i Oslo viser at i underkant av 5% av arkivmassen (4-500 hyllemeter) er militærarkiver. Også her representerer de eldre militærarkivene hovedtyngden. Statsarkivene i Kristiansand og Bergen har inspisert og tatt imot en del militærarkiver for etterkrigsperioden. Statsarkivet i Hamar har i liten grad inspisert de militære arkivskaperne. Statsarkivet i Tromsø har noe materiale fra 1945-46 og krigs- og mellomkrigsårene. Statsarkivene i Trondheim og Stavanger har ennå ikke mottatt militære arkiver for tiden etter 1945. Totalt sett utgjør militærarkivene en relativt beskjeden andel av statsarkivenes samlinger. De fleste statsarkivene har lite eller intet etterkrigsmateriale fra forsvarsinstitusjoner.

Både offiserer og arkivarer har tidligere gitt uttrykk for ønske om å samle militærarkivene, slik som tilfellet er i mange land, blant annet i de nordiske nabolandene. Alt i en artikkel i 1909 reiste ingeniørkaptein O. J. Holen spørsmål om ikke eget arkiv for militære saker - i eller utenfor Riksarkivet, var den beste ordning. I en artikkel i Heimen i 1958 gav daværende militærarkivar, major Lars Kiærland premisser for en slik løsning, men uten å komme med en definitiv konklusjon. Førstearkivar Jon Krokmoen, som nylig er gått av som militærarkivar, gikk i sin tid inn for en mer begrenset løsning - en egen militæravdeling i Riksarkivet.

Etter min mening er det i dag grunn til å ta opp denne diskusjonen på nytt. Når det gjelder militærarkivene før 1940-45, er det kanskje ikke mye praktisk eller faglig å vinne på sentralisering og arkivflytting for arkivverket og brukergruppene. For militærarkivene etter 1945 er det derimot flere argumenter som kan anføres for et eget sentralt krigsarkiv, slik som i Sverige, Finland og Danmark. Men skal man først ha et sentralt militærarkiv, så bør det selvfølgelig overveies å plassere alt der - også det eldre materialet.

Jeg vil stikkordsmessig peke på noen fordeler ved å opprette et sentralt krigsarkiv:

1. Behovet for spesialinnsikt og rasjonell kompetanseoppbygging. Forsvarsarkivene, som trolig er mer organisatorisk innfløkte enn de fleste sivile, kan bli betjent av arkivarer - eventuelt også av arkivansatte med offisersbakgrunn - som har interesse og spesiell kompetanse på området.
2. Kassasjonspolitikken kan bli gjennomført mer planmessig og samordnet.
3. Sikkerhetsmessige hensyn. Jeg tenker her blant annet på interne sikkerhetsanordninger for oppbevaring av graderte dokumenter, sikker-

hetskylarering av medarbeidere, sikrere og mer ensartete rutiner ved søknadsbehandlinger, enklere og tettere samarbeid med Sikkerhetsstabens medarbeidere.

3. Raskere avlevering av både graderte og ikke-graderte forsvarsarkiver. Jeg forutsetter da at reglementerte kassasjoner er foretatt og at de graderte arkivene som avleveres har klausuler om automatisk avgradering etter et bestemt tidspunkt. Ved å motta forsvarsarkiver på et tidlig tidspunkt kan man avlaste etatsarkivene i Forsvaret og hindre ødeleggelser på grunn av plass- og sikkerhetshensyn.

4. Unngår plasseringsvalg. Grensene mellom Riksarkivet og statsarkivene og statsarkivene innbyrdes er uklar når det gjelder fordelingen av militære institusjoner. Årsakene er de stadige omorganiseringer og flyttinger, ofte også med skifte av sentral, regional og lokal status. Arkivverket slipper følgelig praktiske problemer med å bestemme hvilken arkivinstitusjon som skal ha arkivene til forsvarsetater som dekker området for flere statsarkiver eller som har fått endret sin status eller geografiske plassering flere ganger.

5. På grunn av forsvarsintegreringen på det nasjonale plan og i NATO og nåværende rekruttering av offiserer og soldater på landsbasis har mange forsvarsetater mistet en del av sin tidligere betydning som lokalt kunnskapsarsenal.

6. Flere brukere av militærarkiver enn før vil blant annet av ovennevnte grunner sannsynligvis se seg tjent med et sentralt militærarkiv. Alle store forskningsinstitusjoner som arbeider primært med norsk sikkerhetspolitikk befinner seg i Oslo.

7. Forsvarsdepartementet og Forsvarets overkommando vil høyst sannsynlig foretrekke et sentralt militærarkiv av ressursmessige og sikkerhetsmessige grunner.

Det finnes selvfølgelig også argumenter for å beholde nåværende deling av forsvarsarkivene lokalt og sentralt. Men for å sette en diskusjon i gang har jeg valgt ensidig å argumentere for mitt foreløbige syn. Jeg vil understreke at det er summen av argumenter og ikke vekten av det enkelte argument som har vært avgjørende.

Drøfting av organisatorisk ramme for et slikt eventuelt sentralt forsvarsarkiv må følge etterpå. Fire modeller peker seg ut:

- militærarkivet plasseres i ett av statsarkivene - egen militæravdeling i Riksarkivbygningen - egen institusjon, men underlagt Riksarkivaren - egen institusjon i Forsvarsdepartementet, men underlagt Riksarkivarens faglige kontroll gjennom for eksempel inspeksjon og et styre.

Det første alternativet er kanskje minst aktuelt. Statsarkivet i Oslo er mest nærliggende ved en slik ordning. Alternativ 2 er relativt uproblematisk, dersom det er tilstrekkelig med depoter og kontorplass. Danmark har en liknende modell. Hovedfordelen med denne løsningen er det arkivfaglige miljøet. Et eget institusjonsbygg (alternativ 3) kan også tenkes. I så fall bør det knyttes til et

bredere forsvarsfaglig miljø, slik som i dag finnes på Akershus (Forsvarsdepartementet Forsvarsmuseet, Norges hjemmefrontmuseum, Forsvarets høyskole og Institutt for forsvarsstudier). Den siste ordningen (alternativ 4) ligger nær den svenske og vil føre til at Forsvarsdepartementet vil bære den økonomiske hovedbyrden.

Jeg vil avslutningsvis understreke at verken utvalget eller jeg har låst oss til en bestemt arkivordning for militærarkivene. Det er ikke en gang sikkert at vi vil komme med noen bestemt konklusjon i utredningen. Muligens vil bare alternativer bli stilt opp og vurdert med argumenter for og mot. Under alle omstendigheter er det ikke utvalget som vil avgjøre dette spørsmålet, men vi kan selvfølgelig gi råd. Det vil blant annet måtte bygge på reaksjoner fra ansatte i arkivverket, både i Riksarkivet og i statsarkivene. Utvalget vil også innhente erfaringer fra militære arkivordninger i andre land, især de nordiske. En avgjørelse bør under alle omstendigheter treffes relativt raskt og iallfall før de store avleveringene fra Forsvarets etterkrigsarkiver tar til.

Et nytt regelverk for nedgradering? Jeg er også blitt bedt om å orientere om arbeidet med et nytt regelverk for nedgradering. Som jeg alt har vært inne på, er det en forutsetning for bedre kassasjonspraksis i forsvaret og raskere avlevering av offentlige arkiver til arkivverket at nedgraderingsarbeidet blir kraftig forsert og at et nytt regelverk sikrer jevn flyt i nedgraderingen. Til nå har nedgraderingsarbeidet vært lavt prioritert av nesten samtlige etater.

HVORFOR ANGÅR NEDGRADERING ARKIVERKET?

Men det er ikke bare for å hindre overfylte etatsarkiver og ødeleggelse av historiske dokumenter at arkivverket i de siste årene har gått i spissen for å få et nytt og mer hensiktsmessig regelverk for nedgradering. Rent allment er det en hovedoppgave for arkivverket å arbeide for et åpnere samfunn. Unødvendig og urettmessig hemmelighold har lite med demokrati å gjøre og må bekjempes. Så snart klausulerte dokumenter har mistet sin opprinnelige beskyttelse må de gjøres tilgjengelig for forskere og andre brukergrupper.

Videre har det vært en oppgave for arkivverket å fremme et regelverk for gradering og avgradering som innskrenker mulighetene til vilkårlighet og favorisering ved behandling av adgangssøknader.

Privilegert adgang vil likevel ikke - og bør heller ikke - helt avskaffes. Også i fremtiden vil skjønn måtte utøves når det gjelder adgang til klausulert materiale. Både formål og søkers kvalifikasjoner må fortsatt trekkes inn når adgang vurderes. Kvalifiserte, kanskje også sikkerhetsklarerte forskere, bør ikke i tvilstilfeller gis eller nektes adgang på helt lik linje med hovedfagsstudenter, amatørhistorikere eller journalister på jakt etter et "scoop" til morgendagens løssalgsavis.

Dersom man får til et system med avgradering etter relativt korte tidsfrister og før dokumentene kommer til arkivverket, vil imidlertid behovet for å anvende subjektivt skjønn bli betraktelig redusert. Etter et visst antall år vil dermed alle kunne slippe til de

frigjorte dokumentene på lik linje, slik som tilfellet er for eksempel i nasjonalarkivene i USA og Storbritannia i dag.

Det er også praktiske og ressursmessige grunner til at arkivverket har tatt et initiativ for et nytt regelverk for gradering og nedgradering - og dermed blandet seg inn på et saksområde der Forsvarssjefen tradisjonelt har hatt hovedansvaret. Det har lenge skapt store problemer for saksbehandlingen i arkivverket at en rekke etater har avlevert saksarkiver med en sammenblanding av ikke-graderte og graderte dokumenter.

Når brukere har søkt om adgang til slike arkiver, har det krevd mye tid å gå gjennom saksmappene og skille ut graderte dokumenter. I neste omgang har det vært brukt mye tid og ressurser både i arkivverk og forvaltning for å få avgradert de eldre dokumentene. I enkelte tilfeller har det tatt mange måneder før forskeren endelig har fått adgang til materialet.

Denne tungvinte prosedyren, som enkelte brukere naturlig nok har beklaget seg over, skyldes at regelverket har bestemmelser om at bare usteder kan avgradere et dokument. Riksarkivaren har formelt ikke hatt nedgraderingsmyndighet.

I praksis har sunt skjønn vært anvendt av arkivansatte ved behandling av adgangssøknader til gradert materiale før 1945. Men mange har følt usikkerhet og ulyst ved å sette seg ut over en strikt tolkning av instruksjer og forskrifter. Muligheten for å gjøre feil kan alltid være til stede. Hittil har imidlertid arkivarenes faglige skjønn, arkivverkets adgangsregler og interne kontrollordninger vist seg brukbare. Ingen alvorlige diskresjonsbrudd eller problemer i forhold til øvrig forvaltning har oppstått. Men nåværende ordninger har som sagt vært altfor restriktive og tungvinte.

For å løse arkivverkets egne problemer med graderte dokumenter, for å få mindre hemmelighold og mer flyt i avgraderingen og avleveringen har Riksarkivaren i samarbeid med Forsvarsdepartementet tatt et initiativ som sikter mot et mer rasjonelt regelverk.

RIKSARKIVARENS FORSLAG TIL NYE REGLER

Hovedtrekkene i forslaget vil være kjent for en del arkivansatte. I korte trekk går Riksarkivarens forslag ut på å innføre tidsfrister for avgradering med hovedfrist på 25 år. For sensitive saksfelter - herunder forsvars- og beredskapsplaner, forsvarsinstallasjoner og de tre hemmelige tjenestene - er hovedfristen satt til 40 år. De forhåpentligvis få sensitive dokumentene som ikke blir avgradert etter 40 år, vil revurderes på nytt hvert 10. år. Noen sluttfrist er ikke satt. Om det er fornuftig, kan selvsagt diskuteres.

Vårt forslag innebærer altså at også de hemmelige tjenestene og andre etater som arbeider med sensitive dokumenter en eller annen gang skal avgradere sine dokumenter og skal la forskere få kikke dem i kortene. Det vil i så fall være et viktig prinsippvedtak. Så får vi i neste omgang håpe at sikkerhetstjenestenes generelle adgang gjennom instruksjer til å brenne store deler av sitt saksarkiv uten forhånds-godkjenning av arkivmyndighetene, vil bli endret. Jeg er enig med

professor Olav Riste som har uttalt at slike vide fullmakter ikke er betryggende. Vi bør her snarest komme på linje med vår fremste alliansepartner USA. En føderal domstol har nylig fastslått at FBI ikke lenger kan brenne sentrale eller regionale overvåkingsarkiver før det amerikanske nasjonalarkivet har inspisert arkivene og godkjent kassasjonsforslaget. Jeg er sikker på at praktiske ordninger her kan etableres - ordninger som både ivaretar sikkerhetstjenestenes behov for personvern og hemmelighet og arkivverkets målsettinger om å sikre verdifullt materiale for senere forskning.

Et annet sentralt punkt i vårt forslag tar sikte på å bli kvitt etterslepet helt fram til 1955. Med unntak av nærmere spesifisert saksfelter vil alle dokumenter før dette året betraktes som avgradert. For arkivverk og forvaltning ligger det en kraftig forenkling og ressursbesparing i denne ordningen.

Et tredje viktig hovedprinsipp er å få et stort innslag av automatikk inn i nedgraderingsarbeidet. Også det er ment å spare betydelige personellressurser. Hittil har bare USA praktisert en slik ordning i en kort periode i 1970-årene - i kjølvannet av Vietnamkrig og Watergate-avsløringer.

Det er en modifisert utgave av Nixon-Carter automatikken som nå er foreslått. Som før skal alle sensitive dokumenter gjennomgås systematisk dokument for dokument før avgradering. Alle øvrige dokumenter - og de utgjør hovedmengden - vil bli avgradert automatisk etter 25 år. En del såkalte "døgnfluer" av graderte dokumenter kan ved denne automatikken faktisk frigis på et langt tidligere tidspunkt.

For det fjerde har vi foreslått en bestemmelse som skal sikre at norsk hemmelighetspraksis skal komme så langt mulig på linje med de mest liberale vestlige samarbeidsland. Revurdering av et gradert dokument skal finne sted når samme eller tilsvarende opplysninger gjøres kjent av utenlandske myndigheter og internasjonale organisasjoner.

Gjennom disse forslagene håper vi at forvaltningen kan bruke mer tid på å beskytte dokumenter som virkelig kan skade rikets sikkerhet, mens de øvrige blir relativt raskt tilgjengelige for offentligheten etter enkle prosedyrer.

Som før skal normalt den etat som har utstedt et gradert dokument sørge for å få det avgradert. I vårt utkast gis imidlertid også Riksarkivaren nedgraderingsmyndighet. Vi får håpe at det får gjennomslag.

Avslutningsvis har vi foreslått et bredt rådgivende nedgraderingsutvalg. Det skal holde seg orientert om nedgraderingspraksis og om regelverket blir etterlevd i følge intensjonene. Forsvarssjefen vil imidlertid fortsatt ha kontrollansvaret. Noen egen ankeinstans, slik som finnes i USA, er heller ikke blitt foreslått. En slik ordning ville arkivverket neppe ha fått gjennomslag for hos norske myndigheter.

VURDERING AV FORSLAGET

Totalt sett har vi søkt å fremme et kompromissforslag der man søker å balansere mellom ulike interessegrupper og mellom demokratiets behov for optimal åpenhet og hensynet til å beskytte vital sikkerhetsmessig og økonomisk informasjon.

I forhold til andre vestlige land vil Norge med et slikt regelverk plassere seg blant de mest åpne land på det sikkerhetspolitiske området - godt foran de andre nordiske land, på linje med Storbritania og Canada, men klart etter USA. Sammenlikner man derimot med Nedgraderingsutvalgets innstilling av 1981 (Berrefjord-utvalget), så representerer vårt forslag et tilbakeskritt - med lengre tidsfrister, svakere kontrollordninger og med et vingeklippet mandat for et rådgivende nedgraderingsutvalg.

Når jeg likevel uten særlige samvittighetskvaler har forlatt de synspunktene jeg gikk inn for i et enstemmig nedgraderingsutvalg, så har det sammenheng med at arkivverket måtte ta hensyn til at Forsvarssjefen, med støtte av daværende Høyre-regjering og et solid flertall i Stortinget, ikke ønsket ordninger med såvidt begrenset hemmelighold. Nye løsninger måtte tømres ut, men uten å forlate en del viktige prinsipper i Nedgraderingsutvalgets innstilling. Filosofien har vært enkel: det beste måtte ikke bli det nest bestes fiende.

Den videre behandling Nedgraderings spørsmålet er nå i Forsvarsdepartementets hender. Hva som blir det endelige resultatet, vil avhenge av de høringsuttalelsene som akkurat nå innhentes og til sist av regjeringens politiske vilje. Jeg velger å være optimistisk, selv om Arbeiderpartiets ledelse i sikkerhetspolitiske spørsmål vanligvis er svært opptatt av partiets sikkerhet og å unngå strid med de borgerlige partiene. Regjeringspartiet har dessuten neppe opinionsmessige gevinster å hente på åpenhet. Når jeg likevel har tro på at vi denne gang vil få et et mer liberalt og hensiktsmessig regelverk for nedgradering, så har det sammenheng med de viljeserklæringene som både forsvarsminister og utenriksminister har kommet med i det siste året. Under regjeringens behandling vil deres råd naturlig veie tungt.

Det er regjeringen som er besluttsende organ. Ettersom sikkerhets- og beskyttelsesinstruksene gis i form av en kongelig resolusjon, vil ikke regelverket bli behandlet i Stortinget. Senere kan selvfølgelig stortingsrepresentantene ta opp og drøfte spørsmålet om hemmelighold på prinsipielt grunnlag.

SLUTTKOMMENTAR

Det finnes ingen pålitelig oversikt over hvor mye informasjon som til enhver tid er lukket for alminnelig innsyn. Men det er snakk om store mengder, ikke minst i forvaltningen. På Statsministerens kontor og i folkevalgte forsamlinger finnes likeledes protokoller og dokumenter som unndras for offentlig innsyn for lange tidsperioder. Mange private arkiver er også klausulert eller helt stengt for brukergrupper.

Juristen Einar Høgetveit har i boken *Hvor hemmelig?* (Oslo, 1981) foretatt et anslag over hvor stor andel av ulike etaters saksmengde som ble unndratt for offentlighet i 1978. For to avdelinger i Handelsdepartementet var tallene 80-90%. I Forsvarsdepartementet og Utenriksdepartementet var om lag halvparten av dokumentene unndratt offentlighet. Ifølge Høgetveit var dette minimumstall. Det er neppe mindre hemmelighold i dag. Også i vårt demokratiske samfunn er det altså svært mange dokumenter som folk flest ikke har adgang til å se.

Graderte dokumenter utgjør imidlertid bare en liten mengde av de dokumentene som er unndratt for offentlighet i departementene. Unntaket er selvfølgelig departementer som behandler sikkerhetspolitiske spørsmål. Men selv i Forsvarsdepartementet utgjorde de graderte dokumentene ikke mer enn en fjerdedel av de unndratte dokumentene. Det er således andre unntaksbestemmelser i offentlighetsloven som brukes mest for å hindre alminnelig innsyn. Det gjelder særlig bestemmelser om interne dokumenter, dokumenter undergitt taushetsplikt og til sist unntak til vern av private og vitale offentlige interesser.

Avslutningsvis vil jeg derfor understreke at et nytt regelverk for nedgradering ikke alene vil tvinge fram mindre hemmelighold, men det er et nødvendig og vesentlig grunnlag.

Hva som kan oppnås på lengre sikt, vil avhenge av ressurser, rasjonelle prosedyrer, muligheten for effektiv kontroll med oppfølgingen og at politiske myndigheter og etatsledere aktivt vil prioritere et åpnere samfunn for sine ansvarsområder. Det er innlysende at arkivetatene generelt og nedgraderingsarbeidet spesielt må styrkes gjennom omprioriteringer og økt ressursinnsats. Denne reformen vil måtte koste penger, selv om om vi har lagt spesiell vekt på å utforme arbeidsbesparende ordninger og prosedyrer.

Det er mange års forsømmelser som skal rettes opp. Det er selvfølgelig ikke gjort i en fei. Men det er bedre å ta et skippertak nå og komme raskt a jour enn å skyve alle byrder over til neste generasjon. Ny utsettelse vil ikke bare med all sannsynlighet gjøre den samfunnsmessige sluttregningen større. Et mer skremmende perspektiv er hva som da vil kunne skje av nye ureglementerte arkivsaneringer ute i forvaltningen - til uopprettelig skade for vår virksomhet og den kulturarv vi er satt til å forvalte for fremtidens brukere.

I denne kampen mot ureglementerte kassasjoner og unødvendig hemmelighold må arkiverket markere sine synspunkter på en faglig og ansvarsbevisst måte og med vekt på dialog og konstruktivt samarbeid. Vi må likevel aldri bli så seriøse at vi ikke tør si fra når andre myndigheter ikke gjør jobben sin på områder der også vi forvalter viktige samfunnsinteresser.

KONSERVERINGSVIRKSOMHETEN I ARKIVVERKET I KRISE

Kjell Bols

Ettersom det planlagte program om utfyllingsmaskiner må gå ut, skal jeg forsøke å innlede til drøfting som kanskje kan få fram nye synspunkter som kan være bidrag til løsning av rekrutteringskrisen vi ser i dag. Vi savner representanter fra de to arkivene hvor problemene kanskje er størst. Det hadde vært spesielt verdifullt å få synspunkter derfra.

Symptomene på krisen er:

- ubesatte stillinger
- ingen kvalifiserte søkere utenfra
- interne rekrutteringsproblemer nedenfra

Jeg vil peke på følgende årsaker:

- arkivkonservering er ikke blitt godkjent som et fullverdig konserveringsfag
- ny stillingsstruktur, jeg våger å kalle den "ett skritt fram, og mange tilbake"
- manglende utdanningsplaner
- ingen overordnet styring eller plan for en virksomhet som representerer ca. 1/6 av Arkivverkets stillinger
- lønnsforhold, vikommer dårlig ut sammenliknet både med "grafisk" og med andre konserveringsfag, samt at vi har uheldige forskjeller innen etaten

Godkjenning som fullverdig konserveringsfag

Da departementet for et par år siden satte i gang kartlegging av alt konserveringspersonalet i landet i forbindelse med de nye stillings- og lønnsplanene, håpet og regnet vi med at arkivkonservatorene endelig skulle få status som teknisk konservator. Så opplever vi at hele Arkivverkets konserveringspersonale samlet blir degradert til "Forskningstekniker". Etter dette er det naturlig å spørre om departementet har fått vår Utdanningsinnstilling fra 198 til vurdering. Har vi fått signaler tilbake om hvorfor den ikke holdt mål ?

Videre kan en spørre om Riksarkivaren har vært for passiv i "markedsføringen" av konserveringspersonalet overfor departementet. Det er Arkivverket som besitter det meste av ekspertise i landet innen bok- og papirkonservering, og som må bli bærebjelken i et eventuelt konserveringsstudium.

Hele konserveringspersonalet er nå samlet i en "bås" - forskningstekniker - som ikke skiller nyansatte fra folk med livslang erfaring.

Virksomheten rundt på konserveringsavdelingene foregår ikke etter noen samordnede retningslinjer. Dette har slått ut i store ulikheter i opplæring og arbeidsoppgaver for preparantene. Et utslag av dette er at Riksarkivet har skrevet kontrakt med bokbinderlærling, mens det i enkelte sammenhenger blir sagt at Riksarkivet har konservatorelev. Dette er problemstillinger som det hadde vært naturlig å drøfte i et Konserveringsråd.

Utdanningsutvalget foreslo bl.a. et slikt konserveringsfaglig råd for samordning av virksomheten: metoder, utstyr, opplæring, osv. Til og med dette forslaget, som ikke trengte koste særlig mye, synes å være dødfødt. I dag er det derfor svært vanskelig/umulig for preparantene å dokumentere egne kvalifikasjoner eller få opprykk på grunnlag av disse.

I dette ligger det lite eller ingen motivering for å utvikle seg eller lære noe nytt. Man "fødes som forskningstekniker og dør som forskningstekniker" og når en viss topplønn etter et antall år uansett.

Vi trenger en ny struktur med muligheter for opplæring (elevtid) - dokumentasjon av denne (eksamen) og opprykksstillinger som ingeniør/teknisk konservator. Vi er allerede for få til at noen slutter i Arkiverket på grunn av lønn eller frustrasjon.

På begynnelsen av 70-tallet var Arkiverket konkurranse-dyktig når det gjaldt lønn. Det var 10 - 12 bokbindere som søkte den nyopprettede stillingen som arkivkonservator i Stavanger. I dag ligger lønnene i Grafisk på nivå med statsarkivarenes. Da sier det seg selv at ingen søker stillinger i Arkiverket.

Det er blitt stilt spørsmål om utlysningstekstene til konserveringsstillingene virker avskrekkende, at det settes for store krav. Vi kan ikke fire på disse. Det er det samme som å sage over den grenen vi selv sitter på. Vi må heller se i øynene at den kompetanse vi trenger ikke finnes utenfor Arkiverket. Derfor må vi ta vare på den kompetanse og det personale vi har i dag og legge forholdene til rette for utdanning og rekruttering.

DISKUSJON:

Referent: Kari Anne Johansen

Tor Møller opplyste at lærlingeordninga på SAO vart inn-gått for å få meir arbeidskraft. Vidare kom han inn på at departementet har sagt at vi kan kome tilbake og krevje nye forhandlingar når vi har ein opplærings- og eksamens-plan å syne til. Då vil vi bli likestilte med malerikon-servatorane.

Bols svarte med å syne til den utdanningsplanen som vart utarbeidd av utdanningsutvalget. Han undra på om denne planen nokon gong hadde vorte lagt fram for departementet i samband med lønnsforhandlingane. Ingen kunne svare på det.

Møller såg på utdanningsplanen som ei innstilling og meinte den ikkje var haldbar overfor departementet som utdanningsplan. Riksarkivaren må vere villig til å gå inn for ein utdanningsplan, enten etatsutdanning eller konservatorskulen, eller at desse må sidestillast. Møller meinte vidare at om ein ved utlysing stiller krav om konservatorskulen, må dei som alt arbeider i Arkivverket, bli vurderte som om dei hadde denne utdanninga.

Brita Nyquist synte til den siste særavtalen og sa at det no er nedsett utval som mellom anna skal utarbeide utlysningstekstar for stillingar, også innan konserveringssektoren. Desse utvala må vi prøve å påverke så godt vi kan.

Mangelen på rekruttering er akutt no, og det gjer rekrutteringsproblemet synleg. Konservatorskulen i Danmark har fire plassar til disposisjon for nordmenn, men det er ikkje lagt opp nokon strategi for å trekkje desse elevane inn i Arkivverket. Uteksaminerte elevar som Møller hadde snakka med, hadde gitt uttrykk for at Arkivverket var det siste dei kunne tenkje seg å søkje til. Dette heng sjølv-sagt saman med lønsplasseringa. Lønnsstigen for konserveringspersonalet går frå ltr. 17 til 20, leiaren er direkte plassert i ltr. 22.

Bols påpeika at det ikkje synest å vere noko fagleg krav til leiaren, anna enn at det må vere ein person med ansvar på kvar teknisk avdeling. Følgja av dette må då bli at det f.eks. i Trondheim no burde vere automatikk i opprykk, slik at ein av dei tre forskningsteknikarane no skulle vere leiar med fungeringstillegg. Når det ikkje blir stilt særskilte krav, kan den verste konsekvensen bli at ein ved ei avdeling kan ha tre forskningsteknikarar, den eine av dei leiande, alle utan nødvendige kvalifikasjonar eller erfaring.

Når det gjeld den omtala ledige stillinga i Trondheim, meinte Bjørkvik at slik krava var formulerte i utlysings-teksten, var det berre naturleg at ingen søkte. Dei som fyller kvalifikasjonskrava, kan få betre betalt arbeid andre stader. Skal ein då slå av på krava eller nytte ledige middel til å lyse ut stillinga på eit høgare lønnssteg? Kva hender så når den opphавеleg tilsette kjem att og må gå på lågare løn enn vikaren?

Det er nå høve til å omgjere stillingar når dei blir ledige, men det var semje om at det er ei egoistisk løysing

når personalet blir prisgitt den økonomiske situasjonen ved det einskilde arkiv. Det løyser heller ikkje rekrutteringsproblemet på lengre sikt.

På spørsmål frå Bols om utdanningsplanen som vart laga for nokre år sidan, svarte Knut Johannessen at han hadde sett lite til den sidan den var framme første gongen. Men som eit attersyn over utviklinga kom han inn på Kolsrudutvalet si innstilling og meinte den hadde gått "over hodet" på Arkivverket, men at det no likevel var planar i gang ved Universitetet i Bergen om ei utdanning, og synte til at Statsarkivet i Bergen hadde fått spørsmål om hospiteringsplassar. Det tyder då på at faget er i ein aktiv planleggingsfase. Denne utdanninga vil føre til ei lønns plassering på lik linje med teknisk konservator. Det blir då eit tankekors om Arkivverket med si målsetjing om intern utdanning vil nå same nivå og lønns plassering. Men pr. i dag kunne Johannessen ikkje sjå at Arkivverket sin utdanningsplan var til drøfting nokon stad.

Møller kunne til dette fortelje at på siste møte i Konservatorforbundet var det blitt sagt at utdanningsplanane i Bergen var lagt på is. Forbundet ville prøve å få saka opp gjennom Rådet for høgare utdanning.

Johannessen stilte spørsmålet om kvifor det i tillegg til "ekstern søkjarkrise" også må seiast å vere lita interesse for å søkje høgare stillingar ved andre arkiv.

Fosse svarte at det var lite attraktivt å søkje ei høgare stilling med meir arbeid og ansvar og på toppen ei kostbar flytting, når gevinsten berre vart to lønnsstrinn. Inspirasjonen med å vere leiari og byggje opp ei teknisk avdeling blir grundig knust i Arkivverket.

Ein kom deretter inn på den noverande interne opplæringa. Har denne svikta totalt sidan ingen forskningsteknikar i Kristiansand eller Trondheim søkjer dei ledige leiarstillingane? Fleire meinte at den arbeidsfordelinga som har vore vanleg på den tekniske sida, i motsetnad til arbeidsrutinene elles i Arkivverket, har gjort at ingen kjenner seg i stand til å gå inn i ei leiarstilling. Det finst ingen felles opplæringsplan og ingen faste reglar for kva ein preparant eller forskningsteknikar skal gjere. Det er difor heilt tilfeldig kven som får opplæring i dei enkelte arbeidsoppgåvene. Det vart og peika på at så lenge det er så lita forståing frå leiinga si side for det arbeidet konserveringspersonalet gjer, vil det heile måtte gå sin skeive gong utan plan og målsetjing.

Den siste delen av diskusjonen synte at utdanningsspørsmålet opptek folk mykje. Er det noverande konserveringspersonalet i stand til å ta på seg opplæringsansvar, og er

dei som gjennomgår ei eventuell utdanning villige til å gå opp til eksamen? For folk som har arbeidd lenge i faget og fått opplæring over lengre tid, vil ein eksamen kan hende vere ei stor påkjenning, meinte somme.

Bjørkvik trudde det likevel vil vere positivt å arbeide ut eit reelt tilbod som kan gjere yrket meir attraktivt både for dei som alt er i etaten og for nye søkjarar.

Nyquist meinte at ut frå det som til no har kome fram, må det pr. i dag vere intern opplæring som er den aktuelle løysinga. Ein føresetnad for å få dette til, er at den opplæringsgruppa som skal ha ansvaret for dette, blir bygd opp på førehand, både pedagogisk og lønnsmessig. Det å trekkje inn nye elevar er like mykje å tappe avdelingane som det å gje tilskot arbeidsmessig.

På Riksarkivet har dei i dag ei opplæringsstilling, og Bols spurde om dette er ein elev eller ein bokbindarlærling. Ein lærling blir utdanna etter krav frå Grafisk Forbund, og det har lite med den typen arbeid å gjere som er aktuell i Arkivverket. Den tradisjonelle bokbindarutdanninga ser dessutan ut til å vere på veg ut. Folk utdanna ved ein konservatorskule i Danmark (eller eventuelt Norg) vil ha ein heilt annan bakgrunn enn oss, spesielt teoretisk. Dei vil gå inn på høgare lønnsstigar, medan vi blir ståande att som ein pariakaste. Det blir difor sett store krav til oss i tida framover når det gjeld å fylgje med i utviklinga.

Mykland sa det ville vere ein heilt uakseptabel situasjon at nyutdanna folk skulle gå inn i ledige stillingar 5 - 6 lønnssteg over det nivået konserveringspersonalet i statsarkiva har i dag, spesielt med tanke på kor lenge ein har kjempa for å heve lønnsnivået og arbeidstilhøva for denne gruppa.

Bols viste til siste punkt i utdanningsplanen - eit konserveringsfagleg råd som skulle ha ansvar for å samordne arbeidsopplegg og ta opp felles problem. Dette rådet kunne og fungere som eksamenskommissjon og sensorar. Dette har ikkje vorte vurdert nærare av leiinga, endå det skulle vere eit nærmast gratis framlegg.

Fosse sa at Arkivverket var nøydd til å gå i gang med dette no, samkøyring er heilt nødvendig. Ein må kome fram til ein avtale om kurs og hospitering rundt på arkiva. Arkivverket må forstå å nytte seg av dei arkiva som kan yte opplæring, og sørgje for å få etterutdanna det noverande personalet, i staden for å gå og vente på folk frå konservatorskulen. I tillegg må den tekniske sida opprustast, slik at avdelingane også utstyrmessig kan ta seg av opplæringa og sleppe å vere avhengige av lån utanfrå. I Bergen har dei drive systematisk opplæring av alle til-

sette, og dei meiner at dei har nådd eit godt nivå med opplegget sitt. Det er mulig å gjere noko i dag med ei positiv haldning frå leiinga si side. Alternativet er ei framtid utan kvalifisert konserveringspersonale på mest alle arkiv i landet.

Knut Johannessen oppsummerte diskusjonen, eller frustrasjonen slik: Ingen søker ledige stillingar, folk skaffar seg ikkje ny kunnskap. Lønnstilhøve, arbeids- og utstyrs-tilhøve er utilfredsstillande. Noko av dette kan løysast innanfor etaten, noko må vi ha gjennomslag for utanfor etaten for å kome vidare med. Det verkar heilt umulig å kunne løyse alt dette på ein gong. Vi må gå i gang med det som kan gjerast innanfor etaten, sjølv om det vil koste pengar. Trass i alt har vi gode ressursar, sett i internasjonal målestokk dersom vi berre vil nytte dei.

Spørsmålet heilt til slutt vart kva det var best å starte med nett no. Ei konkret forslag frå gruppa var å få sett ned eit konserveringsfagleg råd, slik det er gjort framlegg om i Konserveringsinnstillinga, og Johannessen lova å leggje dette fram for Riksarkivaren.

ORIENTERING OM NOU 1987: 35

John Herstad

La meg starte med å takke for denne anledningen til å innlede til diskusjon om NOU 1987: 35 - Samtidens arkiver - fremtidens kildegrunnlag. Lag meg også som Riksarkivar - og på vegne av hele etaten - få rette en takk til Kultur- og vitenskapsdepartementet, som i dag er representert her på Norsk Arkivseminar ved underdirektør Helge Sønneland: Takke for at dette utredningsarbeidet ble satt i gang, og at det avsluttes med en NOU. Min takk er en oppriktig takk til et departement som gjennom lengre tid har vist at det interesserer seg for arkiver og Arkivverket, og som også er en konstruktiv samarbeidspartner for etaten. NOU-en er en bekreftelse på dette.

Når jeg som Riksarkivar takker for innstillingen, er det fordi jeg oppfatter det som kolossalt positivt at det nå foreligger en NOU om Arkivverkets oppgaver.

Min positive holdning må sees på bakgrunn av at jeg først og fremst oppfatter den som en arkivpolitisk utredning, ikke som en intern arkivfaglig sak. Det er en arkivpolitisk utredning som setter et nytt skille i vår arkivhistorie, 30 år etter Arkivutvalget av 58; NOU-en er allerede begynt å virke. Før og etter NOU 1987: 35 kan aldri bli det samme i Arkivverkets hverdag, eller i arbeidet for å bevare norske arkiver.

NOU-en er et tilbud til det arkivinteresserte Norge, og den er et tilbud til alle oss som ønsker å gjøre kretsen av bevisst arkivinteresserte mennesker større.

NOU-en er et tilbud til Arkivverket, et nytt redskap i etatens hender til å utforme en aktiv strategi for bevaringsverdige norske arkiver. Den er samtidig et tilbud til etaten i arbeidet med egenutvikling og egen forandring.

Det tjener ingen hensikt å late som om det er en enkel sak i dag å stake ut en vei, en strategi, for å utvikle Arkivverket til et bedre redskap og et mere hensiktsmessig middel i arkivvernarbeidet. Det er en lang prosess som nok vil tære på tålmodigheten hos mange; en prosess hvor det nok er behov for de utålmodige, men hvor det er vel så stort behov for maratonløperens utrolige stayer-evne. La oss starte raskt, men la oss også holde ut.

For meg er det ikke noe skille mellom det å utvikle en norsk arkivvernpolitikk og det å utvikle Arkivverket. Utvikle oss må vi fordi vi er en del av et samfunn, ikke

bare i utvikling, men i hurtig forandring. Denne banalitet er etaten fullt på det rene med, og etaten har vært gjennom en stor omstillingsprosess de seneste to tiår. Men vi kan ikke stoppe opp i denne prosessen.

Vi kan velge en strategi for videreutvikling som innebærer at vi passivt tilpasser oss de endrede forhold i ettertid. Velger vi den linjen, er jeg redd for at Arkivverket som tjenesteytende og kunnskapsformidlende organ blir mindre og mindre interessant for omverdenen. Følger vi en slik strategi, vil det ganske sikkert utvikle seg arkivpolitiske aktører og miljøer på siden av Arkivverket som i langt større grad enn vi selv vil makte, kommer til å utforme fremtidens arkivpolitikk.

Selvsagt mener jeg vi må velge annerledes. Hvis vi i etaten mener at vi vet noe om arkiver, at vi kan noe som er verdt å kunne, at vi besitter en ekspertise som er viktig i nasjonal sammenheng, at vi kan noe - og står for noe - som det virkelig er grunn til å være stolte av, at vi har tradisjoner som er verdt å føre videre, at vi har visjoner og mål å strekke oss etter, at vi kan bli bedre, da må valget være lett for oss slik jeg ser det: da må vi bruke NDU-en på en konstruktiv og vedvarende oppfinnsom måte for stadig å verne flere arkiver og gjøre dem tilgjengelig på en bedre måte.

Og med fare for å bli grundig misforstått: da er det mindre viktig hva som står i NDU-en og langt viktigere hvordan vi bruker det som står der.

NDU-en er selvsagt ikke fullkommen, og den kan kritiseres ut fra forskjellige innfallsvinkler. Mest kan den kanskje kritiseres på strengt arkivfaglige premisser, og ut fra realismen i utpensting av arbeidsoppgaver i forhold til konkretiseringsgraden når det gjelder de økonomiske rammer. Og vi må gjerne gjøre det her i dag, i høringsuttalelser og ved senere anledninger. Men da må vi også gjøre noe annet: nemlig se på de muligheter den byr oss i et litt langsiktig perspektiv.

De forslag som utredningen presenterer, må møtes med fantasi og dristighet fordi den selv representerer fantasi og dristighet, og de må møtes med realisme og nøkternhet. Det er en del av denne realismen at vi forholder oss til hele pakken av forslag, ikke bare til enkeltforslag.

Veivalg

NDU-en stiller Arkivverket overfor visse veivalg - det er alltid problematisk når vi ikke er sikre på hvor veiene fører frem. Veivalgene vil være særlig vanskelige når man oppfatter skiltningen forskjellig.

Det er ett veivalg som andre ser, og som jeg ikke ser: Jeg oppfatter det slik at Arkivverket alltid har hatt kulturvernets og forskningens tarv som - ikke sin fremste målsetting, men som sin måletting.

Alt vi har gjort av innsats på arkivdannings siden, på mottakssiden, på ordningssiden, skal i prinsippet ha vært underordnet denne målsettingen. Ut fra denne forståelse av Arkivverkets målsetting til nå er det for meg ikke en aktuell problemstilling å si at veivalget står mellom et forvaltningsrettet Arkivverk og et kulturvern- og forskningsrettet Arkivverk.

La meg begrunne dette nærmere gjennom et sitat fra 1961 som jo er oppfattet som grunnlaget for og innledningen til den mest forvaltningsrettede periode. Sitatet er hentet fra R-direktoratets innstilling til den kgl. res. av 4.11.1961 oom kassasjonsinstruks, og lyder slik:

Arkivverket hører administrativt inn under Kirke- og undervisningsdepartementet. Dette er begrunnet både i at oppbevaringen av arkivaliene er en kulturvernoppgave, og i den nære tilknytning som Arkivverket har til andre viktige oppgaver som departementet har å ivareta under kultursektoren, først og fremst den historiske forskning. Det nye opplegg til arkivbegrensning og kassasjon innebærer i prinsippet ikke noe nytt syn på Arkivverkets oppgave. Nå som før må det legges avgjørende vekt på de kulturelle hensyn. Etter en samlet vurdering av saker er man derfor i samråd med Finansdepartementet kommet til at dens videre behandling blir overført til Kirke- og undervisningsdepartementet.

Min konklusjon er: vi holder fast ved den gamle målsetting at det er kulturvernets og forskningens tarv som bør være det primære. Men vi må bli langt flinkere til å prioritere ut fra denne målsettingen. Vi må være langt mer konsekvente i våre valg av oppgaver. Andre aktiviteter er instrumentelle i forhold til dette målet. Men her må jeg legge til at vi like fullt er Statens eget arkivverk. Vi er opprettet for å ta vare på Statens verneverdige arkiver - og av det følger det en del forpliktelser vis a vis de statlige arkivene som vi ikke har overfor andre arkiver. Det slår også NOU-en fast.

Det ene veivalget jeg ser, går mellom en mer forpliktende innsats for privatarkiv og én la skure-holdning til denne del av kulturarven. Sofie Rogstad har talt utmerket om dette, og jeg slutter meg helt til hennes prinsipielle syn på viktigheten av å bevare privatarkivene. Jeg tror egentlig ikke at dette representerer et vanskelig valg for Arkivverket i dag. Vi ønsker nemlig å gjøre en mer systematisk innsats her. Terningen er allerede kastet. Derimot må det være helt klart at veivalget har økonomiske konsekvenser som vil kunne gjøre mer enn én riksarkivar søvnløs.

Et forpliktende ja til privatarkivarbeid innebærer et annet veivalg som er meget viktig: sier vi ja til et forpliktende arbeid for vern av private arkiver, da sier vi også ja til samarbeid med andre institusjoner. Vi velger samarbeid og ikke splendid isolation.

Dette er et veivalg som i særlig grad berører vårt forhold til privatarkivarbeidet, men som også vil ha avgjørende betydning for hvorvidt vi vil lykkes i vårt arbeid med de offentlige arkiver generelt, og spesielt i forholdet til de kommunale og fylkeskommunale arkivskapere.

Også her mener jeg veivalget er lett: samarbeidsveien vil gi oss en rekke utfordringer i møte med andre institusjoner, miljøer og personer, som vil ha positiv tilbakevirkende kraft på hele Arkivverket. Samtidig vil vi få full anledning til å vise hva vi selv står for av verdifull erfaring, innsikt og kunnen.

Et tredje viktig veivalg går mellom mer ressursbruk på rettsdokumentasjonstjeneste eller mindre av slike tjenester. Dette veivalget tror jeg er det mest problematiske for etaten, fordi det bl.a. kommer så brått på oss. Det er over oss med full tyngde på kort tid, og veivalget har betydning for ansatte og ledelse ved alle statsarkivene. Det har selvsagt også betydning for det rettssøkende publikum. Men la meg presisere at veivalget her ikke går mellom ingen rettsdokumentasjonstjeneste i Arkivverkets regi, og en altoppslukende innsats på dette punkt. Og la meg også presisere at dette veivalget står vi overfor uavhengig av NDU-en. Kanskje vil tiden vise at dette veivalget blir lettere enn hva det fortoner seg nå: med tiden finnes der som regel en løsning, og jeg har en viss tro på at en eventuell ny arkivinstitusjon i Mo i Rana kan være et bidrag til å gjøre veivalget lettere.

Det fjerde - og siste - veivalget som jeg vil nevne her, gjelder opplæring. Det står lite om dette i NDU-en, men spørsmålet er likevel ganske vesentlig for hvor godt vi vil lykkes med arkivbevaring og tilgjengeliggjøring i fremtiden. Og da tenker jeg ikke først og fremst på den kontinuerlige opplæring og utdanning som må skje med oss selv, de ansatte i Arkivverket. Men jeg tenker på vårt bidrag til og vår innsats for bedre og mer systematisk opplæring innen arkivfag, både på det teoretiske og det praktiske plan, og på ulike nivå. Og jeg tenker på konserveringssektorens opplærings- og utdanningsbehov.

Også på utdanningssiden er vi helt avhengig av å inngå i samarbeid med andre institusjoner både på kort og lang sikt, og jeg mener vi er tjent med å yte noe selv for å få til noe bedre her.

Disse veivalgene har vi ikke lang tid på oss til å vurdere. Dermed kan de også bli mer smertefulle enn vi liker; men de må gjøres, og de må gjøres som bevisste og planlagte deler av en konkret oppfølging av utredningen.

Oppfølging

Ser vi nærmere på hovedforslagene i NDU-en, ser vi at det aller meste er bundet til konkret medvirkning fra andre. Nesten ingenting er avhengig av Arkivverket alene, men er avhengig av andre departementer som Kultur- og vitenskapsdepartementet, Forbruker- og administrasjonsdepartementet, Kommunal- og arbeidsdepartementet, Justisdepartementet og selvsagt Finansdepartementet, av Statskonsult og av organisasjoner som NKS o.a. Dertil kommer avhengighet av kommuner og fylkeskommuner osv. Dette innebærer at vi over hele linjen må legge opp til et samarbeid; vi må dra flere med oss i løsningen av de store oppgavene. Vi må definere, blinke ut, hvem som skal være våre viktigste samarbeidspartnere. Vi må velge målene, vi må velge samarbeidspartnere, og vi må velge tidsrammene for handlingsplanen.

I sum betyr dette at Arkivverket må bestemme seg for å være lokomotivet i hele dette oppfølgingsarbeidet. Og hvorfor skulle vi ikke påta oss den rollen? Vi har hatt voksende budsjetter, vi har styrket troverdighet (bl.a. fordi vi kan ta imot arkiver), større slagkraft og økt selvtillit. Den største ressursen i dette oppfølgingsarbeidet er oss selv, Arkivverket som menneskelig og organisasjonsmessig ressurs. Vi sitter midt i grøftatet og kan velge og vrake blant utfordringer og interessante oppgaver. Kanskje ligger den største utfordringen i det å finne frem til en ny balanse mellom offentlige og private arkivers plass i bevaringsarbeidet. En ny balanse må finnes, men balansen finnes neppe i en drastisk reduksjon av de offentlige arkiver som allerede er å finne i magasinene. Et slikt tiltak er vanskelig å begrunne faglig og vil skape en etat i strid med seg selv. Det er ingen tjent med. Balansen må finnes gjennom hardt arbeid med å skaffe oss oversikt over hvordan private og offentlige arkiver gjensidig best utfyller hverandre, og hvordan de sammen best kan sikre at fremtidens arkivbrukere får svar på de spørsmål som opptar dem. Men da må vi huske på at vi skal ikke være alene om å finne denne balansen mellom bevaringsverdige private og offentlige arkiver. Vi skal ikke være alene om å utarbeide verneplanen, og vi er ikke alene om å skulle ta vare på private arkiver. Vårt hovedansvar blir å finne de praktiske løsninger som ivaretar forsvarlige helhetløsninger.

Når det gjelder valg av riktige samarbeidspartnere, synes jeg personlig at prioriteringen nesten gir seg selv. I det videre oppfølgingsarbeid er både Kd, Fad og Kad å betrakte

som nøkkeldepartementer, men særlig gjelder det vårt eget departement, Kd.

Like viktig som det er å få denne departementsgruppen aktivt med i oppfølgingsarbeidet, like viktig er det å få med den fylkeskommunale og kommunale arkivsektoren. Det som har skjedd innenfor denne sektor de senere år med etablering av fylkeskommunale arkiv og interkommunale arkivordninger, har vist at her ligger betydelige ressurser til beste for norsk arkivbevaring. I disse miljøene finner man en entusiasme og et pågangsmot som er beundringsverdig, og som har gitt meg tro på at et nært samarbeid her bør ha topp-prioritet. Bl.a. bør det ha topp-prioritet fordi det gir oss utmerkede redskap til å mobilisere arkivinteressen på lokalnivå og skape den entusiasme som må være der for at privatarkiver i noe omfang skal bli bevart på lokalt og regionalt plan.

Tidsperspektiv

Alt det vi prioriterer, skal ikke være gjort unna i løpet av 1989-90. La oss tenke i et lengre tidsperspektiv på 4-5 år, og la oss tenke i lange perspektiver på 10-20 år. La oss begynne med å sette opp en gjennomtenkt plan for hva vi ønsker realisert innen utgangen av 1992, som er et jubileumsår for etaten.

Og når jubileumsåret er ute, la oss bruke den anledningen til å sette opp et regnskap over hva vi har fått til, alene og sammen med andre, av betydning for norsk arkivbevaring i et bredt samfunnsmessig perspektiv. Og da er der en del operasjonelle mål som peker seg ut for meg:

Det må skaffes mer magasinplass av skikkelig standard både i og utenfor Arkivverket.
Budsjettvolumet for arkivarbeidet må økes både i og utenfor Arkivverket.

Arkivloven bør være iverksatt.

Verneplanen for privatarkiver bør være konkretisert som handlingsplan.

Nye teknologiske løsninger bør være evaluert.

Et slikt regnskap vil kunne vise et samarbeidstiltak f.eks. mellom Arkivverket og den kommunale og fylkeskommunale sektor, i seg selv gir en utvidelse av magasin-kapasitet og budsjettvolum.

Et slikt regnskap bør også kunne vise at vi i Arkivverket har tatt et alvorlig tak for privatarkivenes bevaring.

REFERAT FRA PLENUMSDEBATT 11. MAI 1988

Ordstyrer: Per-Øivind Sandberg

Referent: Inger-Karin Martinsen

Ivar Fønnes (Riksarkivet) la frem forslag til uttalelse som høringsgruppen, nedsatt av Riksarkivaren, var kommet frem til og bad om reaksjoner. Utvalget er sammensatt av Tor Breivik (RA), formann, Astrid Løvlien (SAH), Elin Jacobsen (SAT), Hans Eyvind Næss (SAS) og Ivar Fønnes (RA). Fristen for uttalelsen var 15. mai og arbeidet var stort sett gjort. Fønnes sa at det allerede var kommet inn uttalelser, bl.a. fra noen av statsarkivene og det har vært møte om saken i Arkivarforeningens regi i Riksarkivet og den ble diskutert på embetsmannsmøtet 9. mai.

Utgangspunktet for uttalelsen er en generell positiv holdning til NOU 1987: 35, noe Fønnes sa ville sette sitt preg på uttalelsen.

Han sa at gruppen hadde visse reservasjoner på enkelte punkter, særlig når det gjelder ressursvurderingen. Han ville legge hovedvekten på det positive, men samtidig påpeke de problemer som ligger der.

- 1) I INNLEDNINGEN uttrykkes det tilfredshet med at Arkivverket og dets oppgaver er blitt gjenstand for "en NOU".
- 2) Når det gjelder MÅLSETTINGEN, slutter gruppen seg til beskrivelsen for Arkivverket, slik den er kommet frem i NOU 1987: 35, men er enig med Riksarkivaren at det i mindre grad er et brudd med tidligere målsetting og prinsipper enn det blir gitt inntrykk av. Det vesentlig nye er at ansvarsområdet utvides til også å omfatte arkiver utenfor den offentlige forvaltning, og han påpekte at det systematiske arbeidet med privatarkivene er det viktigste her. Fønnes sa at gruppen forstår det slik at NOU 1987: 35 først og fremst foreslår en utvidelse av ansvarsområdet. De punktene som finnes om f.eks. tilvekstproblemene, gjør det lite realistisk å regne med en særlig reduksjon i arbeidet i forhold til forvaltningen. De ressurser man tenker seg å hente fra dette feltet, mener gruppen det vil være lite realistisk å regne med. Fønnes henviste til Arkivverkets årsverksstatistikk for 1987 og påpekte at en svært liten del av ressursene går til feltarbeid, regelverks- og policy-arbeid. En ytterligere reduksjon vil være vanskelig å tenke seg når alle andre oppgaver som er beskrevet, også skal utføres. Fønnes mente dette var et problem i forhold til forutsetningene i NOU 1987: 35. Fønnes konkluderte her med at gruppen mer sluttet seg til målsettingen enn den reserverte seg.

3) Fønnes påpekte at NOU 1987: 35 gir uttrykk for at en ARKIVLOV må detaljbehandles videre. Gruppen mener det bør utarbeides en arkivlov og er enig i hovedtrekkene i innholdet.

Den mener det vil være en stor fordel med et samlet regelverk.

Det vil bidra til større vekt og gjennomslagskraft når det gjelder arkivarbeidet og lette Arkivverkets arbeid overfor forvaltningen. Dessuten vil den avklare forholdet til andre lover, f.eks. personregisterloven.

4) Når det gjelder PRIVATARKIVER, har gruppen generelt sagt seg enig i de tiltak som er foreslått og han påpekte at gruppen mener at Arkivverket er den naturlige fagetat på dette området, bl.a. på grunn av sammenhengen mellom offentlige og private arkiver. Virkemidlene som det fremmes forslag om, er gruppen også enig i. Behovet for ressurstilførsel både sentralt og lokalt ble påpekt.

Fønnes understreket at frivillighet må være et viktig prinsipp når det gjelder privatarkiver, og at arkivlovforslaget tar rimelig hensyn til det.

5) Fønnes sa at det i NOU 1987: 35 er fremsatt tre måter å løse TILVEKSTPROBLEMET på, nemlig ved magasinutbygging, utstrakt kassasjon og ny teknologi. Gruppen er i hovedsak enig i dette, men vil presisere det på en del punkter.

Fønnes kommenterte at bygging av statsarkiv på Kongsberg bare er en liten del av det som må gjøres for å løse magasinproblemet. Når det gjelder kassasjon hadde gruppen problemer med å fastsette noen prosentvis nedskjæring.

Når det gjelder ny teknologi, er dette ting som man må se på i forhold til den nåværende arkivdanning. Gruppen mener Riksarkivaren bør stimulere til bruk av ny teknologi i forvaltningen, men at det er behov for utredning av konsekvenser, f.eks. når det gjelder rettslig dokumentasjon.

Fønnes fremholdt at tilvekstproblemet også har et "tilgjengeliggjøringsaspekt"; jo større arkivmengden er, dess større er behovet for gode ordningsprinsipper for å finne frem i materialet. Fønnes mente at Arkivverkets innsats i forhold til arkivskaperne ikke kan reduseres. Han mente ikke at man skulle sitte "å file arkivnøkler", men at innsatsen bør foregå på et overordnet plan.

Han konkluderte med at det på dette feltet også fremover er betydelige ressursbehov som investering i magasiner og teknisk utstyr, personalinnsats for å gjennomføre en utvidet kassasjon, for å sikre skikkelige ordningsprinsipper og utprøving og bruk av ny teknologi. Fønnes la til at bruk av ny teknologi i de første årene ikke vil være noen gevinst på det personalmessige området, da dette vil være en meget tidkrevende oppgave.

6) Når det gjelder OPPLÆRING, slo Fønnes fast at det ikke finnes noe utdanningstilbud. Opplæringen må foregå i statlig regi. Gruppen var bekymret over at FAD har redusert sitt engasjement i de senere år, men var innstilt på samarbeid for å styrke dette. Dette gjelder også opplæring ved hjelp av andre instanser.

7) Fønnes fant det nødvendig med en faglig presisering i forhold til det som er gjort i NOU 1987: 35 når det gjelder RETTSDDOKUMENTASJON. Gruppen stiller seg positivt til et databaseprosjekt. Når dette settes i verk, er forutsetningen at dette må utformes på andre premisser enn det som er foreslått i NOU 1987: 35 og slik at det virkelig gir gevinster. Gruppen mener også at det stilles for høye forventninger til resultatet av en slik rasjonalisering.

8) Når det gjelder TILGJENGELIGHET OG TAUSHETSPLIKT er gruppen i hovedsak enig med det som er foreslått på alle punkter. Den mener imidlertid at folketellingsmateriale burde kunne gjøres tilgjengelig etter 60 år, da dette er en interessant kilde i tilknytning til slektsforskning.

Fønnes konkluderte med at gruppen i hovedsak gir sin tilslutning på alle punkter med visse reservasjoner og presiseringer. Han bad om reaksjoner i løpet av debatten.

Helge Sønneland mente at hans største kompetanse i arbeidet med NOU 1987: 35, er at han ikke er faglig skolert på dette feltet.

Han presiserte at han ikke ville gjøre noe forsøk på å påvirke den uttalelse som skal gis.

Han ønsket å si litt om hvordan situasjonen er for de som sitter i departementskontorene. Budsjettet for bevilgningene til alle statlige nasjonale kulturbygg og statlige bygg ligger på et usedvanlig lavt nivå. Antall nye stillinger er også få. Sønneland sa at andre departementer har som spesialoppgave å få bort alle forpliktende formuleringer som innebærer ressursøkning. Dette har utvalget forholdt seg til. Han sa at det var forsøkt lagt inn elementer som kan gi argumentasjon for en strategi mot fortsatte investeringer og en viss økt vekst, slik at innstillingen ikke legges til side hvis man ikke kan peke på nye ressurser, men at den gir grunnlag for en langsiktig strategi som fører mot det mål som det ser ut til at det er enighet om.

Han sa at det ikke er tvil om at Arkivverket har hatt kulturvernoppgaver. Det nye er at en del av oppgavene nå også blir å ta vare på de private arkiver. Sønneland gav uttrykk for at han hele tiden har vært av den mening at det måtte reduseres på andre oppgaver, dersom Arkivverket skulle ta seg av disse. Han mente det er viktig at det blir sagt at det finnes en vilje til omprioritering, at arbeidet med pri-

vatarkivene blir sett på som en naturlig oppgave og overordnet målsetting. Da blir det etter Sønnelands mening meningsfullt å gå inn med en lov på dette feltet. Dersom dette feltet ikke tas opp, blir man stående igjen med en lov hvor staten gir en lov for å forplikte de underordnede organer som den har styringsrett overfor og bare gir økte argumenter for en økt ressursbruk. Sønneland mente at det her er viktig med en strategi som gjør det fornuftig å ha en lov som virker over hele feltet. Han sa at ordlyden i den foreslåtte utforming ikke må være slik at den gir inntrykk av at "veivalgene" er avhengige av at det tilføres nye ressurser.

Han erkjente at det kanskje var tatt for hardt i når det gjaldt rasjonaliseringsgevinstene, men at det er en god del å hente her, samtidig som man må ta utbyggingsoppgavene over tid.

Han gav også uttrykk for at han var klar over at å gå inn på en strammere kassasjon er meget krevende. Den situasjon at bare utbygging løser plassproblemet må imidlertid unngås. Det må arbeides på hele sektoren.

Sønneland mente at det er viktig at det gjøres klart i hvilken grad ny teknologi kan nyttiggjøres i arkivsammenheng, selv om dette tar tid. Det er viktig at ressurser blir brukt på dette feltet.

Han gledet seg over det han kalte vilje til nytenking og strategisk tenking, som er avgjørende for resultatene som man kan vise i 1992. Sønneland mente det gjør inntrykk at det er vilje til prioritering og gjennomtenking.

Gudmund Valderhaug (Interkommunalt arkiv i Hordaland) sa at Arkivverket har en god del oppgaver på den kommunale sektor. Behovet er stort, f.eks. når det gjelder ordningsarbeide. Det er også stort behov for hjelp på arkivdannings sida. Han tror at kommunearkivene vil komme til å øke mer enn det som er anslått i NDU 1987: 35. Norske Kommuners Sentralforbund kan neppe løse oppgaver som går på arkivdanningen i kommunene. Behovet for kompetanse og ressurser er stort. Han mente at dette kunne bygges raskt opp i samarbeid med statsarkivene, f.eks. ved interkommunale ordninger. Valderhaug påpekte at kassasjonsreglene som er gitt ut, vil være til liten nytte hvis den ikke blir fulgt opp med konkret veiledning og opplæring.

Han sa at det finnes etablerte kommunearkiv, særlig i byene, som gjør et bra arbeid. Dette eksemplet bør følges opp. Arkivverkets oppgave vil være f.eks. å få i stand interkommunale ordninger og å følge opp arbeidet. Han mente at dette vil føre til at det blir bevilget mer penger til arkivarbeid, da slike ordninger baserer seg på ytelse av et visst beløp pr. innbygger. Dette vil også kunne hjelpe til med skape et apparat når det gjelder privatarkivene på lokalplanet.

Liv Mykland (Statsarkivet i Tromsø) gav uttrykk for at hun skulle ha ønsket at NOU 1987: 35 var blitt gitt en bredere plass under seminaret. Hun beklaget at det bare ble snakket om "enkeltbiter" og kunne ha ønsket en "skolering" i helheten. Hun mente det var grunn til å besinne seg og ikke kaste seg over privatarkivene med begeistring, da det her for henne synes å være snakk om et totalt mentalitetsskifte. Hun stilte spørsmål ved om dette skjer i hele bredden. Mykland sa at privatarkivene skal drives etter prinsipper som tidligere er blitt karakterisert som "museumstenkning" o.s.v. - man tar det beste. Såvidt hun har forstått NOU 1987: 35 skal denne tenkemåten utvides til å se på den totale arkivbevaring. Dette vil bety et kraftig oppgjør med det vi "er oppdratt i", og hun påpekte at en grundig gjennomtenking er nødvendig.

Hans Try (Statsarkivet i Kristiansand) tok utgangspunkt i følgende sitat fra NOU 1987: 35 vedkommende privatarkivene:

"... alle statlige initiativ for å bevare slike arkiver bør søkes samordnet i Riksarkivarens regi innenfor verneplanen." Try mente at to forhold her kommer til uttrykk. For det første at Arkivverkets (Riksarkivarens) dominans skal gjelde innenfor dette arbeidet. For det andre at Arkivverkets arbeid med privatarkiver skal bli knyttet til verneplanen slik den presenteres i NOU 1987: 35. Try mente det kunne være verdt å streke under at det kan være viktig å ikke gi inntrykk av at Arkivverket skal ha noen monopolstilling i dette arbeidet. Han mente det kunne være grunnlag for å stille spørsmålstegn ved verneplanopplegget slik det er lansert. Han spurte om det var riktig å satse så mye og ensidig på dette og å feste Arkivverkets innsats så sterkt til dette begrepet slik det er skissert i NOU 1987: 35. Mye tyder på at dette opplegget ikke er så praktisk og gjennomførbart. Verneplankriterier kan være vanskelige å utforme og følge opp og verneplanbegrepet kan til dels inneholde uforlikelige motsetninger. Dessuten kan en lett opparbeide misstemning hos dem som sitter med privatarkiver. Dette vil gjelde både de som kommer med på verneplanen og de som ikke kommer med. Om verneplanen skal bli ført videre slik det er lagt opp til i NOU 1987: 35, vil det i alle fall bare ha relevans overfor noen få større arkiv på riksplan og enkelte store bedriftsarkiv. Try stilte derfor spørsmålstegn ved om det er riktig nå å lovfeste verneplanbestemmelsene slik de er foreslått og mente at det burde foregå en utprøving før det blir bestemt om det skal bli stående slik. Han mente en modifisering og endring er nødvendig, og at Arkivverket allerede i sin høringsuttalelse bør ta hensyn til det.

Torbjørn Låg (Riksarkivet) bekreftet at uttalelser var innhentet fra Arkivarforeningen før Arkivverkets uttalelse ble

utarbeidet. Han opplyste at Arkivarforeningen også hadde hatt NOU 1987: 35 til uttalelse gjennom Forskerforbundet. Når det gjelder hovedmålsettingen, er det ikke skjedd noen gjennomgripende forandring. Det som er nytt, er det overordnede ansvar for privatarkiver. Det man vil påpeke er forskjellen mellom ressursbehovet som virkelig eksisterer for å gjennomføre tiltak som blir beskrevet og de ressursene som utvalget foreslår. Han mente også at det som kan spares ved omprioriteringer og rasjonalisering er begrenset. Han gjorde også oppmerksom på at gjennomføringen av innstillingen er avhengig av at andre instanser følger opp, f.eks. FAD, KAD og NKS. Han påpekte også at det er viktig å være klar over at dette må tenkes over lang sikt.

Hans Eyvind Næss (Statsarkivet i Stavanger) sa at det er helt klart at det store nye i NOU 1987: 35 er oppprioritering av hele privatarkivsektoren. Han påpekte at det et stort gap mellom de arbeidsoppgaver som skal løses og de ressurser som i dag står til disposisjon. Det er enorme mengder med arkivmateriale det er snakk om. Han stilte spørsmål om hvordan man skal komme frem til resultater i 1992.

Næss mente man bør begynne å tenke i nye baner og gå nye veier når det gjelder organisering og finansiering. Man må ha arkivskaperne medvirkning i styrende organer og i finansieringsspmå. Nye strukturer må lages som virker utfordrende og interessante for arkivskaperne. Disse må imidlertid ikke stå fullstendig fritt utenfor Riksarkivarens styring og kontroll. Statsarkivarene vil komme til å spille en nøkkelrolle i en slik videreutvikling. Han påpekte at Riksarkivaren i sitt innlegg hadde klargjort sin konstruktive og aktive vilje til handling på dette området. Han oppfordret sine kolleger og Privatarkivavdelingen i Oslo til å følge Riksarkivarens oppfordring om resultater som monner i 1992 og sørge for aktiv "markedsføring".

Ragnar Fosshaug (Helsedirektoratet) ville knytte noen bemerkninger til det NOU 1987: 35 sier om opplæring og utdanning av arkivpersonale. Den slår fast at det ikke finnes noen fagutdanning av arkivpersonale etablert i Norge. Dette gjelder både på høyt plan og i særdeleshet på grunnplan. Fosshaug kom inn på opplæringen av arkivinstruktører som var skjedd i FAD's (Personaldirektoratets) regi. Tanken var at man ville forsøke å stimulere til at en stor del av arkivopplæringen på grunn-nivå kunne skje på etats-nivå ute i samfunnet. Han mente at dette var det første skritt på veien til å frasi seg sitt ansvar. Fosshaug fastslo at "arkivnøden" på grunnplan er kolossalt stor og sa at arkivarbeidet kvalitetsmessig ikke blir bedre enn det personale som gjør det. Følgen er at dette vil skape

problemer for Arkivverket når materialet skal avleveres. Fosshaug fortalte at de kurs som bl.a. Norsk Arkivråd holder, er overtegnet, men at man tar inn så mange som det overhodet er mulig for å avhjelpe denne nøden. Fosshaug gav uttrykk for ønske om at FAD forandrer linje når det gjelder opplæringen som NOU 1987: 35 skisserer.

Gudmund Moren (Opplandsarkivet) snakket på vegne av Landslaget for lokal- og privatarkiv, hvor han for tiden er leder. Styret har diskutert innholdet i NOU 1987: 35. Moren ville ha en del punkter klarere frem. Han ville ha konkretisert den funksjonen lokalarkivene er ment å få i det fremtidige arbeidet. Han uttrykte glede over det han kalte "Herstads utstrakte hånd", og sa at det i utgangspunktet selvsagt var av stor interesse med et samarbeid. Det er imidlertid viktig at privatarkivenes egenart blir presisert og at den blir respektert. De som arbeider med privatarkivene har ervervet stor kompetanse på dette området, bl.a. når det gjelder innsamling av materiale i lokalsamfunn. Moren ville ikke på noen måte gå med på at privatarkivinstitusjonene skal spille noen underordnet rolle i det videre arbeidet, men ha en likeverdig plass. Han syntes at det hadde kommet til uttrykk nedlatende holdninger til privatarkivene under debatten 10. mai.

Dersom denne nedlatende holdningen til privatarkivene blir gjort gjeldende overfor Arkivverkets fremtidige samarbeidspartnere, mente han at et samarbeid fort vil skjære seg. Når det gjelder utdanning, vil han at det skal tas hensyn til at det finnes personer som også skal arbeide med lokalarkiver og at disse kanskje vil kreve en annen faglig opplæring enn den som trengs i Arkivverket. Moren mener det er riktig at det blir laget verneplaner på riksplan, men at det også er viktig med slike på lokalplan med utgangspunkt i lokale erfaringer.

Eilert Bjørkvik (Statsarkivet i Trondheim) bad om at opplæringen på konserveringssektoren ikke må bli glemt, da han mener det er mye som tyder på at man er på vei inn i en krisesituasjon på dette området.

Ole Kolsrud (Riksarkivet) beskrev Herstads innlegg som nøkternt og realistisk. Han sa han blir betenkt når Sønneland mener man skal være forsiktig med å si fra om ressursbehovet. Kolsrud mener det vil være å gå på akkord med den faglige innsikt å ikke si fra. Hvis dette kan ødelegge det positive som NOU 1987: 35 inneholder, mente han at tiden ikke er moden for dette. Som arkivfagfolk må man ha lov til å si fra om det som er nødvendig.

Gunnar Urtegaard (Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane) mente at kommune- og fylkesplanen er det mest realistiske tilnæringsplanen for arbeidet med privatarkivene, f.eks. når det gjelder personale, økonomi og depotspørsmål. Han stilte spørsmål til Riksarkivaren om hvilken strategi han har tenkt å legge opp til for å stilmulere oppbygging av institusjoner og miljø på dette nivået og hva Riksarkivaren regner for et passende målsetting og ambisjonsnivå. Han ville gjerne ha samarbeidsbegrepet konkretisert. Urtegaard ville vite om privatarkivinstitusjonene vil kunne få si sin mening i de spørsmål som gjelder arkivarbeid på fylkesplan og nedover. Han ville også gjerne vite hvordan ansvarsfordeling og oppgavedeling kommer inn under dette samarbeidsbegrepet. Han sa seg enig i det Gudmund Moren tidligere har sagt angående likeverdet. Den fylkeskommunale arkivinstitusjon han leder, er en del av det fylkeskommunale miljøet som del av fylkeskultursjefens etat. Han mener det er klart at arbeidet med privatarkivene er en del av den fylkeskommunale kulturvernpolitikken samlet sett.

Anne Marie Bøhmer (Riksarkivet) mente at opp-prioriteringen av privatarkiver hviler på en rekke usikre forutsetninger som rasjonalisering, kassasjon, at rettsdokumentasjonen blir annerledes osv. Dersom disse forutsetninger ikke slår til, er hun redd for at den type informasjon som man vil ta vare på ved hjelp av privatarkiv, blir kassert. De offentlige arkiver inneholder også informasjon om mennesker, arbeidsplasser og næringsvirksomhet. Hun mener det vel må være denne "virksomheten" det er viktig å bevare, ikke typen arkiv. Hun sa at de arkiver som har den største utsagnsverdi, bør bevares. Bøhmer sa seg enig med Ole Kolsrud i at man må kunne si fra at det er behov for ressurser.

Brita Rikheim (Riksarkivet) støttet Hans Eivind Næss. Hun påpekte at næringslivet allerede har vist interesse for å ta vare på sine arkiver. Hun minnet om at man i åtte år hadde et samarbeid mellom to av de største organisasjonene i næringslivet og Arkivverket og gjorde oppmerksom på at det ikke var organisasjonene som brøt dette samarbeidet.

Arne Skivenes (Bergen Byarkiv) ville komme inn på den begrensningen som ligger i innstillingen. Han mente at det i tittelen på innstillingen ligger en motsetning som preger det arbeidet som er gitt. Premissene for arbeidet er Arkivverkets problemer og det er Arkivverket det stort sett snakkes om. På dette grunnlaget blir det trukket en del konklusjoner, bl.a. at det skal dannes en arkivlov, noe han mente er det mest positive ved hele innstillingen. Han pekte på en viss inkongruens mellom premissene og konklusjonene; arkivloven vil ikke bare bli en lov for Arkivverket,

men en lov for hele riket. Arkivverkets problemer samt problemene på privatarkivside mente han var behørig utredet i innstillingen. Han pekte på at den kommunale siden i liten grad var tatt opp og at kommunenes arkivproblemer blir "tatt opp i bisetninger som handler om andre ting". Han sa det er nødvendig om man vil styrke den kommunale arkivtjenesten at det finnes en paragraf i denne nye loven som omhandler kommunale arkiv. Han viste til måten andre land har gjort dette på og refererte fra den finske arkivloven. Han pekte på at dersom man lager et kommunearkiv, blir dette en ledende og overvåkende myndighet i kommunene. Noen av de delegasjonene som nå går til statsarkivene fra Riksarkivet, kunne med fordel gå til slike kommunearkiver. Han hadde forståelse for at Arkivverket er opptatt av de interkommunale ordningene. Skivenes sa man ikke må glemme at det finnes kommunearkiver som vil være med på et samarbeid, bl.a. når det gjelder å redde privatarkiver. Han pekte i denne sammenheng på at kommunene har kommet for sent inn i bildet ved flere tilfeller, bl.a. ved utarbeidelse av kassasjonsreglene for kommunene.

Møtelederen, Per-Øivind Sandberg, hadde merket seg at diskusjonen syntes å gå i to retninger: Arkivverkets folk er opptatt av å si fra om ressursituasjonen i tilknytning til signalene som er gitt i NDU 1987: 35, mens personer fra andre institusjoner har gitt uttrykk for skepsis til samarbeid med Arkivverket. Han var interessert i synspunkter fra Riksarkivaren angående utspillet fra disse.

John Herstad mente opplæringsideen må ofres betydelig oppmerksomhet. Dette gjelder hele spektret. Skal det gjøres noe langsiktig her, må man langt ut over Arkivverkets ressurser.

Han mente at det i det videre arbeid er fundamentalt at det skilles mellom det NDU 1987: 35 sier om Arkivverkets faglige ansvar for verneplanarbeidet og spørsmålet om statens plikt til å ta imot og oppbevare privatarkiver. Dette er to helt forskjellige ting. Det er et ressurs spørsmål til enhver tid hva man har plass til av privatarkiver på samme måte som med de offentlige arkiver.

Herstad mente det er klart at man skal si fra om ressursbehovet. Han har oppfattet Helge Sønneland slik at man ikke bør sette seg i den situasjon at arbeidet f.o.m. f.eks. 1989-1900 er avhengig av garantier for ressursøkning for bestemte antall år fremover. Dette er helt urealistisk. Det skal selvfølgelig arbeides for ressursøkning. Det kan imidlertid ikke være noen betingelse for at arbeidet skal gjøres, at man får dette til.

Herstad sa - med spesiell henvendelse til Urtegaard, Skivenes og Moren - at man er innstilt på å bidra til at kommunelovens be-stemmelser om hvor ansvaret for de fylkeskommunale og kommunale arkiver ligger, blir tatt opp. Han påpekte at Riksarkivaren ikke har noe behov for å ha overordnet bestemmelse om dette dersom man er sikker på at dette ansvaret tas alvorlig i såmtlige kommuner og fylkeskommuner.

Han sa han håpet at disse institusjonene som nå er meget aktive og positive, vil gå inn i et samarbeid med Arkivverket for å få etablert ansvarlige ordninger over hele landet. Dette kan bli mønsterinstitusjoner for andre kommuner og fylkeskommuner. Dersom man når frem her, kan man si at disse institusjonene er ansvarlige for å passe på det kommunale og fylkeskommunale arbeidet. Dette kan gjøres ut fra delegasjon fra Riksarkivaren, hvis dette formelt er det mest hensiktsmessige. Herstad hadde imidlertid ingen betenkeligheter med at man kan gjøre dette ut fra et konkret faglig samarbeid uavhengig av formelle rammer. Han mente en del kontaktevirkosomhet burde kunne resultere i et ganske bra "førsteskrutt" i 1989 og at det skal tas kontakt med berørte institusjoner for å få dette til.

Henvendt til Skivenes sa Herstad at han trodde det var viktig at det i en høringsuttalelse kommer frem at det fra kommunal side er behov for å være nevnt på en annen måte i en arkivlov. Han sa han hadde hatt et personlig ønske om å få inn ting i NOU 1987: 35 som omhandlet kommunene. Dette gikk ikke. Man hadde kommet frem til at det kanskje var best å holde fast ved det man allerede hadde, nemlig Kommune-loven. Herstad sa at om man rørte ved denne bestemmelsen og ta den inn andre steder, falt den kanskje ut alle steder. Han mente imidlertid at det i denne fasen muligens er riktig å få den inn.

Han sa han ikke oppfattet signalene fra fylkeskommunalt og kommunalt hold som noen avvisning av samarbeid; tvert imot som et ønske om samarbeid på likeverdige premisser.

NORSK ARKIVSEMINAR 1988 - PROGRAM

Mandag 9. mai

- Kl. 12.00 - 14.00 Lunsj
 Kl. 18.00 - 19.30 Generalforsamling
 Forslag til dagsorden:
 1. Valg av referent
 2. Valg av møteleder
 3. Valg av tre representanter til å underskrive protokollen
 4. Årsmelding og regnskap
 5. Styrets forslag til stemmerettsregler for Norsk Arkivseminar (vedtektenes § 3)
 6. Fastsettelse av sted for neste seminar
 7. Valg av nytt styre
 8. Valg av revisor
 9. Styrets forslag til ny styresammensetning (vedtektenes § 4)
 Eventuelt
- Kl. 20.00 - Middag

Tirsdag 10. mai

- Kl. 07.00 - 09.00 Frokost
 Kl. 09.30 - 10.15 Emne: Privatarkivene
 Hovedinnlegg: Sofie Rogstad (RA)
 Kl. 10.15 - 10.30 Kaffe
 Kl. 10.30 - 11.00 Plenumsdebatt om privatarkivene
 Ordstyrer: Hans Eyvind Næss (SAS)
 Referent: Inger-Karin Martinsen (SAH)
 Kl. 11.00 - 12.00 Lunsj
 Kl. 12.00 - 13.30 Besøk ved Norsk Tipping A/S
 Kl. 14.00 - 16.00 Gruppearbeid - privatarkiv (se vedlegg)
 Kl. 16.00 - 16.30 Kaffe
 Kl. 16.30 - 17.30 Referat fra gruppene
 Kl. 19.30 - Middag, festlig samvær

Onsdag 11. mai

Kl. 07.00 - 09.00 Frokost

Alternativ A:

Kl. 09.15 - 10.00 Emne: Militærarkivene/de graderte arkivene
Innlegg ved: Knut Einar Eriksen (RA)

Alternativ B:

Kl. 08.45 - 10.00 Emne: Konserveringsvirksomheten i Arkiv-
verket i krise
Innlegg: Kjell Bols
Diskusjon
Referent: Kari Anne JohansenKl. 10.00 - 10.45 Emne: NOU 1987: 35
Hovedinnlegg: John Herstad (RA)

Kl. 10.45 - 11.00 Kaffe

Kl. 11.00 - 12.30 Plenumsdebatt.
Ordstyrer: Per-Øivind Sandberg (SAH)
Referent: Inger-Karin Martinsen (SAH)

Kl. 12.30 - 13.30 Lunsj - avreise

Vedlegg

GRUPPEINDELING - PRIVATARKIVER

Tema	Gruppeledere og sekretærer
A Konsekvenser for de tekniske avdelinger	Ole Kolsrud (RA) Kjell Bols (SAS)
B Depot-situasjonen	Torkel Thime (SAS) John Ingvar Stokka (IKA)
C Forskeres bruk og adgang	Dag Mangset (RA) Vidar Øverland (RA)
D Innsamling/ordning/registrering	Alfhild Nakken (RA) Hans P. Hosar (RA)
E Økonomiske og juridiske konsekvenser	Ida Bull (SAT) Eilert Bjørkvik (SAT)
F Verneplankriterier	Egil Nysæter (SAB) Knut Geelmuyden (SAB)

I tillegg for ansatte i Arkivverket:

G Ledelse og tilrettelegging av arbeidet i Arkivverket
Leif T. Andressen (RA)
Astrid Løvlien (SAH)

SEMINARDELTAKERE:

Riksarkivet:

Andressen, Leif T.
Barlaup, Ola
Benedictov, Kari
Borchgrevink, Reidunn Groll
Böhmer, Anne Marie
Carlsen, Nina Hveem
Eriksen, Knut Einar
Fonnes, Ivar
Hals, Anne
Hartviksen, Bente
Herstad, John
Hosar, Hans P.
Johannessen, Knut
Kolsrud, Ole
Låg, Torbjørn
Mangset, Dag
Marthinsen, Jørgen H.
Marthinsen, Liv
Martol, Ellen Elster
Møller, Tor Thrane
Nakken, Alfhild
Nyquist, Brita
Olsen, Kåre
Randsborg, Hege Brit
Rikheim, Brita
Rogstad, Sofie
Skjønhaug, Svein Erik
Svålestuen, Andres A.
Thorvaldsen, Gunnar
Øverland, Vidar
Rasland, Truls Eivind

Statsarkivet i Oslo:

Berntsen, Torill
Hadland, Anne-Marie
Kalvik, Lars
Kleivane, Kjell
Riise, Anne E.

Statsarkivet i Hamar:

Engstad, Else
Falck, Arne Per
Grindal, Bjørg Aa.
Gulbrandsen, Bjarne
Johansen, Egil A.
Kleven, Unni Merete
Løvlien, Astrid
Martinsen, Inger-Karin
Olstad, Ester
Olstad, Jan H.
Sandberg, Per-Øivind
Solvang, Gudrun
Stang, Cæcilie

Statsarkivet i Kristiansand:

Andreassen, Marit
Bråstad, Kjell J.
Hodne, Kåre Oddleif
Mykland, Jenny
Ordahl, Sverre
Try, Hans

Statsarkivet i Stavanger:

Alsvik, Marit Karin
Bols, Kjell
Herland, Ingrid
Johansen, Kari Anne
Jåsund, Anne Karin
Næss, Hans Eyvind
Paulsen, Ivar Bjarne
Thime, Torkel
Thorsen, Alf

Statsarkivet i Bergen:

Fosse, Brynjulf
Geelmuyden, Knut
Johannessen, Reidar
Mjelstad, Johanne
Nedrebø, Yngve
Nysæter, Egil
Opheim, Ranveig
Pedersen, Aud
Øvrebø, Egil

Statsarkivet i Trondheim:

Bjørkvik, Eilert
 Bugen, Turid Norbye
 Bull, Ida
 Haugseth, Grethe
 Helgesen, Kari
 Jacobsen, Elin
 Vårum, Karin

Statsarkivet i Tromsø:

Larsen, Tor L.
 Milje, Ingrid
 Mykland, Liv
 Tronstad, Roger

Aust-Agder-Arkivet:

Christensen, Sølvi
 Sætra, Gustav
 Trysnes, Fie Skaar

Andre:

Amundsen, Jon	Opplandsarkivet, Lillehammer
Bering, Bjørn	Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane
Bjørhovde, Vigdis	Toten Museum, Bøverbru
Dahle, Karl	Interkommunalt arkiv i Rogaland
Erlandsen, Roger	Sekretariatet for fotoregristrering
Fosshaug, Ragnar	Helsedirektoratet
Fygle, Svein	Nordlandsarkivet, Bodø
Guldbrandsen, Tone	Interkommunalt arkiv i Rogaland
Hagen, Rune	Arbeiderbevegelsens Arkiv, Nord-Norge
Halvorsen, Solveig	Arbeiderbevegelsens Arkiv, Oslo
Hosar, Marit	Opplandsarkivet, Lillehammer
Lunde, Ove	Arbeiderbevegelsens Arkiv, Telemark
Moren, Gudmund	Opplandsarkivet, Lillehammer
Nilsen, Anne-Mette	Klevfos Industrimuseum
Plahte, Else M.	Interkommunalt arkiv i Rogaland
Skivenes, Arne	Byarkivar i Bergen
Stabel Anne-Mette	Lokalhistorisk arkiv, As kommune
Stokka, John Ingvar	Interkommunalt arkiv i Rogaland
Sundell, Birger	Borgarsyssel Museum, Sarpsborg
Sønneland, Helge	Kultur- og vitenskapsdepartementet
Terjesen, Einar A.	Arbeiderbevegelsens Arkiv, Oslo
Urtegaard, Gunnar	Fylkesarkivet i Sogn og Fjordane
Valderhaug, Gudmund	Interkommunalt arkiv i Hordaland
Vestheim, Øivind	Norsk Skogbruksmuseum, Elverum